

Утвърдил: Министър на околната среда и водите

/...../

РЕГИОНАЛНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ – МОНТАНА

3400 гр. Монтана, ул. „Юлиус Ирасек“ № 4, ПК 55

тел: (+35996) 300 960, факс: (+35996) 300 961, E-mail: riosv_mont@net-surf.net,

www.riosv-montana.com

ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РЕЗЕРВАТ „ЧУПРЕНЕ“

2015 г.

Съдържание:

РЕЧНИК НА СПЕЦИФИЧНИ ДУМИ И СЪКРАЩЕНИЯ	6
РЕЗЮМЕ	14
ЧАСТ 0: ВЪВЕДЕНИЕ	21
0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА.....	21
0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДАНЯ	22
0.2.1 Колектив експерти, участвал в разработването на плана, в съответните области. .	22
0.2.2 Процес на изготвяне на плана за управление - основни етапи, участници и заинтересовани страни, попадащи в териториалния обхват на Р.	22
0.2.3 Проведени работни срещи и консултации, обсъждания – неформални и работни срещи с участието на заинтересованите държавни органи и институции, научни, обществени и неправителствени организации.	23
0.2.4 Резултати от задължителното обществено обсъждане.	24
0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА.....	25
0.3.1 Същност и предназначение на ПУ като инструмент за управление на Р, неговите особености, свързани с целите на природозащитата, регионалното развитие, баланса на интересите и координацията на институциите и други заинтересовани лица, към които е насочен.	25
ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	26
ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ	26
1.0. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ	26
1.0.1 Местоположение на Р според физикогеографското райониране, административното деление, както и близки селищни образувания, градове, села и особености.....	26
1.0.2 Карта с разположението на резервата.	27
1.0.3 Граници на Р съгласно Заповед № РД-101/21.02.2011 г. (ДВ бр.26/2011 г.) на министъра на околната среда и водите.	27
1.0.4 Карта, според физикогеографското райониране, административното деление, площта на Р, предмет на планиране, както и свързаните с него ЗМ "Чупренски буки" и др. прилежащи територии с обща информация за тях и връзките със съседни населени места, селищни образувания, обекти и съоръжения, пътна мрежа и маршрути, други защитени територии и зони, основни водни площи, съседни областни, общински и землищни граници и спрямо държавната граница на Р България.....	28
1.0.5 Информация за наличието на аерофото заснемане.....	28
1.0.6 Констатирани несъответствия, установени при теренните проучвания между КВС и действителното положение на терена.....	28
1.0.7 При необходимост, да се правят измервания с геодезически инструменти и GPS устройства.	28
1.0.8 Данни за вид пътна мрежа, съществуваща в и до Р, диференцирана според вида и настилка.....	28
1.0.9 Карти с отразени всички единични сгради и съоръжения, актуалните наименования на населените места и селищни образувания, местности, долове и др.	29
1.0.10 Карти с отразени границите и номерата на кадастралните/ поземлени имоти.....	29
1.0.11 Водоизточници, термални извори, кахтажи, чешми, паметници и др.. на територията на Р и ЗМ	29
1.1. ПЛОЩ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ.....	29
1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ	31
1.2.1 ФОНДОВА ПРИНАДЛЕЖНОСТ НА Р.....	31
1.2.2 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПЛОЩТЕ ПО АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ ДА СЕ ИЛЮСТРИРА С ОБЗОРНА КАРТА НА Р И ПРИЛЕЖАЩАТА ТЕРИТОРИЯ, НА КОЯТО ДА СЕ ПОКАЖАТ НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА И ТЕХНИТЕ ЗЕМЛИЩНИ ГРАНИЦИ, ГРАНИЦИТЕ НА ОБЩИНТЕ, КАКТО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ГОРИТЕ И ЗЕМИТЕ В ТЯХ И ДР. ЕЛЕМЕНТИ (В КАРТАТА ПО Т.1.0.3.).	31

План за управление на резерват „Чупрене“

1.3.	ЗАКОНОВ СТАТУТ НА РЕЗЕРВАТ „ЧУПРЕНЕ“	31
1.4.	СОБСТВЕНОСТ.....	37
1.5.	УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА.....	38
1.5.1.	ОРГАНИЗАЦИОННА СТРУКТУРА И АДМИНИСТРАЦИЯ.....	38
1.5.2.	ПЕРСОНАЛ-ФУНКЦИИ.....	41
1.5.3.	МАТЕРИАЛНО-ТЕХНИЧЕСКО ОБЕЗПЕЧАВАНЕ	42
1.6.	СЪЩЕСТВУВАЩИ ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ	44
1.6.1.	СЪЩЕСТВУВАЩИ И В ПРОЦЕС НА ИЗПЪЛНЕНИЕ ПРОГРАМИ, ПЛАНОВЕ И ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ ЗА ПОСЛЕДНИТЕ 10 ГОДИНИ, СВЪРЗАНИ СЪС СТРОИТЕЛСТВО, ПОЛЗВАНЕ НА РЕСУРСИ И ДР. ДЕЙНОСТИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА Р	44
1.6.2.	СТЕПЕНТА НА РЕАЛИЗАЦИЯ И АКТУАЛНОСТ, КАТО ЦЯЛО ИЛИ НА ЧАСТИ, ОТ ОПИСАНИТЕ ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ..	44
1.6.3.	ОПИС НА НАУЧНИТЕ РАЗРАБОТКИ, СВЪРЗАНИ С РЕЗЕРВАТА	44
1.6.4.	ОПИС НА ДРУГИ РАЗРАБОТКИ И ПРОГРАМИ, СВЪРЗАНИ С РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ, ТУРИЗМА И ДР. НА РАЗЛИЧНИ НИВА, ИМАЩИ НЯКАКВА ВРЪЗКА С Р	44
1.7.	СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА	46
1.7.1	<i>Зони и режими съгласно утвърдени проекти, отнасящи се до Р и защитената местност. Карта на съществуващото функционално зонироване и режими. ....</i>	<i>46</i>
1.7.2	<i>Информация за наличие на определени режими, произтичащи от закони и подзаконовни нормативни актове. ....</i>	<i>46</i>
ХАРАКТЕРИСТИКА НА АБИОТИЧНИТЕ ФАКТОРИ		49
1.8.	КЛИМАТ	49
1.8.1.	ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА МЕСТНИЯ КЛИМАТ.....	49
1.8.2.	ЕЛЕМЕНТИ НА КЛИМАТА.....	50
1.9.	ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ	56
1.9.1.	ГЕОЛОЖКИ СТРОЕЖ, МОРФОСТРУКТУРИ И МОРФОМЕТРИЯ.....	56
1.9.2	ГЕОМОРФОЛОГИЯ НА РЕЛЕФА	63
1.10.	ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОБИОЛОГИЯ	65
1.10.1.	ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОГРАФИЯ.....	65
1.10.2.	ХИДРОХИМИЯ.....	68
1.10.3.	ХИДРОБИОЛОГИЯ	71
1.11.	ПОЧВИ	72
1.11.1.	РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПОЧВИТЕ	72
1.11.2.	ПОЧВЕНИ ПРОЦЕСИ	77
1.11.3.	КАРТА НА ПОЧВИТЕ.....	77
БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА		78
1.12.	ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ	78
1.12.1.	ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА БИОТОПИТЕ НА ВИДОВО И ЕКОСИСТЕМНО РАВНИЩЕ	78
1.12.1.1.	КЛАСИФИКАЦИЯ НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЕКОСИСТЕМИ	79
1.12.1.2	ОБЩА КЛАСИФИКАЦИЯ НА БИОТОПИТЕ (НА ЗАСТРАШЕНИТЕ, РЕДКИТЕ, РЕЛИКТНИТЕ И ЕНДЕМИТНИТЕ ВИДОВЕ ВИСШИ РАСТЕНИЯ И ГРЪБНАЧНИ ЖИВОТНИ)	83
1.12.1.3.	КАРТИРАНЕ И ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИРОДОЗАЩИТНО СЪСТОЯНИЕ НА ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ И ВИДОВЕ – ФАЗА I	84
1.12.1.4.	ЛИТЕРАТУРЕН ПРЕГЛЕД НА ПРОУЧВАНИЯ НА ВИДОВЕ И ЕКОСИСТЕМИ В РЕЗЕРВАТНАТА ТЕРИТОРИЯ.....	89
1.12.1.5.	ОЦЕНКА НА СЪВРЕМЕНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ.....	91
1.13.	РАСТИТЕЛНОСТ	92
1.13.1.	КЛАСИФИКАЦИЯ НА РАСТИТЕЛНОСТТА.....	92
1.13.2.	ХАРАКТЕРИСТИКА НА ГОРСКОДЪРВЕСНАТА РАСТИТЕЛНОСТ	96
1.14.	ФЛОРА	99
1.14.1	НИСШИ РАСТЕНИЯ И ГЪБИ.	99
1.14.2	ВИСШИ РАСТЕНИЯ.	103
1.14.3	ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ.	105
1.15.	ФАУНА	107
1.15.1.	БЕЗГРЪБНАЧНИ ЖИВОТНИ	108

План за управление на резерват „Чупрене“

1.15.2.	РИБИ /СЛАДКОВОДНА ИХТИОФАУНА/	110
1.15.3.	ЗЕМНОВОДНИ И ВЛЕЧУГИ	111
1.15.4.	ПТИЦИ	112
1.15.5.	БОЗАЙНИЦИ	115
КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА		124
1.16.	ПОЛЗВАНЕ НА РЕЗЕРВАТА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ	124
1.16.1.	НАСЕЛЕНИЕ И ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА БЕЛОГРАДЧИК/ЧУПРЕНЕ, ОБЛАСТ ВИДИН.....	124
1.16.2.	СЕЛИЩНА МРЕЖА.....	130
1.16.3.	ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА, ЗАСТРОЕНИ ПЛОЩИ И СГРАДИ	131
1.16.4.	СЕЛСКО СТОПАНСТВО	135
1.16.5.	ГОРСКО СТОПАНСТВО	136
1.16.6.	ЛОВ, РИБОЛОВ, СЪБИРАНЕ НА ПРИРОДНИ ПРОДУКТИ:	137
1.16.7.	ТУРИЗЪМ, РЕКРЕАЦИЯ, СПОРТ, УСЛУГИ	139
1.16.8.	ПО-ЗНАЧИМИ ДЕЙНОСТИ И ЗАНАЯТИ В РАЙОНА.	145
1.16.9.	ИНФОРМИРАНост НА ОБЩЕСТВЕНостТА ЗА РЕЗЕРВАТА И ОТНОШЕНИЕТО КЪМ НЕГО	146
1.17.	НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ И ВЛИЯНИЕТО ВЪРХУ РЕЗЕРВАТА	148
1.18.	КУЛТУРНО – ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.....	149
1.18.1	СПИСЪК СЪС ЗНАЧИМИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ И АРХИТЕКТУРНИ ПАМЕТНИЦИ И ИСТОРИЧЕСКИ МЕСТА В ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ	149
1.18.2	ДЕЙНОСТИ ОТ МИНАЛОТО, СВЪРЗАНИ С ПОМИНЪКА НА НАСЕЛЕНИЕТО И МЕСТНИТЕ ЗАНАЯТИ	152
1.19.	ЛАНДШАФТ	152
1.19.1	СТРУКТУРА НА ЛАНДШАФТА	152
1.19.2.	ЕСТЕТИЧЕСКИ КАЧЕСТВА	154
1.20.	СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА.....	155
ПЪРВА ОЦЕНКА.....		156
1.21.	ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА.....	156
1.21.1.	Уязвимост.....	156
1.21.2.	Рядкост	160
1.21.2.	ЕСТЕСТВЕНост	162
1.21.3.	ТИПИЧНОСТ.....	163
1.21.4.	РАЗМЕРИ.	166
1.21.5.	БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ.	168
1.21.6.	СТАБИЛНОСТ И НЕСТАБИЛНОСТ.	170
1.22.	СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА.....	172
1.22.1.	ФОРМИРАНЕ НА ОСНОВНИТЕ И НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ТЕРИТОРИЯТА.	176
1.23.	ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	176
Ч А С Т 2: ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ		180
2.1.	ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ	181
2.1.1.	ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ГЛАВНИТЕ ЦЕЛИ.....	181
2.1.2.	ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ВТОРОСТЕПЕННИТЕ ЦЕЛИ	181
2.2.	ОГРАНИЧЕНИЯ	182
2.2.1.	ТЕНДЕНЦИИ С ЕСТЕСТВЕН ХАРАКТЕР.....	183
2.2.2.	ТЕНДЕНЦИИ ОТ АНТРОПОГЕНЕН ХАРАКТЕР.....	187
ВТОРА ОЦЕНКА		189
2.3.	ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ	189
2.4.	ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	202
ЧАСТ 3: РЕЖИМИ, НОРМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ		204
3.1.	ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ	204
3.2.	РЕЖИМИ И НОРМИ	204

ЧАСТ 4: ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ	208
4.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ	208
4.2. ПРОГРАМИ	208
4.3. ПРОЕКТИ	209
4.4. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ	215
4.5. РАБОТЕН ПЛАН	217
ЧАСТ 5: ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ	221
5.1. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ	221
5.2. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ	221
ПРИЛОЖЕНИЯ	222

РЕЧНИК НА СПЕЦИФИЧНИ ДУМИ И СЪКРАЩЕНИЯ

Специфични думи

Абиотичен	Свързан с неживата природа.
Абиотични фактори	Условията на неживата природа, които въздействат върху организмите и имат пряко значение за живота им.
Аборигенен, автохтонен	Първичен, местен.
Автохтонен вид	Съществуващ вид в ареала на видообразуването
Антропогенен	Предизвикан от човека.
Антропогенни фактори	Съвкупност от разнообразни човешки дейности, които действат върху живата и неживата природа.
Ареал	Територия на географско разпространение на таксони живи организми или съобщества.
Асоциация	Основна синтаксономична единица при класификация на растителността.
Безпокойство	Резултата от различни човешки дейности върху дивите животни, изразяващ се в уплашено, възбудено или раздразнено състояние и невъзможност да осъществяват присъщите им поведенчески действия в заетата от тях зона.
Биологично разнообразие	Многообразието на живите организми на видово и надвидово равнище.
Биотичен	Свързан с живите организми и живата природа.
Биотични фактори	Взаимодействия между организмите при съвместния им живот.
Биоценоза (съобщество)	Биологична система от популации на различни видове, които са взаимно свързани и обитават определена територия с еднородни условия (биотоп).
Браконьерство	Нарушаване на законовите норми за опазване на природните ценности с цел лично облагодетелстване. Включва всички форми на посегателства към всички типове природни ценности.
Вид	Група популации, индивидите в които обменят генетичен материал свободно помежду си, но не с индивиди от популации от други видове.
Възможност за възстановяване	Усилие (във време и ресурси) за възстановяване в ЗТ на вид или хабитат (EUROSITE).
Възстановяване	Пресъздаването на цели съобщества от организми и местообитания по модел на естествено възникващите.
Генетични ресурси	Материали от растителен, животински или микроорганизмов произход, съдържащи функционални единици на наследственост и имащи реална или потенциална стойност.
Гола сеч	Изсичането на цялата дървесна растителност върху площ над 1 декар или сливането на голи сечища, чиято обща площ е над 1 декар.

Гори	Земя, заета от горскодървесна растителност с площ над 1 декар. (ЗГ, чл.2, ал1.)
Горски територии	Всяка територия извън строителните граници на населените места, предназначена основно за гори.
Дендробионт	Организъм, живеещ върху даден дървесен вид растение.
Диагностични видове	Група от видове с оптимално развитие в рамките на определен синтаксон.
Дива природа	Участък от природата, който не е нарушен от дейността на човека, естествен ландшафт с характерни диви растения и животни и съобщества от тях.
Доминантен вид	Вид, който преобладава по численост, оказва съществено влияние върху средата и обмяна на енергия в биоценозата.
Едификатор	Вид, който обуславя условията за живот в съобществото.
Екологичен коридор	Територия, която осигурява връзката на популации, съобщества, екосистеми или местообитания и осигурява безпрепятствената миграция на индивиди и генетичен материал.
Екологични групи растения	Групи от растения със сходни приспособителни признаци, които се образуват предимно под влияние на един доминиращ фактор в дадените условия (влажност, температура, светлина, механичен и химичен състав на почвата и др.).
Екологична ниша	Пространствено и функционално място на вида в екосистемата; съвкупността от условията на живот в екосистемата, съответстващи на изискванията, към средата от ценопопулациите на даден вид.
Екологично равновесие	Състояние на балансираност в екосистемата между биоценозата и биотопа на всички надорганизмови равнища.
Екологична сукцесия	Последователна смяна на една екосистема с друга под въздействието на фактори.
Екосистема	Динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица.
Екотонна зона	Гранична зона между две екосистеми.
Експлеренти	Растения, които имат слаба конкурентноспособност, но способни много бързо да заемат освободените от силните конкуренти територии.
Ендемит	Вид, който се среща само в определен географски район.
Епигеобионти	Обитатели на горния приземен слой.
Естественост	Незасегнатост от човешка дейност; липса на окултуряване или опитомяване (EUROSITE).
Застрашен вид	Вид, който е заплашен от изчезване в целия си ареал или в голяма част от него.
Застрашен таксон	Таксон, чиято численост на популациите и област на разпространение намаляват по начин, по който в определен обозрим период може да престане да се среща.

Защитен таксон	Таксон, поставен под режим на опазване със закон или друг нормативен документ.
Земеделски територии	Земеделските земи по смисъла на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи.
Зониране	Разделяне на защитената територия на части, наричани зони, които се използват за целите на управлението.
Идеална цел	Изказ, който полага идеалното управление на територията, при условие че отсъстват ограничителни и модифициращи фактори и управляващата организация има пълен контрол над територията (EUROSITE).
Иманярство	Проучване, разработване, търсене и намиране на стойностни археологически и исторически обекти.
Интерпретативни дейности	Дейности, които имат за цел да представят ценностите на ЗТ, проблемите на управление и важността му за отделния човек.
Климакс	Последен, относително устойчив стадий на естествено развитие на съобществото и на екосистемата като цяло, който най-пълно съответства на екологичните условия в дадената местност в съответния период.
Конкуренция	Взаимоотношение между популациите, възникващо при използване на общ хранителен ресурс.
Консервационно значим	Вид или друг таксон, съобщество, екосистема, природно местообитание, признати в научно издание за застрашени в някаква степен или притежаващи съществена екологична роля.
Ксерофилен	Сухолюбив, приспособен към живот в условия на недостиг на вода и понижена влажност.
Ландшафт	Обособена територия, появата на някои от елементите на която е възникнала като резултат на действия и взаимодействия между природни и/или човешки фактори.
Мезофил	Организъм, предпочитащ средни (умерени) условия на овлажнение на въздуха и почвата.
Местообитание на вид	Районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира в някои от стадията на своя жизнен цикъл.
Мониторинг	Продължително във времето еднотипно проследяване състоянието на даден показател, фактор, структура и т.н., с цел оценка, прогнозиране, контрол и въздействие за тяхното оптимизиране; система за наблюдения.
Насаждение	Гора или горски участък, заети (покрити) с горскодървесна растителност.
Нестабилност	Степен на променливост на ЗТ и отделните и елементи (EUROSITE).
Обилие	Показател за количественото участие на вида, изразен пряко или косвено.
Ограничител (ограничителен фактор)	Дейност, фактор или действие, които могат да попречат на управляващата организация да постигне целите си (EUROSITE).

Оперативна цел	Идеална цел, трансформирана от реално действащите ограничители и стимулатори. Реалистична цел, която управляващата организация се стреми да постигне при дадените обстоятелства (EUROSITE).
Орнитологично важно място	Природозащитно значима територия или акватория, определена по международно признати цифрови критерии на BirdLife International и включена в световната мрежа от такива места; местата са признати като елементи на европейските екологични мрежи по Директивата за птиците и директивата за хабитатите;
Пластични видове	Видове с големи адаптивни възможности.
Подвид	Подразделение на вида, което се състои от група популации, придобили в процеса на еволюцията устойчиви белези и особености, изолационни бариери от пространствен или времеви тип и други белези, по които се отличават незначително от другите групи от същия вид, но с които могат да дават плодовито потомство в природата.
Поддържащи и възстановителни дейности	Комплекс от мерки и действия, които целят осигуряването на условия за поддържане настоящото състояние на дадени компоненти на природната среда или възстановяване на желано предишно тяхно състояние.
Популация	Група от индивиди на даден вид, които населяват определено пространство, взаимно се кръстосват, имат общи морфологични, физиологични и поведенчески особености и са свързани функционално помежду си.
Посетителски център	Нов тип място за почивка, забавление, обучение и възпитание.
Потенциал на територията	Възможностите на територията в екологичен, социален, културен или икономически план (EUROSITE).
Потенциално застрашен вид	Вид, за който е вероятно скорошното му преминаване в категорията на застрашените видове, ако факторите, причинили заплахата продължават да съществуват.
Приоритетен вид, Приоритетно местообитание	Видове или местообитания, които поради своята биологическа ценност се нуждаят от специални мерки за опазване, или са определени като такива по силата на международни споразумения.
Природно местообитание	Естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални територии, характеризиращи се със специфични географски, абиотични и биотични особености.
Програма CORINE Biotopes	Общоевропейска програма, експериментален проект за събиране, координация и осигуряване на съгласуваност на информацията за състоянието на околната среда и природните ресурси в Общността.
Размер	Достатъчност на площта на територията за поддържане на жизнени популации от най-важните компоненти на нейната биота (EUROSITE).

Разнообразие	Степен на разнообразие на хабитати и хабитатни структури, биологични групи и видове в регионален и национален план (EUROSITE).
Редки видове	Видове, чиито популации са малки и ако не непосредствено, то косвено или потенциално са застрашени.
Режим на опазване	Съвкупността от разрешени и забранени действия за дадена територия, определени от закона и целите, функциите и предназначението на въпросната територия.
Реликт	Таксон, който е преживял до днешно време от минали геологични епохи.
Реликтен вид	Вид, който в миналите геологични епохи е имал широко разпространение, а днес заема неголеми територии.
Рудерализация	Разпространение на антропофити при деградация на местообитанията.
Рядкост	Малочисленост на популацията и ограничено териториално разпространение на вида.
Рядък таксон	Таксон, чиято численост на популацията е сведена до минимум или има силно разпръснато разпространение.
Селищни образувания	Вилни зони, промишлени зони и курортни комплекси.
Серия	Съвкупност от взаимно свързаните растителни съобщества в определен сукцесионен ред, който достига до климакс.
Синтаксон	Тип фитоценоза от определена синтаксономична категория; основна синтаксономична категория е асоциацията.
Синузия	Пространствено и екологично обособена част от фитоценозата, съставена от растения принадлежащи към една или няколко близки жизнени форми.
Специален интерес	Атрактивност на елементите на територията (местообитания, хабитати, видове) за посетителите (EUROSITE).
Стабилност	Степен на устойчивост на ЗТ и отделните и елементи към природните процеси и антропогенната намеса (EUROSITE).
Стенобионтен	Организъм, който живее при постоянни, непроменящи се стойности на факторите на средата.
Стенотопен	Организъм, който може да съществува само в строго специфични, много силно ограничени условия на средата. Организъм с тесни екологични изисквания.
Сциофити	Сенколюбиви растения, които не понасят пълно осветление и техният оптимум е при по-слаба интензивност на светлината.
Субдоминант	Растителен вид, който взема главно участие в състава и изграждането на определен етаж от дадена фитоценоза, но е с по-малко обилие от доминантния вид във фитоценозата.
Субендемит	Таксон, който освен в дадена област има изолирани находища и в друга близка географска област.

Съобщество (Биоценоза)	Система от съвместно живеещи в границите на определено пространство организми, представени от своите индивиди и популации; в рамките на биоценозата могат да се разграничат няколко подсистеми, в които участват различни групи организми: растения (фитоценоза), животни (зооценоза), гъби (микоценоза), водорасли (алгоценоза), бактерии (бактериоценоза).
Таксон	Съвкупност от организми, разглеждани като формални обединения на съответните нива от йерархичната класификация; наименование на класификационните единици, отразяващи мястото в системата на даден организъм.
Типичност	Обичайна реакция на растителните и животински съобщества към местните абиотични фактори (геоложки, почвени, климатични особености и воден режим) и определени ползвания в рамките на дълъг период от време (EUROSITE).
Трофична база	Хранителна база.
Трудна възстановимост	Възстановяването на вида или хабитата е възможно при усърдно управление в рамките на 10-15 г.
Уязвим таксон	Една от категориите застрашени таксони, отнасяща се до таксони, чиито екологични и биологични особености обуславят рязко влошаване на състоянието на популациите им, дори при еднократни или незначителни изменения на средата или човешки въздействия.
Уязвимост (крехкост)	Степен на чувствителност на ЗТ и нейните елементи към определени процеси и явления (EUROSITE).
Фитоценоза (Растително съобщество)	Всяка конкретна растителна групировка, на известно пространство еднородна по състав, структура и взаимодействия между съставлящите я растения и между тях и средата. Фитоценозата е съставна част на биоценоза и екосистемата.
Фауна	Всички таксони животни на определена площ.
Флора	Всички таксони растения на определена площ.
Хабитат	Виж Природно местообитание.
Хабитус	Външен вид, съвкупност от признаци, характеризиращи типа структура или телосложение на отделния индивид.
Хелиофити	Светлолюбиви растения, които се развиват оптимално при пълна слънчева светлина.
Хемисциофити	Сенкоиздръжливи растения, които се развиват при пълна слънчева светлина, но могат да понасят и голямо засенчване.
Хидробионт	Вид, който е приспособен към живот единствено във водна среда.
Хидрофил	Водолубив.
Хищничество	Взаимоотношение между популациите, при което един вид живее за сметка на друг.
Хранителна верига	Поредица от видове организми, в която всеки организъм е храна на следващия от веригата.
Численост на Популацията	Броят на индивидите в популацията на дадена територия или в даден обем.

Съкращения

БАН	Българска академия на науките
БДУВДР	Басейнова дирекция за управление на водите Дунавски район
БДЗП	Българско Дружество за Защита на Птиците
БИ	Биотичен индекс
БК	Бернска конвенция
бк	Бук
БР	Биологично разнообразие
БРЗТЗ	Биологично разнообразие, защитени територии и зони
БТС	Български туристически съюз
ВЕЦ	Ветроелектрическа централа
ГИС	Географска информационна система
ГМО	Генно модифицирани организми
ДАГ	Държавна агенция по горите
ДГС	Държавно горско стопанство
ДЛ	Държавно лесничейство
ДП	Директива за птиците
ДХ	Директива за хабитатите
ЕКАТТЕ	Единен класификатор на административно-териториалните и териториалните единици
З	Запад
ЗАНН	Закон за административните наказания и нарушения
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗП	Закон за защита на природата
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗКИР	Закон за кадастъра и имотния регистър
ЗМ	Защитена местност
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗТ	Защитена територия
ЗУТ	Закон за устройство на територията
И	Изток
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАОС	Изпълнителна агенция по околната среда
ИБЕИ	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания
ИПП	Инструмент за предприсъединителна помощ
КВС	Карта на възстановената собственост
ККР	Карта на кадастралния регистър
КОПС	Комитет за опазване на природната среда
КТ	Консервационна тежест
ЛТУ	Лесотехнически Университет
ЛУП	Лесоустройствен проект
МВР	Министерство на вътрешните работи
МГОПС	Министерство на горите и опазване на природната среда
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МС	Министерски съвет
НПО	Неправителствени организации
НСЗП	Национална служба за защита на природата

План за управление на резерват „Чупрене“

НСИ	Национален статистически институт
ОП	Оперативна програма
ОПОС	Оперативна програма околна среда
ОУП	Общ устройствен план
ПК	Поземлена комисия
ППД	Противопожарно депо
ПНТ	Противопожарно табло
ПР	Поддържан резерват
ПУ	План за управление
ПУДООС	Предприятие за управление дейностите по опазване на околната среда
ПУДРИОСВ	Правилник за устройство дейността на Регионална инспекция по околната среда и водите
ПУРБ	План за управление на речните басейни
ПУП	Подробен Устройствовен План
Р	Резерват
РБ	Република България
РДВР	Регионална дирекция на вътрешните работи
РДГ	Регионална дирекция по горите
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РПУ	Районно полицейско управление
РСПАБ	Районна служба „Пожарна и аварийна безопасност“
С	Север
СЗ	Северозапад
СИ	Североизток
см	Смърч
СФ	Стандартен формуляр
ТП	Териториално поделение
Ю	Юг
ЮЗ	Югозапад
ЮИ	Югоизток
DD	Недостатъчно данни
EN	Застрашен вид
EURO BATS	Споразумение за опазване на популациите на европейските прилепи
GPS	Глобална система за позициониране
IUCN	Международен съюз за защита на природата
LC	Слабо застрашен
LR	Нисък риск
NT	Потенциално застрашен

РЕЗЮМЕ

Резерват “Чупрене” се намира в Северозападна България, северозападната част на област Видин, общини Чупрене и Белоградчик. Попада и на територията на Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) Монтана.

Режимът на използване и управление на резервата е определен от Закона за защитените територии, Заповед на министъра на околната среда и водите за обявяване на резервата (№508/28.03.1968 г.) и плана за управление (ПУ) на резервата.

Финансиране

Възложител на плана за управление е РИОСВ-Монтана. Изготвянето на ПУ се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”.

Задание

Разработването на ПУ се предхожда от Задание за изготвяне на ПУ, утвърдено от Министъра на околната среда и водите. Заданието определя обхвата и съдържанието на ПУ.

ПУ е резултат от планови и целенасочени проучвания, проведени през 2014 г.

При изготвянето на плана е осигурено активно участие на заинтересованите институции и лица: областна и общинска администрация, МОСВ, РИОСВ-Монтана, РДГ, ДГС, НПО, собственици, и др..

Част 1 Описание и оценка на ЗТ

Направени са основни характеристики и оценки. Представена е основната изходна информация, отнасяща се до дадености и особености на резервата във физико-географски, исторически, биологически, правен и социален аспект.

- **Абиотични фактори – включва данни за:** климат, геология и геоморфология, хидрология, хидробиология и почви.

Резултатите от анализите са коментирани с кратки обяснителни текстове. Данните от тях са представени в подходящ вид в приложение към ПУ.

- **Биологична характеристика – включва данни за:** Екосистеми, биотопи и местообитания, растителност и горскодървесна растителност (таксация, инвентаризация и др.), флора (нисши растения и гъби – мъхообразни, лишей, макромидети, висши растения, лечебни растения) и фауна (безгръбначни животни, риби, земноводни и влечуги, птици, бозайници, вкл. прилепи).

- **Културна и социално-икономическа характеристика – включва данни за:** Ползване на Р и социално-икономически аспекти, настоящо ползване на прилежащите територии и влиянието върху Р, културно-историческо наследство и ландшафт.

На базата на събраната информация и анализи е описано състоянието на околната среда по компоненти. Резултатите показват, че общото състояние на основните компоненти на околната среда е добро и не съществуват значими нарушения и замърсявания.

Няма значими източници на замърсяване в района, които да повлияят върху качеството на околната среда в района.

ПЪРВА ОЦЕНКА

Направена е екологична оценка на базата на събраната информация за абиотичните и биотичните елементи и социално-икономическата характеристика, по следните критерии: **уязвимост, рядкост, естественост, типичност, размери, биологично разнообразие, стабилност и нестабилност.**

Направена е социално-икономическа оценка и е определена потенциалната стойност на защитената територия по значимост.

Резултатите от направената екологична оценка показват, че:

По отношение на критерий „уязвимост“, най-уязвими за резерват „Чупрене“ и защитена местност „Чупренски буки“ са местата с човешко присъствие - това са пътеката за посетители и други туристически пътеки в района, където прякото човешко присъствие може да предизвика безпокойство, особено през размножителния период. Уязвими са и откритите местообитания, където в резултат на ограниченото човешко присъствие и липса на паша, се засилват сукцесионните процеси и настъпва силно захрастяване. Уязвимостта на природния комплекс по отношение на природни и антропогенни процеси е минимална и не налага мерки за премахване на фактори или намаляване на тяхното въздействие.

По отношение на критерий „рядкост“, от висшите растения са установени 2 терциерни реликта - *Picea abies* и *Pinus mugo*, които се приемат, че са с висока степен на рядкост. Концентрацията от реликтни видове и балкански ендемити е сравнително висока. По отношение на безгръбначни животни – в резервата са установени 2 редки вида, 1 български и 13 балкански ендемита, а от бозайници кафявата мечка (*Ursus arctos*) и риса (*Felis (Lynx) lynx*) са видове включени в ЧК на България с категория застрашени от изчезване. На територията на резерват „Чупрене“ и ЗМ, като рядък може да бъде оценен

единствено рисът (*Felis (Lynx) lynx*). Не са установени ендемични видове. Не са описани територии с геоморфоложки особености.

По отношение на критерий „естественост“, преобладават първични екосистеми с коренни смърчови, букови и смесени иглолистни - широколистни съобщества с висока степен на естественост. Ландшафтите са с висока степен на естественост и не са повлияни от антропогенни фактори. Установените видове лихенизирани гъби (лишеи), макромицети, мъхообразни, висши растения, лечебни растения имат естествен произход. Няма разселване на инвазивни видове. Коренната растителност доминира на територията на резервата. Установени са 2 дървесни реликтни вида. Общата оценка: Висока степен на естественост. По отношение на херпетофауната степента на естественост е максимална. Няма основания да се очаква навлизане на чужди/инвазивни видове земноводни и влечуги, бозайници (и прилепи). Всички видове на територията на резервата се отличават с висока степен на естественост. С по-ниска степен на естественост се оценява районът на ЗМ.

По отношение на критерий „типичност“, отсъствието на значими антропогенни въздействия от обявяването на резервата е причина да съществуват типични местообитания, свързани със смърчови, букови и смесени иглолистно-широколистни съобщества. Видовият състав от флората и фауната е типичен за съществуващите горски и планинска екосистеми и не е повлиян от антропогенна дейност. По отношение на фауната, всички групи - безгръбначни животни, земноводни и влечуги, птици и бозайници, се характеризират с типични обитатели за местообитанията в резервата.

По отношение на критерий „размери“, резерват „Чупрене“ и защитена местност „Чупренски буки“ осигуряват опазването на местообитанията, растителните съобщества и видовото разнообразие, което се съдържа в тях. Установените 7 типа природни местообитания показват достатъчност на размерите на двете територии за запазване на биологичното разнообразие и за постигане на устойчиво управление на териториите. Във връзка с това не се налагат промени в границите на двете територии.

По отношение на критерий „биологично разнообразие“, на територията на резервата е формиран комплекс от ценози, типичен за умерения пояс на Северното полукълбо. Установено е значително флорогеографско разнообразие - 19 групи флорни елементи. По численост отделните групи се подреждат по следния начин: *Бореални* – 27 вида (24.32 %); *Субмедитерански* – 9 вида (8.11 %); *Европейски* – 14 вида (12.6 %); *Евроазиатски* – 17 вида (15.31 %); *Евромедитерански* – 6 вида (5.40 %); *Ално-Карпато-Балкански* – 7 вида (6.30 %);

Балкански – 5 вида (4.50 %); Космополитни – няма; Балкано-Карпатски – няма; Суббореални – няма; Понтийско-Медитерански – 3 вида (2.70 %); Понтийски – 2 вида (1.80 %); Алпийско-Медитерански – 1 вид (0.90 %); Карпато-Балкански – 6 вида (5.40 %); Медитерански – 1 вид (0.90 %); Арктоалпийски – 3 вида (2.70. %); Алпийско Балкански – 1 вид (0.90 %); Евросибирски – 8 вида (7.20 %); Балкано - Анатолийски – 1 вид (0.90 %). Очевидно е формирането на една флора под въздействието на формообразователни процеси с много широк географски спектър, с доминиране на бореалния елемент допълнен от субмедитеранско влияние в различни комбинации.

Биологичното разнообразие на резервата по отношение на фауната е относително богато. Най-общо, животинските видове наброяват 242 таксона, от които: 132 гръбначни животни и 110 безгръбначни.

От установените видове сухоземни безгръбначни 6 вида са включени в Прил. II, III и IV на ЗБР и 2 в Прил. II и V Дир. на Съвета 92/43ЕИО; 1 вид от херпетофауната е в Прил. II на Дир. на Съвета 92/43ЕИО, съответно Прил. II на ЗБР; 14 вида бозайници са от Прил. II на Дир. на Съвета 92/43ЕИО (съответно Прил. II на ЗБР) и 3 вида прилепи (от Прил. II на Дир. на Съвета 92/43ЕИО (съответно Прил. II на ЗБР).

На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на Република България. Растителните сообщества са обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни.

По отношение на критерий „стабилност и нестабилност“, не са установени популации на видове, които се намират в нестабилно състояние.

Не са установени приоритетни местообитания и типове растителни сообщества, които са в нестабилно състояние.

Не са необходими нови мерки за премахване на вредното въздействие на дадени фактори по отношение популациите на растителните видове.

Част 2 Дългосрочни цели и ограничения

Определяне на главни и второстепенни цели.

Определянето на дългосрочните цели и ограничения е направено съгласно изискванията на Закона за защитените територии и приетата система за категоризация на Международния съюз за защита на природата IUCN.

На базата на констатациите и оценките в Част 1 от ПУ са формулирани главните цели, към постигането, на които трябва да се насочат управленските решения и конкретните дейности в Р през следващите 10 години.

Формулираните главни цели са следните:

Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.

Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.

Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.

Формулираните второстепенни цели са следните:

Второстепенна цел 1: Опазване, поддържане или възстановяване на горите.

Второстепенна цел 2: Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел.

Второстепенна цел 3: Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.

Второстепенна цел 4: Институционално развитие.

Ограничения

Систематизирани са тенденциите и факторите, ограничаващи възможностите за постигане на целите на ПУ. Влиянието им е оценено по скала, съгласно Заданието за изготвяне на ПУ.

ВТОРА ОЦЕНКА

Ограниченията и заплахите за постигане на главните и второстепенни цели, съответстват на направените констатации и оценки. Оценката е направена като се използват един или свободно съчетание на подходящи критерии.

Оценен и анализиран е ефектът на ограниченията върху главните и второстепенните цели. Оценени са тенденциите, както от естествен (абиотични и биотични), така и от антропогенен характер.

Определени са потенциалните възможности на Р. Оценката на потенциалните възможности е направена в съответствие с определените цели. Тя е основа за определяне на програми и проекти в Част 4 от ПУ.

Част 3 Режими, норми, условия и препоръки за осъществяване на дейностите

В тази част са определени режимите за дейностите и свързаните с тях норми, условия и препоръки.

Предложените режими и норми са определени на базата на нормативно определени изисквания и аналитичната информация и оценки, представени в Част 1 от ПУ. Тяхното налагане цели преодоляване или ограничаване на въздействието на заплахите, идентифицирани в Част 2, осигуряване на условия за контрол и вземане на гъвкави управленски решения.

Зониране

Местоположението, характерът на територията и биологичното разнообразие не налагат зониране.

Част 4 Оперативни задачи и предписания за опазване и ползване

В тази част са степенувани по приоритет основните направления на работа за 10 годишния период на действие на ПУ.

Отчитайки дългосрочните цели и фактори, които оказват влияние върху тяхното изпълнение, са формулирани следните основни приоритети по отношение на устройство, организация и управление през 10-годишния период на действие на Плана за управление на резервата:

- Управление на природните ресурси чрез опазване, поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие.
- Координация на научни изследвания и публикации.
- Подобряване на условията за посещения с познавателна цел в резервата, чрез поддържане на пътеката за посетители, подновяване и добавяне на нови указателни табели.
- Природозащитно образование.
- Информационно осигуряване.
- Връзки с обществеността.
- Комплексен и дългосрочен мониторинг за опазване на биологичното разнообразие.
- Прилагане на законодателството и нормативната база.

Описани са програмите, които ще се изпълняват в рамките на действие на ПУ.

С програмите се постигат целите на управлението. Групирани са в 4 направления. За всяка от програмите са посочени проекти, които могат да се изпълняват през целия период на действие на Плана за управление.

Предвидени са следните програми и проекти:

1. Програма - Научни изследвания – включва 4 проекта.
2. Програма - Комплексен и дългосрочен мониторинг – включва 3 проекта.
3. Програма - Природозащитно образование и връзки с обществеността - включва 4 проекта.
4. Програма – Усъвършенстване, политика на управление и съблюдаване на законовата и институционална база - включва 1 проект.

Разработен е работен план, включващ дейности и проекти за първите 3 години от действие на ПУ. В него са включени проектите от всички програми, които следва да се изпълняват от началото на действие на плана.

Част 5 Преглед на изпълнението на целите и задачите

Предложена е схема за извършване на прегледа на целите, включваща участници и критерии.

Разработена е схема за текущ годишен преглед на задачите, оценка и отчет на изпълнението на задачите, дейностите и проектите.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Неразделна част от ПУ са приложенията, съгласно Заданието за изготвяне на ПУ на резервата, вкл. тематични карти, цифров модел на територията, база данни и др..

ЧАСТ 0: Въведение

0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА

Законовата и нормативна основа за разработване на Плана за управление (ПУ) на резерват (Р) „Чупрене“, са следните документи:

- Закон за защитените територии (обн. в ДВ бр. 133 от 11.11.1998 г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г., изм. ДВ. бр.98 от 28 Ноември 2014 г.);
- Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии (обн., ДВ, бр. 13/15.02.2000 г., изм. и доп., бр. 55 от 20.07.2012 г., в сила от 20.07.2012 г.);
- Заповеди за обявяване и промени в територията на резервата:
  - *Заповед № 358/09.02.1973 г. (ДВ бр. 21/1973 г.) на Министъра на Министерство на горите и опазване на природната среда (МГОПС);*
  - *Заповед № 506/11.07.1979 г. (ДВ бр. 65/1979 г.) на Председателя на Комитета по опазване на околната среда (КОПС);*
  - *Заповед № РД-101/21.02.2011 г. (обн., ДВ бр.26/29.03.2011 г.) на Министъра на околната среда и водите;*
- Писмо с изх. № 05-08-7769/18.01.2012 г. на Министерство на околната среда и водите, с което се съгласува намерението на РИОСВ – Монтана за възлагане и финансиране на разработването на план за управление на Р "Чупрене";
- Задание за разработване на ПУ на резерват „Чупрене“, утвърдено от Министъра на околната среда и водите.
- Договор за възлагане за изготвяне на План за управление на резерват „Чупрене“ № ОПОС-2-Д-13 от 02.04.2014 г., сключен между „П-Юнайтед“ ООД и Регионалната инспекция по околната среда и водите - Монтана като бенефициент и Заповед № РД-522/02.07.2012 г. на министъра на околната среда и водите за финансиране на проект „Изпълнение на дейности за устройство и управление на резерват „Чупрене“, резерват „Горната кория“ и поддържан резерват „Ибиша“, по приоритетна ос 3 „Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие“ на Оперативна програма „Околна среда 2007 - 2013 г.“.

В Приложение № 5 е представено Задание за разработване на ПУ на резерват „Чупрене“, утвърдено от Министъра на околната среда и водите. В Приложение № 6 са дадени копия от заповеди № 358, 506 и РД - 101, РД – 501, № 887 и РД - 216.

Основание за разработване на ПУ на Р ”Чупрене” е необходимостта от:

- Съвременно управление на категорията „резерват” в съответствие с националните и международни изисквания;
- Координирането на усилията на оторизираните държавни органи с правата и интересите на ползвателите за опазване на разнообразието в резервата;
- Създаване и стимулиране на регионален и национален интерес към ценностите на резервата.

0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДЕНИЯ

0.2.1 Колектив експерти, участвал в разработването на плана, в съответните области.

Планът за управление е разработен от колектив от високо квалифицирани експерти в съответните области, вкл. експерт лесовъд и биолог. Всички експерти са високо квалифицирани, с богат опит и познание в областта, в която работят, и изготвянето на ПУ на защитени територии, и са без конфликт на интереси.

Разработването на ПУ на резервата е осъществено от колектив на “П-Юнайтед” ООД, съвместно с експертни екипи на БАН, Лесотехнически университет - гр. София, Софийски университет – гр. София и др.

В **Приложение № 2 (Списък № 1)** е представен списък на колектива експерти, които са участвали в разработването на плана за управление.

0.2.2 Процес на изготвяне на плана за управление - основни етапи, участници и заинтересовани страни, попадащи в териториалния обхват на Р.

В процеса на разработването на ПУ са спазени максимално изискванията на утвърденото “Задание за разработване на ПУ на Р ”Чупрене” – по отношение на: теренни проучвания; провеждане на работни срещи и обсъждания за всеки етап от работата, анализите, методите, оценките, зонироването и перспективните, планове, програми и проекти, както и по отношение на оформянето и представянето на проекта и картния материал към него и др..

Изготвянето на ПУ започва през м. Април 2014 г. Началото е поставено с подписването на Договор № ОПОС-2-Д-13, между РИОСВ-Монтана и „П-Юнайтед“ ООД на 02.04.2014 г.

Последваща стъпка е окончателното сформироване на експертни екипи; издаване на необходимите разрешителни за извършване на работата по проекта; идентифициране на

заинтересованите институции и субекти; провеждане на работни срещи; идентифициране и набиране на съществуващата информация; извършване теренната работа от експертните екипи, вкл. таксация на горските територии; набиране на необходимата допълнителна информация. До края на м. Август 2014 г. са извършени теренни проучвания и експедиции, свързани със събиране на информация и материали, проведеха се работни срещи – както официални, така и в оперативен порядък.

На базата на наличната информация и проведените теренни проучвания през 2014 г. се извърши анализ на данните и оценка на екологичната и социално-икономическата значимост на резервата, отчетени бяха основните заплахи и набелязани дългосрочните цели и ограничения. За осъществяване дейностите на територията на Р бяха набелязани дългосрочни и краткосрочни програми, планове и проекти.

Последователност на процесите за изготвяне на ПУ “Стъпка по стъпка” и План-график за изпълнение са представени в **Приложение № 7**.

ПУ е изготвен със съдействието и помощта на:

- Министерство на околната среда и водите;
- Регионална инспекция на околната среда и водите гр. Монтана;
- ИАОС;
- Басейнова Дирекция Дунавски район с център Плевен;
- Община Белоградчик;
- Община Чупрене;
- РДГ Берковица;
- ДГС Миджур, с. Чупрене;
- Областна администрация гр. Видин;
- Общинска администрация Чупрене;
- Обществени институции и организации от с. Чупрене;
- Неправителствени организации и др.

0.2.3 Проведени работни срещи и консултации, обсъждания – неформални и работни срещи с участието на заинтересованите държавни органи и институции, научни, обществени и неправителствени организации.

За да осигури активно участие на заинтересованите страни - МОСВ, местни институции и ведомства (Общинска, Областна администрация, РИОСВ, РДГ, ДГС, ПК,

ВиК, Електроснабдяване и др.) и заинтересованите неправителствени организации, в процеса на разработване на ПУ, „П-Юнайтед“ ООД организира и проведе редица както официални срещи, така и такива в оперативен порядък, различни консултации и обсъждания.

В **Приложение № 8** е представена справка за проведените официални и неформални срещи, обсъждания и консултации, както и кратко описание на постигнатите резултати от тях.

0.2.4 Резултати от задължителното обществено обсъждане.

За да осигури активно участие на заинтересованите централни (МОСВ) и местни институции и ведомства (Общинска, Областна администрация, РИОСВ, РДГ, ДГС, ВиК, Електроснабдяване и др.) и заинтересованите неправителствени организации, в процеса на разработване на ПУ, „П-Юнайтед“ ООД, съвместно с РИОСВ – Монтана, организира и проведе предвидените в Заданието обществено обсъждане, работни срещи и съвещания.

Екипът на „П-Юнайтед“ ООД подготви дневния ред и участва в провеждането им, заедно с екипа на управление на проекта и заинтересованите страни, вкл. НПО.

Официалното обществено обсъждане бе организирано и проведено стриктно по процедурата, определена с Наредба за разработване на планове за управление с участието на всички заинтересовани централни и местни органи и на обществеността.

Общественото обсъждане на проекта на ПУ (вкл. информационно, визуализационно, разяснително и рекламно обезпечаване), се проведе на 08.10.2014 г. от 15,00 часа, в община Чупрене, с. Чупрене. Покани бяха изпратени на над 10 заинтересовани централни ведомства, научни и академични институции, НПО и др..

В **Приложение № 9** е представена информация, свързана с проведеното обществено обсъждане, както следва: обяви, публикувани в един местен и един централен вестник в законоустановения срок; обяви поставени на видно място в общините в законоустановения срок; справка за осигурен обществен достъп до проекта на ПУ в законоустановения срок; справка за изпратените писма-покани за общественото обсъждане в законоустановения срок; програма за общественото обсъждане; презентация; официален протокол от общественото обсъждане за изразените становища, бележки и препоръки; мотивирана справка за неотразените бележки и препоръки, възражения и становища и др..

0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА

0.3.1 Същност и предназначение на ПУ като инструмент за управление на Р, неговите особености, свързани с целите на природозащитата, регионалното развитие, баланса на интересите и координацията на институциите и други заинтересовани лица, към които е насочен.

Планът за управление (ПУ) на резерват „Чупрене“ е инструмент за институциите, които по Закона за защитените територии са отговорни за неговото управление – МОСВ и РИОСВ. В ПУ се посочват взаимовръзките между целите на природозащитата, регионалното развитие, баланса на интересите и координацията на институциите и други заинтересовани лица, към които е насочен. Конкретните цели за управлението на територията са насочени и съобразени със спецификата на резервата. Чрез направените проучвания се допълва съществуващата база данни и се създава ГИС за резервата и защитената местност по отношение на екосистемите, биотопите, флористичното и фаунистично разнообразие, както и на взаимосвързаните с тях ландшафти.

ПУ осигурява необходимите условия за перспективно природосъобразно управление и оценка за научната и образователна стойност на резервата. Отчетени са особеностите на резервата, както и местните социално-икономически и културни условия, регламентиран достъп за преминаване по пътеката за посетители и рекреационно ползване на територията на ЗМ "Чупренски буки".

Значението на резерватната територия за формирането на цялостен природен комплекс заедно със съседната защитена местност "Чупренски буки" и други прилежащи територии е разгледано от гледна точка създаване на възможности за екологично образование и природозащитно поведение. Идентифицирани са всички потенциални заплахи и необходимостта от преодоляването им, с цел недопускането на негативни необратими промени в състоянието на резервата.

Планът за управление на резерват „Чупрене“ е условие за финансиране на предвидените в него дейности от правителството, национални и външни спонсори и инвеститори. Залагането на партньорски проекти, където РИОСВ ще се явява координатор, дава възможност да се постигне интегрирано управление на територията чрез включване на всички заинтересовани лица и институции в нейното управление.

ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1.0. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ

1.0.1. Местоположение на Р според физикогеографското райониране, административното деление, както и близки селищни образувания, градове, села и особености.

Съгласно административно-стопанското деление на Република България, Р „Чупрене“ се намира в Северозападна България, северозападната част на област Видин, общини Чупрене и Белоградчик. Управлява се и се стопанисва от РИОСВ - гр. Монтана.

Биосферен резерват „Чупрене“ е един от най-големите биосферни резервати в България и е разположен в Община: Белоградчик, с. Стакевци и Община: Чупрене, с. Горни Лом, с. Репляна, с. Чупрене (Западна Стара планина).

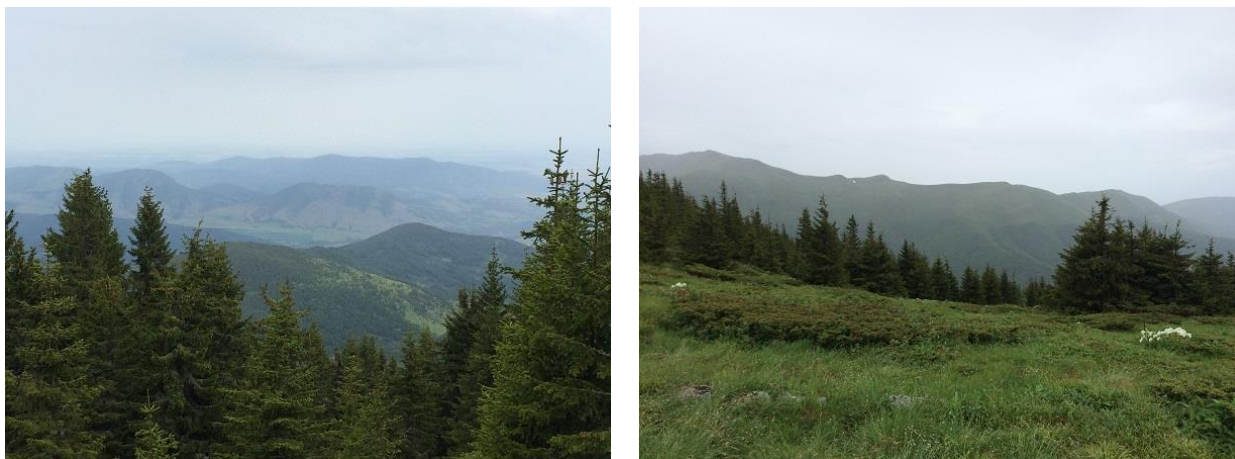
Община Чупрене се намира в Северозападна България и е една от съставните общини на Област Видин. Общината включва 8 населени места с общо население от 2 025 жители (към дата 2014-06-15). Най-голямото село е Горни Лом.

Община Белоградчик се намира в Северозападна България. Тя е съставна община на Област Видин. Административният център е град Белоградчик.

Резерват „Чупрене“ е обявен за резерват през 1973 г., а през 1977 г. ЮНЕСКО го включва в списъка на защитените природни територии като неделима част от международната мрежа на биосферните резервати.

Биосферен резерват „Чупрене“ заема северните склонове на част от Чипровска и Светиниколовска планина. На юг границата на резервата достига до билото на главната Старопланинска верига и съвпада с държавната ни граница със Сърбия. Минималната надморска височина е 1 100 m, повишаваща се от северозапад на югоизток до 2004 m н.в. (вр. Реплянска църква).

Фигура 1.0.1-1 Резерват „Чупрене“

1.0.2. Карта с разположението на резервата.

Карта с местоположението на резервата е представена в **Приложение № 3-1 (Карта № 1)**.

В **Приложение № 3-2** и **Приложение № 3-3** са представени съответно документ, доказващ използването на съвременна версия на лицензиран софтуер, база данни и документ, описващ базата данни.

1.0.3. Граници на Р съгласно Заповед № РД-101/21.02.2011 г. (ДВ бр.26/2011 г.) на министъра на околната среда и водите.

Съгласно Заповед РД-101 от 21.02.2011 г., площта на Р „Чупрене“ се актуализира от 14 392 dka на 14 519.935 dka.

В границите на резерват „Чупрене“, определени със заповедите по т.1 от заповедта, попадат имоти, както следва: имот с номер 206017, ЕКАТТЕ 68655 с обща площ 2 744.776 dka; 000334, 000357, 000358, 001171, 001173, 001176, 001178, 001185, 001188, 001189, 001192, 001207, 001209, 203001, 204001, 204002, 204003, 204004, 205001, 205002, 206001, 207001 208001, 208002, 237004, 237005, 561001, 561022, 561024, ЕКАТТЕ 81757, с обща площ 5294.589 dka; имоти с номера 000909, 000910, 000911, 000913, 292011, ЕКАТТЕ 62493 с обща площ 4 936.564 dka; имот с номер 522006, ЕКАТТЕ 16571 с обща площ 1 544. 006 dka.

В **Приложение № 10** е представен координатен регистър на граничните точки на включените в резервата имоти.

1.0.4. Карта, според физикогеографското райониране, административното деление, площта на Р, предмет на планиране, както и свързаните с него ЗМ "Чупренски буки" и др. прилежащи територии с обща информация за тях и връзките със съседни населени места, селищни образувания, обекти и съоръжения, пътна мрежа и маршрути, други защитени територии и зони, основни водни площи, съседни областни, общински и землищни граници и спрямо държавната граница на Р България.

Картата е представена в Приложение № 3-1 (Карта № 1).

1.0.5. Информация за наличието на аерофото заснемане.

Има налични данни от аерофото заснемане на територията от облитане 2010-2011 г.

1.0.6. Констатирани несъответствия, установени при теренните проучвания между КВС и действителното положение на терена.

Не са констатирани несъответствия при теренните проучвания между КВС и действителното положение на терена.

1.0.7. При необходимост, да се правят измервания с геодезически инструменти и GPS устройства.

Не се налага провеждането на допълнителни геодезически измервания.

1.0.8. Данни за вид пътна мрежа, съществуваща в и до Р, диференцирана според вида и настилката.

В границите на Р и защитената местност няма изградена пътна мрежа. В границите на Р има една, определена със Заповед на министъра на околната среда и водите, пътека за посетители, както и части от обособени туристически маршрути (Приложение № 3-1, Карта № 1).

В Приложение № 3-1 (Карта № 1) е представена карта, включваща площта, предмет на планиране, както и свързаните с нея ЗМ "Чупренски буки" и др. прилежащи територии, вкл. обща информация за тях и връзките на резервата със съседни населени места, селищни образувания, обекти и съоръжения, пътна мрежа и маршрути, други защитени територии и зони, обекти на туризма - хижи, заслони, съоръжения и маршрути, основни водни площи, съседни областни, общински и землищни граници и др..

Към резервата има подходи от села Чупрене, Репляна, Горни Лом и Стакевци, в землищата, на които попада самия той, но те са по черни пътища, по-голямата част, от които са непроходими за автомобил. В база данни „Джайка“, има един третокласен път

(Приложение № 3-1, Карта № 1), който води до резервата. На практика, той също е почти непроходим с автомобил. От село Чупрене има черен път, който е трудно проходим с автомобил, и води до хижа „Горски Рай“ и ЗМ „Чупренски буки“.

1.0.9. Карти с отразени всички единични сгради и съоръжения, актуалните наименования на населените места и селищни образувания, местности, долове и др.

Картата е представена в Приложение № 3-1 (Карта № 1).

1.0.10. Карти с отразени границите и номерата на кадастралните/поземлени имоти

Картата е представена в Приложение № 3-1 (Карта № 2).

1.0.11. Водоизточници, термални извори, каптажи, чешми, паметници и др. на територията на Р и ЗМ

Съгласно данни на БДУВДР, на територията на резервата и защитената местност няма водоизточници, термални извори, каптажи, чешми.

В границите на резервата и защитената местност няма регистрирани паметници на културата.

1.1. ПЛОЩ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

На основание чл. 16 и чл. 22 от Закона за защита на природата (ЗЗП), със Заповед № 358/09.02.1973 г. (ДВ бр. 21/1973 г.) на Министерство на горите и опазване на природната среда (МГОПС) е обявен Р „Чупрене“. Той е видоизменен със Заповед № 506/11.07.1979 г. (ДВ бр. 65/1979 г.) на Комитет по опазване на околната среда (КОПС) и актуализиран на основание чл. 42, ал. 6 от Закона за защитените територии (ЗЗТ) със Заповед № РД-101/21.02.2011 г. (обн., ДВ бр. 26/29.03.2011 г.) на Министъра на околната среда и водите.

Резерват „Чупрене“ е създаден с цел „запазване на единствените компактни смърчови дървостои в Западна Стара планина в първичното им състояние“.

На основание чл. 17, ал. 2, във връзка с чл. 17, ал. 1, т.3 от ЗЗТ, със Заповед № РД-501/11.07.2005 г. на Министъра на околната среда и водите е обособена пътека за посетители през резервата.

На основание чл. 3 от Наредба № 4 на Комитета за опазване на околната среда (ДВ, бр. 77 от 1980 г.) със Заповед № 887/02.10.1986 г. е обявена буферна зона около резервата.

На основание чл. 78, ал. 1 от Закона за изменение и допълнение на Закона за биологичното разнообразие (ДВ, бр. 88 от 2005 г.) във връзка с чл.5, т.6 от ЗЗТ със Заповед

№ РД-509/12.07.2007 г. (ДВ бр. 72/2007 г.) бившата буферна зона около резервата е прекатегоризирана в защитена местност (ЗМ) „Чупренски буки“.

Промени в площта, обхвата и заповедта за обявяване, видоизменение и актуализиране на резервата

Основание	Обхват	Площ/ha
1. Заповед за обявяване № 358 от 09.02. 1973 г. на МГОПС	Държавна гора, разположена в местностите „Бяла вода“, „Реплянска черква“ и „Дяволска воденица“, землища на с. Чупрене, с. Горни Лом и с. Репляна, Видински окръг, отдели № 18 г, д, е, 3; 19 и, ш, 2; 20 с, т, у, 2; 21 ж, з, и, к, л, м, 1, 2, 3; 22 д, е, ж, з, и, 2, 3, 4; 23 г, д, е, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; 23 г, д, 3, 4, 5; 24 в, г, д, е, 2, 3, 4, 5, 6; 25 д, е, ж, и, 2, 3, 4, 5; 43-д, е, 1; 44 б, в, г, д, е, ж, з, 1-8; 45 в, г, д, е, ж, 1-4; 46 г, д, е, 1-8; 47 в, г, д, е, 1, 2, 3; 48 г, д, е, 1; 49 а, б, в, г, д, 1-6; 54 г, д, е, 1; 56 а, б, в, 1-3; 57 д, е, ж, з, и, 2-13 <i>Общо обявена площ:</i>	986,5
2. Видоизменена със Заповед № 506 от 11.07. 1979 г.	Обединява се с резерват „Орлов камък“, землищата на с. Чупрене и с. Стакевци, Видински окръг <i>С обща площ 1 439,2 ha;</i> Резерватът обхваща: от горския фонд: отдели 502-ж, 1, 2; 503-н, 7, 8, 9, 10, 11, 12; 504-д, 1; 505-б, в, г, 1, 2, 3, 4, 5; 506 –г, д, е, 1, 2, 3, 4, 5, 6; 507-г, д, 2, 3, 4; 508-3, 5; 509-и, 5 от ГС–Белоградчик и отдели 10-а, 1, 2, 3, 4, 5; 11-в, 1; 13-а, б, 1, 2, 3; 14-а, 15-р, 16-л, 10; 17-а, б, 1, 2; 18; 19-ч, ш, 2; 20-с, т, у; 21- ж, з, и, к, л, м, 1, 2, 3; 22- д, е, ж, з, и, 2, 3, 4; 23-г, д, е, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; 23-г, д, 3, 4, 5; 24- в, г, д, е, 2, 3, 4, 5, 6; 25- д, е, ж, и, 2, 3, 4, 5; 43-д, е, 1; 44; 45 – в, г, д, е, ж, 1, 2, 3, 4; 46 – в, г, д, е, 1, 2, 3; 47; 48; 49; 54 –г, д, е, 1; 56 – а, б, в, 1, 2, 3; 57 –д, е, ж, з, и, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 от ГС – Чупрене <i>С обща площ: 1 384, 6 ha</i> от поземления фонд – високопланинските пасища, затворени между държавната граница на НРБ и СФРЮ и горските насаждения в резервата от отдел 502 на ГС – Белоградчик до отдел 48 на ГС-Чупрене <i>С обща площ: 54,6 ha</i> <i>Обща площ:</i>	1 439,2
3. Актуализиран със Заповед № РД-101/ 21.02.2011 г.	Актуализира площта на резервата в същите граници, съгласно КВС за землището на Чупрене ЕКАТТЕ 68655, ЕКАТТЕ 81757, ЕКАТТЕ 62493 и ЕКАТТЕ 16571 община Чупрене <i>Последна площ:</i>	1 451,9

Площта на защитените територии, изчислена на база на цифровите модели на границите им, осъвместена с КВС/Кадастър е както следва: резерват „Чупрене“ - 1455,33 ha и защитена местност „Чупренски буки“ - 554,35 ha.

1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

1.2.1 Фондова принадлежност на Р.

По вид територия, площта на резервата е 2 вида – горско стопанство и селско стопанство, като съотношението е 96,28 %:3,72 % в полза на горското. Собствеността е само една – изключителна държавна (**Приложение № 13**).

По начин на трайно ползване цялата територия е резерват, с изключение на 3 имота: 2 полски път и 1 горски път, които са изключени от площта на резервата и не влизат като имоти в него.

1.2.2 Разпределение на площите по административна принадлежност да се илюстрира с обзорна карта на Р и прилежащата територия, на която да се покажат населените места и техните землищни граници, границите на общините, както и разпределението на горите и земите в тях и др. елементи (в картата по т.1.0.3.).

В Приложение № 3-1 (Карта № 2) е представена обзорна карта на Р и прилежащата територия, на която са показани населените места и техните землищни граници, границите на общините, разпределението на горите и земите в тях и др., както и разпределението на площите по фондова и административна принадлежност.

1.3. ЗАКОНОВ СТАТУТ НА РЕЗЕРВАТ „ЧУПРЕНЕ“

1.3.1. Исторически преглед на статута и предназначението на територията в миналото.

Исторически преглед на статута и предназначението на територията в миналото е направен в **точка 1.1** от ПУ.

1.3.2 Кратък преглед на причините и стъпките за обявяването на защитената територия.

Кратък преглед на причините и стъпките за обявяването на ЗТ е направен в **точка 1.1** от ПУ.

1.3.3 Законов статут на Р „Чупрене“, произтичащ от националното законодателство – закони и техните поднормативни актове.

Нормативна база

Български нормативни документи

1.3.1.1 Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за защитените територии (ЗЗТ, ДВ, бр.133/11.11.1998 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр.103/29.12.2009 г., изм. ДВ брой за 26 Юли 2013) и Правилник за прилагане на закона

Законът урежда подробно въпросите по устройството, управлението и опазването на защитените територии, в това число и на природните паркове. Наред с това се предвижда отделни въпроси да бъдат уреждани със заповедите за обявяване на защитените територии, планове за управлението им, устройствените и техническите планове и проекти за определяне вида и обема на дейностите по ползването на природните ресурси, други заповеди и разрешения на министъра на околната среда и водите.

Съгласно ЗЗТ (ДВ бр. 133/1998г.), чл. 5 територията се управлява като защитена територия **първа категория**.

Съгласно ЗЗТ, чл. 16 (2) резерватите се управляват с цел:

- Запазване на естествения им характер;
- Научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг;
- Опазване на генетичните ресурси;
- Запазване на естествените местообитания и популациите на защитени редки, ендемитни и реликтни видове;
- Развитие на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания;

Съгласно ЗЗТ, чл. 17(1) в резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

- Тяхната охрана;
- Посещения с научна цел;
- Преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;
- Събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начин и време, изключващи нарушения в екосистемите;
- Потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал. 1, т. 3 се определят със Заповед на Министъра на околната среда и водите.

(3) Посещенията по ал. 1, т. 2 и 4 се осъществяват с разрешение от МОСВ.

(4) Санитарните мероприятия по ал. 1, т.5 се извършват с разрешение от МОСВ, издадено след положително научно становище от БАН и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

1.3.1.2 Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за биологичното разнообразие (ДВ, бр.77/09.08.2002 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр.62/10.08.2010 г., изм. ДВ. Бр. 26 Юли 2013).

Законът урежда отношенията между държавните, общинските, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Р България. В приложения са дадени видовете и местообитанията за опазване и защита.

Съгласно Закона, буферните зони около резервати и поддържани резервати, без тези, попадащи в национални паркове, обявени по реда на отменения Закон за защита на природата, запазват своите граници и режими, освен ако не са променени по реда на глава втора, раздел IV на този закон. Буферните зони около резервати, попадащи в национални паркове, се заличават с този закон.

Охраната на отделни резервати и поддържани резервати, извън границите на националните паркове, може да се предоставя от министъра на околната среда и водите на други органи на изпълнителната власт или на общини.

1.3.1.3 Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за лечебните растения (ДВ, бр. 29/07.04.2000 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр.103/29.12.2009 г., изм. ДВ. Бр. от 26 Юли 2013)

Законът урежда отношенията, свързани с управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки. Съществува официален списък съдържащ всички лечебни растения в България. Използването на тези природни ресурси изисква специални разрешителни и заплащане на различни такси. Законът се прилага се от Министерство на околната среда и водите, Министерство на земеделието и горите, местни власти, регионални администрации.

Чл. 50 от Закона за лечебните растения гласи, че: „За опазване и устойчиво ползване на лечебните растения се разработват: раздел "...Лечебни растения" към плановите за

управление съгласно Закона за защитените територии - по задание от министъра на околната среда и водите...“.

Съгласно Закона за лечебните растения, собствениците на земи, гори, води или водни обекти, в които има находища на лечебни растения, са длъжни да прилагат мерките за опазване на лечебните растения, предвидени от съответните планове, програми и проекти по чл. 50, т. 2, 3 и 4.

За находища на лечебни растения, намиращи се в защитени територии, се прилагат режимите и нормите, установени със Закона за защитените територии, заповедите за обявяване и планове за управление на защитените територии, а по отношение на опазването и ползването - разпоредбите на този закон.

Специализираните карта и регистър на лечебните растения осигуряват данни за местоположение, граници, размери, собственост на находищата, състояние на лечебните растения, количествени запаси и степен на ползване на ресурсите им.

При създаването и поддържането на специализираните карта и регистър се използват данни от раздел "Лечебни растения" към планове, програмите и проектите по чл. 50, т. 2, 3 и 4

Регионалните инспекции по околната среда и водите контролират изпълнението на предвижданията на плановите документи по чл. 50 от закона.

1.3.1.4 Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за устройство на територията (Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001 г., изм. и доп. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014 г.)

Този закон урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

Съгласно чл. 8 от Закона, конкретното предназначение на поземлените имоти се определя с подробния устройствен план и може да бъде: „...в защитени територии - за природозащита (природни резервати, национални паркове, природни забележителности, поддържани резервати, природни паркове, защитени местности, плажове, дюни, водоизточници със санитарно-охранителните им зони, водни площи, влажни зони, защитени крайбрежни ивици) и за опазване на обектите на културно-историческото наследство (археологически резервати, отделни квартали или поземлени имоти в населени места с културно-историческо, етнографско или архитектурно значение)...“.

1.3.1.5 Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за водите (ДВ, бр. 67/27.07.1999 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр. 61/06.08..2010 г., изм. ДВ бр 53 от 27 Юни 2014)

Този закон урежда собствеността и управлението на водите на територията на Република България като общонационален неделим природен ресурс и собствеността на водностопанските системи и съоръжения.

Съгласно чл. 119а от Закона, зоните за защита на водите са:

1. водните тела и санитарно-охранителните зони по чл. 119, ал. 4;
2. зоните с води за къпане;
3. зоните, в които водите са чувствителни към биогенни елементи, включително:
  - а) уязвими зони;
  - б) чувствителни зони;
4. зоните за опазване на стопански ценни видове риби и други водни организми;
5. **защитените територии и зони**, обявени за опазване на местообитания и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване.

Съгласно чл. 119б от Закона, за териториите и зоните по чл. 119а, ал. 1, т. 5 могат да бъдат определени специфични изисквания към състоянието на водите, които трябва да се постигнат и/или поддържат според:

1. заповедта за обявяването, издадена по реда на Закона за защитените територии или Закона за биологичното разнообразие;
2. влязъл в сила план за управление на защитена територия или защитена зона;
3. влязъл в сила план за действие за растителен или животински вид.

1.3.1.6 Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за държавната собственост (ДВ, бр.44/22.05.1996 г., последни изменения и допълнения, бр. 41/02.06.2009 г.) и Правилник за прилагането му (ДВбр.78/26.09.2006 г. последни изменения и допълнения ДВ, бр.18/05.03.2010 г., изм. ДВ бр 40 от 13 Май 2014)

С този закон се уреждат придобиването, управлението и разпореждането с имоти и движими вещи - държавна собственост, както и актуването на имоти - държавна собственост.

В закона няма конкретни текстове, ограничения, забрани, условия и други, които касаят защитените територии, вкл. резерватите.

1.3.1.7 Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за лова и опазване на дивеча (Обн. ДВ. бр.78 от 26 Септември 2000 г., изм. ДВ. бр.26 от 20 Март 2001 г., изм. ДВ. бр.62 от 12 Юли 2013 г.)

Законът урежда отношенията, свързани със собствеността, опазването и стопанисването на дивеча, организацията на ловното стопанство, правото на лов и търговията с дивеч и дивечови продукти.

Съгласно чл. 7 от закона, ловната площ на страната се разпределя на ловностопански райони, независимо от фондовите граници и собствеността върху земите, горите и водните площи.

Не се обособяват ловностопански райони върху природни резервати.

В защитените територии стопанисването на дивеча се извършва съгласно техния режим и план за управление.

В Закона за защитените територии в чл. 14 се създава ал. 4, която гласи, че: "Заграждане на площи в защитени територии, без тези в резерватите и националните паркове, се допуска за изграждане на бази за развъждане на дивеч след съгласуване с министъра на околната среда и водите."

Изпълнението на Закона за лова и опазване на дивеча се възлага на министъра на земеделието и храните. В защитените територии - изключителна държавна собственост, обявени със Закона за защитените територии, изпълнението на закона се възлага на министъра на околната среда и водите.

1.3.1.8 Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за рибарството и аквакултурите (Обн. ДВ. бр.41 от 24 Април 2001 г., изм. ДВ. бр.88 от 4 Ноември 2005 г., ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014 г.)

С този закон се уреждат отношенията, свързани със собствеността, организацията, управлението, ползването и опазването на рибните ресурси във водите на Република България, търговията с риба и други водни организми.

Законът има за цел да осигури:

- Устойчиво използване на рибните ресурси в това число възстановяването и защитата на биологичното равновесие във водните екосистеми; Устойчиво развитие на риболовния сектор (индустриален и развлекателен риболов, развъждане на риби и аквакултури);

- Изпълнение на правилата на риболовните практики;
- Увеличаване на консумацията на риба и рибни продукти.

Законът се прилага се от Министерство на околната среда и водите, Министерство на земеделието и горите, ИАРА, местни власти, регионални администрации.

Съгласно чл. 12 от закона, риболовът се организира и провежда по начин, който не препятства естественото възпроизводство на рибните ресурси и техните миграционни пътища, не застрашава устойчивото развитие на техните запаси и благоприятства опазването на биоразнообразието.

Риболовът в рибностопанските обекти, които са в границите на защитените територии, обявени по Закона за защитените територии, се извършва съгласно плана за управление на съответната територия и установения за нея режим.

Изпълнението на този закон се възлага на министъра на земеделието и храните, а в защитените територии - изключителна държавна собственост - на министъра на околната среда и водите.

Международни нормативни документи

➤ **Конвенция за биологичното разнообразие** (Ратифицирана, ДВ, бр. 22/15.03.1996 г., влязла в сила за България – 16.07.1996 г., обн., ДВ, бр. 19/02.03.1999 г.)

➤ **Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природни местообитания** (Ратифицирана, ДВ, бр. 13/1991 г., в сила за България от 01.05.1991 г., обн., ДВ, бр. 23/10.03.1995 г.)

➤ **Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство** (обн., ДВ, бр. 44/27.05.2005 г., приета с Решение №13 на Министерския съвет, 04.02.1974, в сила за Р България от 17.09.1975 г.)

➤ **Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21.05.1992 г. за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.**

➤ **Директива 79/409/ЕИО на Съвета от 02.04.1979 г. относно опазването на дивите птици.**

➤ **Европейска конвенция за ландшафта** (Ратифицирана, ДВ, бр. 94/22.10.2004 г., в сила за България от 01.03.2005 г., обн., ДВ, бр. 22/15.03.2005 г.).

1.4. СОБСТВЕНОСТ

В Конституцията на Република България са формулирани общите принципи и

задължения по опазването и възпроизводството на околната среда; поддържане на равновесието на живата природа; разумното използване на природните богатства и ресурсите на страната.

Съгласно чл.8, ал.1 от ЗЗТ, природните резервати, посочени в Приложение № 2 (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2000 г., изм. - ДВ, бр. 77 от 2002 г.) (В раздел Резервати), които служат за задоволяване на обществени потребности с общонародна значимост, са публична държавна собственост.

Собствеността на териториите на резервата съгласно Акт № 76 от 03.04.1997 г. за изключителна държавна собственост, както и Акт № 1199 от 30.06.2011 г. е изключителна държавна.

Собствеността на териториите на резервата съгласно „Карта на възстановена собственост“ (КВС) на землищата, в които попада, е изключителна държавна.

1.5. УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА

1.5.1. Организационна структура и администрация

Съгласно разпоредбите на ЗЗТ, МОСВ и неговия регионален орган РИОСВ Монтана, провеждат и осъществяват **управлението, контрола и охраната** в резервата – чл. 46 (1) и чл 47 (11).

Основна отговорна институция за управлението на резервата на държавно ниво е МОСВ, а на регионално – РИОСВ - гр. Монтана.

Министерство на околната среда и водите

Законовата база, която определя компетенциите и се прилага от МОСВ (РИОСВ), включва: *Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закона за опазване на околната среда, Закон за чистотата на атмосферния въздух, Закона за водите.* С други закони, като Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за лечебните растения и Закона за рибарството и аквакултурите се определят правомощията на МОСВ (РИОСВ) в съответните специализирани направления. Министерството на околната среда и водите отговаря за държавната политика в сферата на опазването на околната среда (Постановление 278 на Министерския съвет, 1.07.1997 г., анекс към чл.1, §1). Задачите на МОСВ включват **“опазване на биологичното разнообразие и защитената природна среда”, “опазването и природосъобразното ползване на природните ресурси”**.

Специализирана структура за управление на защитените територии в България се явява Дирекция “Национална служба за защита на природата” (НСЗП) към МОСВ.

По-важни компетенции на МОСВ са:

- Поддържа Националната екологична мрежа;
- Координира дейностите на други министерства, ведомства, общини, обществени организации, научни и академични институти по опазване на биологичното разнообразие;
- Разработва и прилага механизми за стимулиране на дейности на собствениците или ползвателите, НПО, сдружения и др., насочени към опазването, поддържането и възстановяването на биологичното разнообразие;
- Организира системата за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие и създава база данни и ГИС за регистриране състоянието и установяване измененията в биологичното разнообразие, осигурява достъп и обмен на данни по опазване на биологичното разнообразие;
- Контролира състоянието на околната среда на територията на страната;
- Утвърждава норми за емисии и концентрации на вредни вещества и ползването на възобновими и невъзобновими природни ресурси;
- Упражнява изключителното право на МС за управление на водите на национално ниво;
- Разработва политика на държавата в областта на използването и опазването на водите и защитата им от вредно въздействие;
- Разработва национален водностопански план, национална програма за устойчиво ползване на водите и утвърждава ПУ на речните басейни;
- Организира и ръководи НС за мониторинг на водите и обобщава водностопанския кадастър;
- Организира изготвянето на НС за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения.

РИОСВ-Монтана

РИОСВ Монтана функционира в рамките на цялата Монтанска област.

РИОСВ – Монтана **не разполага** със специализирана структура за управление на ЗТ – изключителна държавна собственост, като има назначен един щатен служител за охрана

на защитените територии, изпълняващ функцията на служител от парковата охрана на ОУ (Охранителен участък) „Чупрене“.

Функциите на РИОСВ по отношение на биологичното разнообразие и защитените територии са определени в **Закона за защитените територии чл. 50 и Правилник за устройство дейността на РИОСВ.**

По-важни функции на РИОСВ съгласно **чл. 50 от ЗЗТ** по отношение на резервата са:

- Координира и контролира прилагането на планове за управление в областта на научно-изследователската работа, поддържащите и възстановителните мерки за застрашени видове и местообитания, просветните и образователните екологични програми и други природозащитни дейности, осъществявани от други държавни органи, общини, неправителствени организации и лица;
- Организира мониторинг върху качествата на компонентите на околната среда;
- Организира и поддържа база данни и регионални регистри;
- Организира функционирането на посетителските центрове;
- Санкционира нарушителите в предвидените случаи.

Конкретните функции и задачи на РИОСВ по отношение опазването на биологичното разнообразие и защитените територии са посочени в Правилника за устройство на дейността на РИОСВ. В най-общи линии те се свеждат до регулиращи, контролни функции, свързани с превантивен, текущ и последващ контрол върху стопанисването и опазването на възобновимите и невъзобновимите природни ресурси; контрол по опазване на биологичното разнообразие.

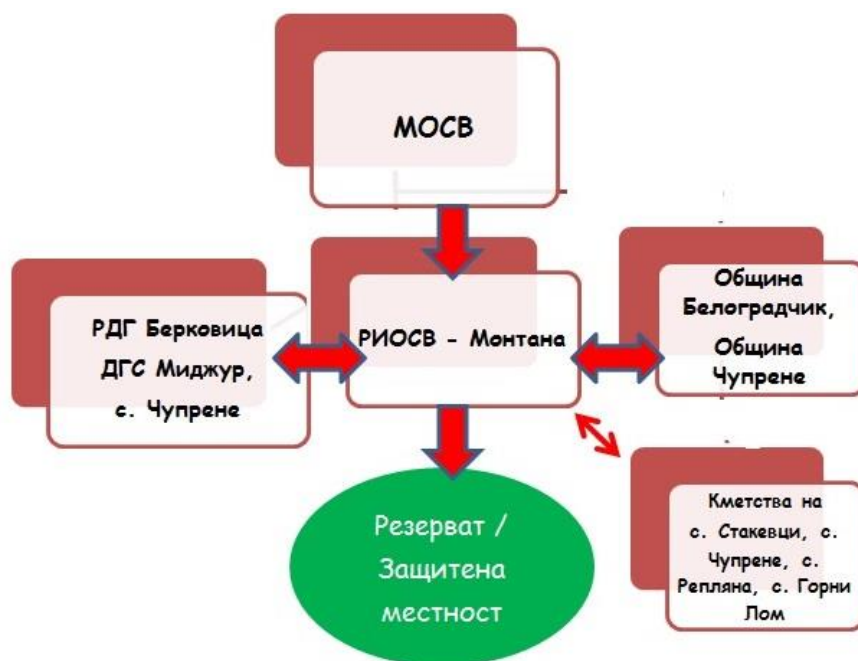
По-важни функции на РИОСВ по други закони са:

- Контролира спазването на изискванията за опазване на биологичното разнообразие при осъществяване на дейностите на собствениците или ползвателите на земи, гори и водни площи, включени в Националната екологична мрежа;
- Координира и контролира прилагането на ПУ, включително и интегрирането му в общинските планове и програми;
- Контролира опазването на растителните и животински видове, предмет на ЗБ;

- Обслужва общините по опазване на околната среда чрез писмени предписания и заповеди;
- Контролира изпълнението на плановите документи, свързани с ползването на лечебни растения, дейността на билкопроизводителите, видът и количеството на билките за преработка, опазването на находищата на лечебни растения.

В изпълнение на своите правомощия директорите на регионалните органи на МОСВ в своите райони осъществяват и организират управлението на ЗТ (чл. 50, т.1).

На **фигура 1.5.1-1** са дадени връзките и съподчинеността във функционалната структура по отношение на Р.

Фигура 1.5.1-1 Връзки и съподчиненост във функционалната структура по отношение на Р

1.5.2. Персонал-функции

РИОСВ – Монтана **не разполага** със специализирана структура за управление на ЗТ – изключителна държавна собственост, като има назначен един щатен служител за охрана на защитените територии, изпълняващ функцията на служител от парковата охрана на ОУ (Охранителен участък) „Чупрене“. Другите две ЗТ не са предадени за управление от страна на МЗХ чрез ТП ДГС – Берковица (за Р „Горната кория“) и ТП ДГС – Лом (за ПР „Ибиша“) на РИОСВ –Монтана и нямат назначени служители за охрана (**Приложение № 11**).

Контролните функции по опазване на ЗТ в обл. Видин и обл. Монтана се изпълняват от гл. експерт по „опазване на ЗТ и гори“ в направление „Биологично разнообразие, защитени територии и зони“ на РИОСВ – Монтана. В същото направление има още двама експерти - гл. експерт „Опазване на БР и ГМО“ и мл. експерт „Натура 2000“.

За управлението на резерватите, няма специализирана структура. Функциите на отделните служители са определени в длъжностните характеристики, съгласно изискванията на *Закона за защитените територии, Правилника за условията и реда за управлението, възлагането на дейности по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии – изключителна държавна собственост* (обн., ДВ, бр. 49/14.06.2005 г.) и *Правилника за устройство на РИОСВ* (ПУДРИОСВ, ДВ бр.103/2011 г.).

Необходимо е обособяването на самостоятелна единица, в рамките на РИОСВ-Монтана, която да е отговорна и да извършва управлението на защитените територии в рамките на правомощията на РИОСВ-Монтана.

Предвид целите на защитените територии, в т.ч. и резерват „Чупрене“, е необходимо обособяването на структурна единица от поне 2 експерта, които да отговарят за планирането на дейностите в ЗТ, изпълнението на ПУ, тяхната охрана и насърчаване на туристически и научни дейности.

1.5.3. Материално-техническо обезпечаване

Материално-техническото обезпечаване на РИОСВ - Монтана във връзка с управлението на Р:

Сграден фонд към РИОСВ-Монтана:

- Собствен: РИОСВ - Монтана се помещава на сграда на ул. „Юлиус Ирасек“ № 4, етаж 3, като е собственик на етаж и на гаражите, намиращи се в регулацията на гр. Монтана, ул. „Иван Каменов“ № 6;
- Наем: Инспекцията не разполага със собствен сграден фонд за управление на резерватите. Съгласно изискванията на НАРЕДБА № 8 от 11.05.2012 г. за условията и реда за защита на горските територии от пожари, РИОСВ - Монтана е оборудвала четири противопожарни депа (ППД) и едно противопожарно табло (ППТ) за опазване на двата горски резервата от пожари. ППД и ППТ са устроени в съществуващ сграден фонд на други институции, чрез сключени двустранни споразумения . Две от ППД са в базите на ВиК – Видин (в бившата „Реплянска застава“ и в м ”Бялата вода”), едно ППД в завод Миджур” – с.

Горни Лом, едно ППТ в ловна хижа на ДГС „Миджур“ – с. Стакевци и едно ППД в хижа „Ком-2016“ АД – гр. Берковица. В сградата, където се помещава РИОСВ – Монтана, се намира оборудването на гасаческата група на РИОСВ – Монтана;

➤ **Транспортни средства** - автомобилна техника, други превозни средства: Лодка „Terol Nordic 6020“-200 kg. с извън-бордов двигател и ремарке;

➤ **Комуникационни връзки** - всеки експерт (3 бр. експерти) от направлението БРЗТЗ разполага с GSM мобилни апарати,

➤ **Офис-оборудване** – всеки от тримата експерти от направлението БРЗТЗ разполага с настолна компютърна конфигурация, преносим компютър и принтер,

➤ **Оборудване за работа на терен** – преносими компютри (лаптопи) – 3 бр.; бинокли – 2 бр.; GPS устройства- *Trimble Juno SB* – 2 бр.; цифрови фотоапарати -2 бр.; подходящо облекло, в т.ч. спасителни жилетки (5 бр.), противопожарни и водоустойчиви костюми - 5 бр, гумени ботуши - 2 бр.,противодимни очила - 6 бр., защитни ръкавици - 6 бр., пожарникарски ботуши - 5 бр. и предпазни маски - 5 бр.; Служителят от парковата охрана има на разположение оборудван автомобил „Грейт Уолт“ - Стийд 5, предоставен от МОСВпо ОПОС, 2 бр. бинокли, оборудване за терен - дъждобран с панталон, камуфлажни ръкавици, фенер, огнестрелно оръжие - пистолет „Макаров“.

В Приложение № 11 са дадени списъци с противопожарни депа и табла, автомобилна техника и др., с които към момента разполага РИОСВ - Монтана.

Източници на финансиране

Основните източници на финансиране са ПУДООС в рамките на изпълнение на дейностите за ЗТ - изключителна държавна собственост, и държавния бюджет за транспортните средства и оборудването на служителя от парковата охрана.

Настоящия проект “Изпълнение на дейности за устройство и управление на резерват „Чупрене“, резерват „Горната кория“ и поддържан резерват ”Ибиша“, приоритетна ос 3, се финансира от Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Р България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“.

1.6. СЪЩЕСТВУВАЩИ ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ

1.6.1. Съществуващи и в процес на изпълнение програми, планове и проектни разработки за последните 10 години, свързани със строителство, ползване на ресурси и др. дейности на територията на Р

За последните 10 години, и до момента, няма програми, планове и проектни разработки, свързани със строителство, ползване на ресурси и други дейности, на територията на резервата и защитената местност.

Настоящия проект “Изпълнение на дейности за устройство и управление на резерват „Чупрене”, резерват „Горната кория” и поддържан резерват ”Ибиша”, приоритетна ос 3, се финансира от Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Р България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013” и се реализира на територията на резервата и ЗМ.

1.6.2. Степента на реализация и актуалност, като цяло или на части, от описаните проектни разработки

Настоящия проект “Изпълнение на дейности за устройство и управление на резерват „Чупрене”, резерват „Горната кория” и поддържан резерват ”Ибиша”, приоритетна ос 3, се финансира от Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Р България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013” е в процес на изпълнение.

1.6.3. Опис на научните разработки, свързани с резервата

Територията на резервата е слабо проучена. Няма провеждани значими научни изследвания в резервата. Има провеждани единични проучвания и публикации, дадени в **Приложение № 2 (Списък № 16).**

1.6.4. Опис на други разработки и програми, свързани с регионалното развитие, туризма и др. на различни нива, имащи някаква връзка с Р

В **Приложение № 1** е представена Библиография, включително опис на други разработки и програми, свързани с регионалното развитие, туризма и др. на различни нива, имащи някаква връзка с Р.

В процеса на изготвяне на ПУ, бе поискана информация от съответните административни структури за разработки, планове, програми, проекти и др., които се изпълняват на територията на резервата, защитената местност, землищата и общините, в които те попадат.

Изпратени бяха редица писма, от които над 13 конкретно за искане на информация за разработки, проекти, програми, имащи отношение с резервата, съответно до:

1. Министерство на околната среда и водите, Главна Дирекция „ОПОС“, **Управляващ орган на ОП „Околна среда“**;
2. Министерство на икономиката и енергетиката, Главна Дирекция „Европейски фондове за Конкурентоспособност“, **Управляващ орган на ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“**;
3. Министерство на земеделието и храните, Дирекция „Развитие на селските райони“, **Управляващ орган на „Програма за развитие на селските райони“**;
4. Министерство на регионалното развитие, Главна Дирекция „Програмиране на регионалното развитие“, **Управляващ орган на ОП „Регионално развитие“**;
5. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Дирекция „Координация на програми и проекти“, **Управляващ орган на ОП „Транспорт“**;
6. Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури, Дирекция „Европейски фонд за рибарство“, **Управляващ орган на ОП за развитие на сектор „Рибарство“**;
7. Министерство на финансите, Дирекция „ОП Административен капацитет“, **Управляващ орган на ОП „Административен капацитет“**;
8. Министерство на финансите, **Управляващ орган на ОП „Техническа помощ“**;
9. Министерство на труда и социалната политика, Главна Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“, **Управляващ орган на ОП „Развитие на човешките ресурси“**;
10. Министерство на околната среда и водите, Отдел „Натура 2000“, Дирекция „Национална служба за защита на природата“, **Управляващ орган на Програма Life +**;
11. Министерство на околната среда и водите, **Управляващ орган на:** Програма ИСПА/КФ, Българо-швейцарска програма за сътрудничество, Финансов механизъм на европейското икономическо пространство, Норвежка програма за сътрудничество, Програми за териториално сътрудничество;
12. Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда, **Управляващ орган на Проекти, финансирани от ПУДООС**;
13. Министерство на регионалното развитие, Главна Дирекция „Управление на териториалното сътрудничество“, **Управляващ орган на Програма за трансгранично**

сътрудничество по ИПП България - Сърбия; Програма за трансгранично сътрудничество Румъния - България 2007-2013;

Резултатите от събраната информация показват, че няма разработки, планове, програми, проекти, които по обхват да попадат в границите на Р. В Приложение № 2 (Таблица № 1) е представена подробна сравка за изпратените писма с искане за информация и получените отговори и информация.

1.7. СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА

1.7.1 Зони и режими съгласно утвърдени проекти, отнасящи се до Р и защитената местност. Карта на съществуващото функционално зонироване и режими.

Съгласно утвърдените проекти, отнасящи се до резервата и защитената местност, няма обособени зони и режими. Няма съществуващо функционално зонироване и режими, свързани с него. Местоположението, характерът на територията и биологичното разнообразие не налагат зонироване.

1.7.2 Информация за наличие на определени режими, произтичащи от закони и подзаконни нормативни актове.

В Приложение № 6 са дадени заповедите за обявяване, прекатегоризиране, актуализиране на площта и др. за резервата и защитената местност.

Режимите, определени в тях, са както следва:

Заповед №	От дата	Относно	Определени режими, забрани и ограничения
Резерват Чупрене			
358	09.02.1973 г.	Обявяване за резерват	В района на резервата се забранява: <ul style="list-style-type: none"> да се преследват дивите животни или да се смущава естествения им живот, да се хващат и убиват, както и да се събират и повреждат ларвите на насекомите, яйцата и гнездата на птиците или леговищата на животните; да се гърми, ловува и риболовства, вдига шум и пали огън, както и движението на хората извън определените пътища и пътеки; да се разкриват кариери за пясък, пръст и други инертни материали, да се повреждат или изменят естествения вид на местността,

План за управление на резерват „Чупрене“

			<p>включително и на водните течения;</p> <ul style="list-style-type: none"> • да се секат и повреждат дървета, както и да се късат, копаят или събират други растения или части от тях.
506	11.07.1979 г.	Разширяване на територията.	Няма
887	02.10.1986 г.	Обявяване на буферна зона около резервата.	<p>В района на буферните зони се забраняват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • строителство на сгради и пътища от републиканската пътна мрежа; • разкриване на кариери, промяна на водния режим и на естествения облик на местността; • използване на химични средства за растителна защита; • лагеруване и палене на огън извън определените места; • ловуване; • залесяване с неприсъщи за района дървесни видове; <p>В границите на буферната зона се разрешават:</p> <ul style="list-style-type: none"> • извеждане на сечи, предвидени в горите със специално предназначение; • провеждане на ловностопански мероприятия; • паша на домашни животни /без кози/ в определените с лесоустройствения проект пасищни площи; • косене на сено;
РД-501	11.07.2007 г.	Определяне на пътека с цел осигуряване на регламентирано преминаване през резервата.	<p>При преминаването по пътеката се забранява:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Отклоняването на посетители и навлизането в резервата. • Замърсяване с битови и други отпадъци. • Бране, събиране, отрязване, изкореняване или друг начин за увреждане или унищожаване на екземпляри от растителни видове. • Убиване, улавяне, преследване, обезпокояване или друг начин за увреждане или унищожаване на екземпляри от животински

План за управление на резерват „Чупрене“

			видове. • Палене на огън и бивакуване.
РД-101	21.02.2011 г.	Актуализиране на площта.	Няма.
Защитена местност „Чупренски буки“			
РД-509	12.07.2007 г.	Прекатегоризиране на буферната зона в защитена местност.	ЗМ запазва обхвата, границите и режимите, определени със Заповед № 887/02.10.1986 г.
РД-216	12.03.2012 г.	Актуализиране на площта.	Няма.

ХАРАКТЕРИСТИКА НА АБИОТИЧНИТЕ ФАКТОРИ

1.8. КЛИМАТ

1.8.1. Фактори за формиране на местния климат

Географското положение е основен климатичен фактор, тъй като определя слънчевото греене, атмосферния пренос с неговите сезонни изменения и формира типа климат в съответния климатичен пояс. Страната ни е разположена в южната част на умерения климатичен пояс. Географското положение определя континентално и океанско климатично влияние.

Според климатичното райониране на България (Събев и Станев, 1963) територията на резерват „Чупрене“ се намира в Европейско-континенталната климатична област – Умерено - континентална климатична подобласт и поради специфичния релеф и местоположение обхваща следните два района - Предбалкански нископланински климатичен район (до 1000 m н.в.) и Планински климатичен район – среднопланинска част (1000-2000 m н.в.).

Астрономическото географско положение оказва влияние върху слънчевата радиация. Тя като климатичен фактор влияе чрез слънчевото греене, радиационния и топлинния баланс. Топлинните условия на територията на резервата са с добре изразена сезонност, поради различията в радиационния баланс през зимата и лятото.

Релефът е друг важен климатообразуващ фактор. Той трансформира или спира въздушните маси чрез надморската си височина, разположението и разчленението си. Релефът може да видоизменя характера на въздушните маси, например от влажни в сухи чрез изваляването им когато те срещнат преграда.

Климатичните условия в Предбалканския нископланински климатичен район са се формирали под влияние на сравнително високата му надморска височина и големият наклон на терена. В Планинския климатичен район – среднопланинска част зимата е студена и значително по-дълга за сметка на пролетта. За формирането на климата съществено влияние оказва преобладаващия северозападен пренос на силно трансформирани океански въздушни маси, идващи от Северозападна Европа, идващите от север-североизток континентални въздушни маси и проникващите от юг топли тропични въздушни маси.

Язовирите също влияят върху климатичните елементи на местния климат на няколко километра около тях: увеличават влажността на въздуха, честотата на мъглите, смекчават температурните амплитуди и пр.

Характерът на растителността оказва влияние върху климатичните особености на резервата и върху качеството на въздушната среда. Горската растителност е с най-осезаемо въздействие, определяйки в значителна степен микроклиматичните условия.

Човекът със своята дейност също се явява фактор за промяна на климата – чрез сечи или залесяване, изменя климатичните елементи.

1.8.2. Елементи на климата

Температура на въздуха:

Температурата на въздуха се явява следствие на радиационния и топлинния баланс. Тя се променя, следвайки измененията в тези баланси през отделните сезони. За характеризирането на температурата се използват редица показатели, като най-често за даден многогодишен период това са средногодишните и средномесечните температури.

Средната януарска температура на въздуха е $-2,2^{\circ}\text{C}$, но в по-високите части достига и до $-4,3^{\circ}\text{C}$. Лятото е топло, със средна юлска температура $21,2^{\circ}\text{C}$.

Таблица 1.8.2-1 Средномесечна и годишна температура на въздуха в $^{\circ}\text{C}$ (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Берковица /Монтана	-2,2	0,2	4,4	10,9	15,4	18,9	21,2	21,0	17,1	11,2	5,7	0,4	10,4

При по-интензивни летни затопляния максималните температури достигат средно до $27,7^{\circ}\text{C}$ - $27,8^{\circ}\text{C}$. При преобладаване на малко облачно и слънчево време в условията на слабо подвижен антициклон, температурата на въздуха може да достигне до $42,4^{\circ}\text{C}$. Средно 80% от дните през летните месеци (юни, юли и август) са с максимална температура над 25°C и през 40% над 30°C . Средната годишна максимална температура на въздуха е $15,8^{\circ}\text{C}$.

Таблица 1.8.2-2 Средна максимална температура на въздуха в С° (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Берковица/ Монтана	2,2	5,0	9,7	16,3	21,1	24,8	27,7	27,8	23,5	16,9	10, 1	4,8	15,8

Есенното понижение на температурите в този район става малко по-бързо в сравнение с пролетното повишение, като средните месечни температури за централния есенен месец октомври са с около 0,3°С по-ниски отколкото априлските. Температурата на въздуха спада устойчиво под 10°С средно в края на октомври и под 5 градуса в края на ноември.

Таблица 1.8.2-3 Средна минимална температура на въздуха в С° (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Берковица/ Монтана	-5,7	-3,5	0,5	5,9	10,4	13,3	15,3	14,7	11,6	6,9	2,3	-2,6	5,8

С не по-малко значение е и температурата на почвата, която е по-висока от тази на въздуха. В края на пролетта се наблюдава най-значителният топлинен поток, насочен в дълбочина към почвата, а през есенните и зимните месеци той е насочен обратно от хоризонтите на почвата нагоре към земната повърхност.

Средно около средата на март средната температура на почвата на дълбочина 5-10 см. се покачва над 5°С, а в началото на април тя вече е над 10°С. Паралелно с това се повишава бързо и температурата на въздуха. Средната денонощна температура на въздуха преминава устойчиво над 5°С около 12 март и над 10°С в началото на април. Средната месечна температура за централния пролетен месец април е около 10,9°С. Около 20-22 от дните на април са със средно денонощна температура над 10°С и около 8-10 - над 15°С.

Валежи:

Валежите са резултат от влажността на въздуха и облачността. Те зависят от особеностите на атмосферната циркулация, надморската височина и формите на релефа. Във височина се наблюдава увеличение на относителната влажност през всички сезони.

Максимумът на относителната влажност е през пролетта, а минимумът – в началото на летния сезон.

Качествените и количествените характеристики на облачността зависят от преобладаващата атмосферна циркулация през различните сезони, вертикалната въздушна стратификация в атмосферата, релефа и др. Облачността е с максимум през декември (около 7,5) и минимум през август (2-3).

Районът се характеризира с относително високо годишно количество валежи. Годишният валеж е 627 mm. Той е неравномерно разпределен през годината. Максимумът на валежите е през май - 89 mm. Лятната сума на валежа е над 200 mm. Най-малки са валежите през зимата около 150 mm, като минимумът е през февруари - 31 mm. Средно през годината има 85 дни с валежи, като най-голям е техния брой през май-юни около 10 дни, а най-малък през август-септември около 5 дни. През зимните месеци има средно 6-7 дни с валеж като в 4-5 от тях валежите са от сняг.

Таблица 1.8.2-4 Количество валежи (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Берковица/ Монтана	38	31	37	56	89	85	57	48	44	50	50	42	627

През различните сезони валежите са:

Таблица 1.8.2-5 Сезонна и годишна сума на валежите /mm/

зима	пролет	лято	есен	ср. год.
143	211	195	164	700

Влажност на въздуха:

В годишния ход на относителната влажност максимумът в равнинните райони изпреварва минимума на температурата на въздуха. През декември, когато добре овлажнената почва все още не е замръзнала, въздухът все още се обогатява с водна пара за сметка на изпарението. Близостта на р. Дунав също е предпоставка за относително високата степен на влажност на въздуха.

Таблица 1.8.2-6 Средна месечна и годишна относителна влажност (%)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Белоградчик	81	77	72	64	64	68	61	59	64	74	83	84	71

Средната годишна относителна влажност за района на Белоградчик е 71 %. Минимумът е през месец август – 59 %, а най-висока е относителната влажност през месец декември – 84 %.

Снежна покривка:

През зимните месеци има средно по 4-5 дни с валежи от сняг (Таблица 1.8.2-8). Във високите части – над 1000 m снежната покривка е отличава с устойчивост и дебелина (до 140 cm). Задържа се относително дълго време – от 107 до 111 дни.

Таблица 1.8.2-7 Средна десетдневна височина на снежната покривка (cm)

Станция	IX			X			XI			XII			I			II			III			IV			V			VI		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Белоградчик				.	.	.	.	.	.	.	6	5	6	12	12	10	10	9	.	.	.	.	.	.						

Средната десетдневна височина на снежната покривка е най-висока през месец януари, когато през второто и трето десетдневие достига височина от 12 cm. През третото десетдневие на месец март снежната покривка е най-ниска – 5 cm.

Таблица 1.8.2-8 Брой дни със снежна покривка по десетдневия

Станция	IX			X			XI			XII			I			II			III			IV			V			VI		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Белоградчик				.	.	.	.	.	.	.	4	5	5	5	6	5	5	3	.	.	.	.	.	.						

Третото десетдневие на месец януари се характеризира с най-голям брой дни със снежна покривка – 6, както се вижда в Таблица 1.8.2-8 . През месец декември има 4 дни със

снежна покривка през второто десетдневие и 5 дни със снежна покривка през третото десетдневие.

Вятър:

Разглежданата територия попада в район, характеризиращ се с целогодишно преобладаване на ветрове от запад и северозапад. Средната месечна скорост на вятъра има добре изразен годишен ход. Най-ветровито е времето през зимата и началото на пролетта, като максимумът на скоростта на вятъра е през април, когато средната месечна скорост на вятъра е около 3 m/s. Средната годишна скорост на вятъра е 1,4 m/s.

Усилената динамика на атмосферата през пролетните месеци обуславя и най-малката честота на случаите с тихо време. Процентът на затишията през април в различните части на района е средно около 14-20 %. Намалената атмосферна циркулация и преобладаването на антициклонален тип време е причина за най-малки средни месечни скорости на вятъра в края на лятото и началото на есента - около 2 m/s. Същата причина обуславя и максимумът на случаите с тихо време през октомври – 23 %.

Таблица 1.8.2-9 Средна скорост на вятъра в m/s по месеци и посока (Монтана)

Посоки	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
N	2.0	2.0	2.2	2.4	2.3	2.2	2.6	2.6	2.3	2.0	2.1	2.0
NE	1.8	2.1	2.5	2.1	2.1	2.1	2.3	2.2	2.7	2.1	2.0	2.0
E	2.7	1.7	2.6	2.4	2.5	1.8	2.3	2.6	1.6	2.9	1.2	2.4
SE	1.1	3.6	3.1	2.4	1.9	2.2	3.6	1.7	1.9	2.4	1.4	2.4
S	2.3	4.3	2.6	2.8	1.7	1.8	2.2	1.5	1.7	2.5	2.6	1.6
SW	2.7	2.6	2.5	2.3	1.9	1.6	1.9	1.6	1.3	1.5	2.1	2.7
W	2.6	3.4	2.5	3.1	2.7	2.0	2.4	3.1	2.1	2.7	2.9	2.2
NW	3.7	3.2	3.6	4.0	3.3	3.5	3.6	3.2	3.1	3.0	3.1	3.5

Таблица 1.8.2-10 Честота на вятъра по посока и тихо време в % (Монтана)

Посоки	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
N	48.5	45.1	43.8	37.6	38.7	34.0	34.0	37.6	37.8	40.3	49.3	23.4
NE	11.9	10.2	12.9	15.1	10.4	10.2	8.6	8.5	9.2	16.7	10.1	14.7
E	1.9	4.0	3.9	5.5	3.4	2.4	1.9	3.0	4.0	2.6	2.4	4.2
SE	2.8	1.0	1.3	2.3	2.2	1.7	2.0	2.7	1.5	1.6	1.1	1.6

Посоки	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
S	3.1	4.3	4.9	7.0	7.4	6.7	11.2	8.8	6.5	3.5	6.6	11.6
SW	4.7	5.2	5.1	5.9	8.4	9.1	10.5	6.4	6.3	5.4	3.6	7.7
W	10.7	11.6	5.8	9.1	10.4	14.6	9.2	8.3	7.6	5.4	8.0	8.1
NW	16.4	18.6	22.3	17.5	19.1	21.2	22.6	24.7	27.3	24.4	18.9	28.7
Тихо	33.0	29.5	25.4	26.9	22.9	26.9	32.3	30.3	34.6	39.0	38.1	23.4

Слънчево греене:

Важен фактор и климатичен елемент се явява слънчевата радиация. Преминавайки през атмосферата, тя претърпява значителна трансформация и само около половината от нея достига до земната повърхност.

Интензивността на сумарната слънчева радиация /образувана от пряка и разсеяна слънчева радиация/ е в пряка зависимост от височината на слънцето над хоризонта и от прозрачността на атмосферата, характеризирани главно чрез облачността. Сумарната слънчева радиация има характерен дневен и годишен ход с максимум по обяд и през лятото при напълно ясно небе. За територията на района сумарната годишна слънчева радиация е около 5 100 MJ/m².

Продължителността на слънчевото греене е сравнително висока. През различните сезони тя е различна и зависи от два основни фактора – режим на облачност и продължителност на деня.

Таблица 1.8.2-11 Продължителност на слънчевото греене (часове)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Белоградчик	90	94	116	149	181	210	253	261	213	157	90	80	1894

Годишната продължителност на слънчевото греене е 1894 часа. Най-малък брой часове на слънчево греене има месец декември – 80 часа, последван от месец януари с 90 часа. Продължителността на слънчевото греене се характеризира с най-голям брой часове през юли и август, съответно – 253 и 261 часа.

Таблица 1.8.2-12 Относителна продължителност на слънчевото греене (%)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Белоградчик	31	32	31	37	40	46	54	60	57	46	30	28	42

Както се вижда от таблицата, аналогично на продължителността на слънчевото греене, изразена в часове, относителната продължителност, изразена в процент е най-висока през месеците юли и август – съответно 54 и 60 %. Относителната продължителност на слънчевото греене за година е 42 %.

Вегетационен период:

От Таблица 1.8.2-13 се вижда, че броят на дните с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 10°C е 188. Най-малко са дните с температура на въздуха над 15°C – 131 дена. За периодът с устойчиво задържане на температурата над 10°C температурната сума е 3220.

Таблица 1.8.2-13 Продължителност (дни) на периодите с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 0, 5, 10 и 15 °C и набрани температурни суми

Станция	Продължителност (дни)				Температурна сума (Сх дни)			
	0 °C	5 °C	10 °C	15 °C	0 °C	5 °C	10 °C	15 °C
Белоградчик	305	241	188	131	3770	3615	3220	2510

Таблица 1.8.2-14 Дата на начало и край на периодите с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 0, 5, 10 и 15 °C

Станция	0 °C		5 °C		10 °C		15 °C	
	Начало	Край	Начало	Край	Начало	Край	Начало	Край
Белоградчик	17.II	20.XII	20.III	17.XI	13.IV	19.X	14.V	23.IX

Температурата на въздуха започва устойчиво да се задържа над 10 °C на 13.IV и това продължава до 19.X. Продължителността на вегетационния период е около 5 месеца.

1.9. ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ

1.9.1. Геоложки строеж, морфоструктури и морфометрия

➤ Геоложка изученост

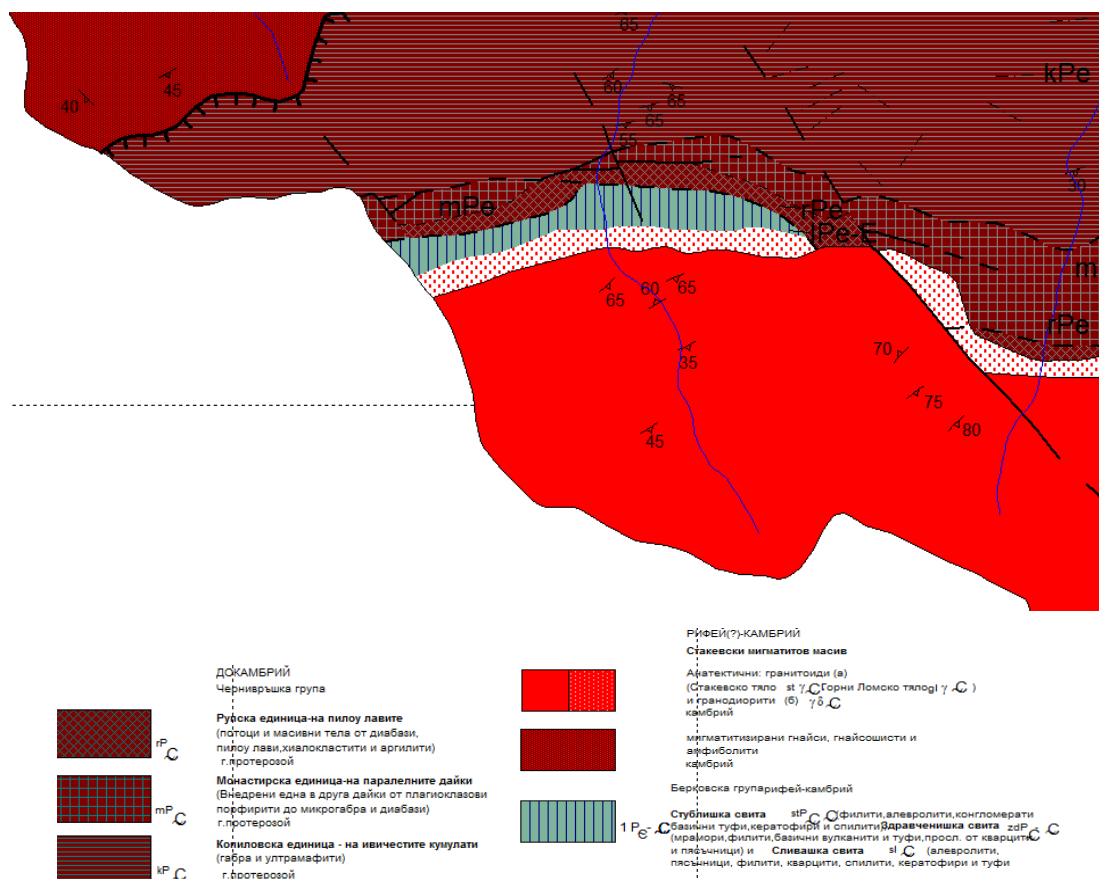
Първите сведения за геологията на района се дават от Франц Тоула 1878, 1881. През периода 1900-1958 г. в тази част на Северозападна България работят редица български учени – Ванков, Златарски, Г. Бончев, А. Стефанов, Берегов, Ст. Бончев, Стр. Димитров, Е. Бончев и др.

Резерват “Чупрене” попада в район, който е покрит с кондиционни геоложки

картировки в М 1:25 000 (Връблянски Б. и др., 1960, 1962; Илиев К. и др., 1961, 1962). Структурните особености на гранитоидните плутони и вместиращите ги метаморфити са изследвани от Иванов, Хайдутков и др., 1970-1986 г.

➤ **Стратиграфия**

Скалите в района на резерват „Чупрене” са разчленени на два скални комплекса – Докамбрийски (Чернивръшка група) и Палеозойски (магмени, седимент-вулканогенни и седиментни асоциации).

Фигура 1.9.1-1 Стратиграфия

Докамбрийски комплекс

Черниврџшка група (офиолитова асоциација)

Групата е въведена от Хайдутов (1984) и допълнително описана в Хайдутов (1991). Изградена е основно от магмени скали и е ясно стратифицирана. Обобщеният ѝ разрез в Чупрене се състои от няколко разположени една върху друга скални единици. Най-ниско в профила се разкрива единицата на ивичестите кумулати. Над нея следват паралелните дайки. Върху тях се разполагат пилоу лавите. В площта скалите на Чернивръшката група са

разкрити северно от с. Мартиново – вр. Яворова глава – вр. Остра чука.

Копиловска единица (единица на ивичестите кумулати, *kPc*)

Формирана е от два основни типа скали – габра и ултрамафити. Състои се от две части – долна и горна. *Долната* (циклична) поединица (Староречка), е образувана в ритмично редуване предимно на габра (клинопироксен-плагиоклазови кумулати) и ултрамафити (лерцолити и клинопироксенити). Дебелината на отделните ритми в нея варират от 15 cm до 6 m. Ултрамафитите се срещат сравнително рядко в поединицата. По-голямата и част е изградена от габро. *Горната* поединица (Голашка) е изградена главно от пироксеново габро, сред което много по-рядко се срещат ултрамафити. По-често се наблюдават лещи от лабрадорити. Скалите на кумулативната единица са процепени от многобройни дайки и тела, изградени от магматитите на Берковската група. Долната граница на единицата е тектонска.

Монастирска единица (единица на паралелните дайки, *тоPc*)

Названието на единицата е по р. Монастирска, разположена южно от с. Чупрене. Типовият ѝ разрез е сборен. За долната ѝ част той е по Голямата река южно от същото село, а за горната ѝ част - по Голямата река южно от с. Горни Лом.

Единицата е изградена изцяло от мафични дайки. Те са внедрени една в друга, като за по-дебелите са характерни добре изкристализирани средни зони, както и зони на закалка. Дебелината на отделните дайки варира в широки граници – от 7 cm до 5m. Между паралелните дайки и покриващите ги пилоу лави се разкрива зона, изградена от зърнести метабазалти. В стратиграфските по-горни нива на единицата, средните зони на дайките са изградени от плагиоклазови порфирити, които в страни постепенно прехождат в зърнести метабазалти (долерити). В по-долните участъци на единицата, средните зони на дайките са изградени от среднозърнесто габро.

Рупска единица (единица на пилоу лавите, *rPc*)

Изградена е от многобройни изливи от мафични вулканити. В строежа на Рупската единица участват метабазалтови масивни потоци, пилоу лави, хиалокластити и седименти, които се появяват в най-горната част на единицата. Седиментите са представени от виолетови аргилити, с обилна желязна хидроокисна минерализация. На места в единицата се наблюдават и базалтови лавобрекчи. По особености на състава, химизъм и вътрешен строеж, офиолитовата асоциация се характеризира като продукт на типично океанско развитие (Хайдутков, 1991). Скалите на Чернивръшката група са зеленошистно променени и

се пресичат от многобройни дайки от островнодъгови магматити на Берковската група.

Палеозойски комплекс

Берковска група (Br P_{с-с})

Групата е въведена от Хайдutow и др., 1979. Групата заляга дискордантно и трансгресивно върху Рупската единица. В нея е внедрен Св. Николския гранодиорит-гранитовия плутон. Берковската група представлява седимент-вулканогенна асоциация. В резерват „Чупрене“ попадат три свити – Стублишка, Здравченишка и Сливашка.

Стублишка свита (st P_{с-с})

Долната граница на свитата е такава и за групата. Свитата е изградена от метаморфозирани предимно пелитни седименти, алтерниращи със спилити и кератофири и техните пирокластити. На места магмените компоненти преобладават и съставят до две трети от свитата. Едно от най-крупните тела в тази свита се намира около вр. Г. Язово. То е изградено от диоритови порфирити (субинтрузивни кератофири).

Здравченишка свита (zd _с)

Горната граница на свитата е поставена по изчезването на мраморите. Над тях следва литоложки преход към следващата свита, изграден от 10-ина метра калкошисти. Свитата е изградена от карбонатни скали, алтерниращи с филити, вулканити и по-рядко кварцити и пясъчници. Сред вулканитите преобладават базичните разновидности. Мраморите са дребнокристалинни, плътни, бели или оцветени.

Сливашка свита (sl _с)

В литоложки аспект свитата малко се отличава от Стублишката. Седиментните и нива се характеризират с относително по-голямо участие на теригенни скали – алевролити, пясъчници. По-рядко сред тях се наблюдават кварцити. В горната част на свитата се разполагат филити. Вулканитите и тук са изградени от спилити, кератофири и техните пирокластити.

Стакиевски магматитов масив (sty-e)

Изграден е от анатектити и мигматити. Последните чрез гнайсошисти прехождаат в зеленошистните метаморфити на Берковската група.

Анатектичните гранитоиди от масива са подчертано нееднородни. Представени са от интензивно мигматизирани скали, които носят белезите от т.н. нееднородни анатектити. Те се отличават със следните особености: ясно проявена плоско-паралелна структура, която

на места има осезаем реликтов характер, шлирово – турбулентна или небулитова текстура, както и наличие на участъци от нехомогенизирани мигматити. Минералният състав на анатектитите е следния: олигоклаз-албит, микроклин, биотит, кварц и мусковит.

Анатектитите се разполагат сред мигматитите от Стакевския масив. Последните са представени от агматити, флебити, небулити и птигматити. Меланосомата на мигматитите обикновено е изградена от амфибол, биотит, плагиоклаз и кварц, а левкосомата – главно от плагиоклаз (олигоклаз-албит) и кварц.

➤ **Тектонски строеж**

Резерват „Чупрене“ попада в Западнобалканската тектонска зона. В структурно отношение последната е заета в по-голямата си част от Берковската антиклинала. В изграждането на зоната, респективно антиклиналата, участват два структурни етажа – каледоно-херцински и алпийски. Първият изгражда ядрото, а вторият мантията на Берковската антиклинала. Западно от Чипровци се разполага антиклинала с посока около 130 градуса и югозападна вергентност.

Резерватът попада в регион, който се отличава с извънредно сложен тектонски строеж и носи следите на многократни деформации. В него са установени реликти от допалеозойски, старопалеозойски, младопалеозойски и старокимерски структури. Съвременните регионални строежни особености на областта, са продукти преди всичко на младоалпийската тектоника. От съвременна морфотектонска гледна точка, районът се включва изцяло в обхвата на Западните Балканиди. Тук, Старопланинската структурна зона е представена от Берковския антиклинорий (Ст. Бончев, 1910, Е. Бончев, 1962, 1964), и в частност от неговия западен дял – Чипровския. Последният е най-високо издигнатата и дълбоко денудирана част на антиклинория.

➤ **Разломни структури**

В процеса на неколkokратно проявените етапи на структурообразуването се е осъществило интензивно разломяване на скалните комплекси, изграждащи ядрото на Чипровския дял на Берковския антиклинорий. Доминиращо значение в района имат надлъжните разломи, които играят първостепенна роля при моделирането на вътрешния строеж на ядрото на антиклинория. По своята ориентировка те се групират в рамките на 90° до 120°. Косите разломи имат посока от 140° до 180°. В повечето случаи те също представляват структури със старо заложение, при които ефектите на алпийската тектоника са по-слабо проявени. Към напречните разломи се отнасят нарушения с посоки 20° до 60°.

Най-често те пресичат и разместват надлъжните и косите разломи. До голяма степен, тези нарушения определят съвременния блоков строеж на ядрото на Берковския антиклинорий.

Отношение към плана за управление имат:

- От надлъжните – Чернивръшки възсед-навлак; Шипковчукски възсед; Острочукски възсед; Горноязовски възсед; Чипровски възсед-навлак; Староречка разломна зона.

- От косите – Ветернишки отсед;

- От напречните – Найденишки разлом; Немоврътско-Жашковдолск разлом; Камъкски разлом;

➤ **Морфоструктури**

Предбалканът е преходна територия в природогеографско отношение между Дунавската равнина и Главната Старопланинска верига. Той представлява система от ниски и средновисоки ридове, котловини, проломи, долини, хълмове и плата. Врачанската планина попада в границите на Предбалкана.

Предбалканът е част от морфоструктурата на Балканидите, оформила се между Мезозойската и Неозойската ера. Той се състои от правилни антиклинални и синклинални гънки (често наричани юротипни), разположени успоредно едни на други и изградени от мезозойски и терциерни седименти като варовици, доломити и пясъчници.

През *Неоген – Кватернера* се формират основните морфоструктури в България. В своята същност морфоструктурите представляват едри форми на релефа, възникнали на определен етап от тектонското развитие на земната кора под въздействието на вътрешните релефообразуващи процеси. На територията на нашата страна се отделят следните основни морфоструктури: Мизийска плоча (платформа), Балканиди, Краищици и Рило – Родопски.

Балканидите са младонагъната морфоструктура, състояща се от три надлъжно разположени части: Предбалкан, Старопланинска верига и Средногорие. Предбалканът е изграден от редица правилни антиклинални и синклинални гънки, които формират т.н. юротипен релеф.

Основните морфоструктурни зони на България се оформят през *Неогена – Кватернера*. Резерват “Чупрене” е разположен в Старопланинската верига на Балканидите, Предбалкана и представлява младонагъната гънкова структура.

Резерват “Чупрене” е разположен по билото и североизточните склонове на Чипровската планина. Тя е част от западната част на Старопланинската хорстово-блокова

зона, която влиза в строежа на Мизийския литосферен блок. По морфоложки белези тя е позитивна, средновисоко планинска, блоково-разломна морфоструктура от четвърти ранг.

➤ **Основни морфометрични показатели**

Сложният тектонски и геоложки строеж на територията обуславя разнообразния стръмен релеф, силно разчленен със скални образувания и пропасти.

Точката с най-голяма надморска височина е Обов връх 2021 m н.в., а най-ниската е с надморска височина 1140 m. Разликата от 881 m говори за стръмен и труднодостъпен релеф.

Територията на резервата попада във Високопланинския височинен пояс.

За илюстриране на релефа се използват **морфометричните показатели**:

- абсолютна надморска височина – 2021.723389 m;
- минимална надморска височина - 1140 m
- средна надморска височина – 1412.762282 m;
- Разлика между най-висока и най-ниска точка - 881.723389 m;
- топографска площ – 14519,935 dka

Преобладанието на стръмни и много стръмни терени е предпоставка за развитие на ерозионни процеси, поради бързото оттичане на повърхностните води и изнасяне на горния почвен слой.

Фигура 1.9.1-2 Разпределение на територията по наклон на терена в ДГС „Чупрене“ в градуси

Един от най-важните морфометрични показатели е разчленеността на релефа. Тя се

диференцира на хоризонтална и вертикална.

Хоризонтална разчлененост - представлява гъстотата на талвеговата мрежа и се изразява чрез дължината на речните долини, долове, суходолия в границите на квадрати с лице 1 km^2 и се отчита в метри на 1 m^2 .

Територията на обекта е разсечена от много долове на реки и потоци: Голема Люта, Малка Люта, Бърза, Покълска, Краставичарска, Голема, Засечен. Повечето са типично планински със стръмни склонове и бързи течения.

Вертикалното разчленение на релефа се определя от интензивното врязване на речно-долинната мрежа. То представлява разликата от минималната и максимална височина в квадрати с площ 1 m^2 и се отчита в метри на 1 m^2 .

В тази част на Чипровската планина се включват надморски височини от 1360 до 2033 m. Склоновете предимно със североизточно изложение са много стръмни и урвести. Релефът е силно пресечен, планински. Най-високата надморска височина е Обов връх – 2033 m.

Други върхове над 1500 m са: Реплянска църква, Остра чука, Хайдучки камък.

1.9.2 Геоморфология на релефа

Резерват “Чупрене” попада в:

Северобългарска (Понто - Каспийска) провинция,

Старопланинска природогеографска област (Б),

Предбалканска подобласт (Бб), Берковско - Забърдски район (Ба1).

(Физическа география на България 1997 г.- геоморфоложко райониране)

Областта е изградена от магмени плутонични тела, седиментни и метаморфни скали с палеозойска, мезозойска и палеогенна възраст. От север на юг се редуват антиклинали и синклинали в Предбалкана. Характеризира се със сложна долинна мрежа, планините и ридовете са разположени кулисообразно.

Резерват “Чупрене” има характерен облик, придаден му от съчетанието на малките релефни форми, образувани вследствие релефоизграждащите процеси:

Изветрително – денудационни

Физическото, химическото, органичното изветряване, както и отлагането в слабо споени скали, са формирали гънкови структури и скални образувания.

В района около резерват “Чупрене”, са установени разнообразни гънкови структури от различен порядък, оформени предимно по материалите на Берковската група. Повечето

от тях са претърпели по-късна тектонска преработка и в една или друга степен са преориентирани, вследствие ефектите на алпийското структурообразуване.

Горноломската антиформа представлява част от една по-голяма, тектонски преработена позитивна структура. От юг, върху нея са навлечени офиолитите на Чернивръшката група. Централната част е изградена от анатектични гранитоиди, а периферните – от висококристалинни метаморфити, които постепенно прехождат в зеленошистните скали на Берковската група.

Линейността на първично течение показва ясно проявено постоянство на пространствената си ориентировка в рамките на 125° - 145° . В Горноломската антиформа са установени дребни и средни гънки на пластично течение, по-рядко на концентрично огъване и влачене.

Като *Мартиновска синклинала* се описва структура, проследяваща се южно от местността “Прекоп”, в района на с. Мартиново, гр. Чипровци и с. Железна на изток. Посоката на оста е 120° . Синклиналата се изгражда от скалите на Берковската група. Южното бедро е преобърнато и тектонски преработено пред челото на Чипровския възсед-навлак.

Гравитационни – денудационни

Зависят от климатичните условия (валежи), литоложкия състав, тектонската активност, геоложки структури. Най-значими с оглед техния разрушителен ефект са свлачища, срутища, сипеи, лавини, пропадания. На територията на резервата тези форми са представени чрез сипеите. Със сипеен характер, с подвижен субстрат се характеризират билата и склоновете около Обов връх.

Ерозионно – денудационни

Водните потоци (временни и постоянни) в зависимост от количеството си и наклона на оттичане предизвикват размиване на дъното и бреговете. Те спомагат за транспортирането, сортирането и отлагането на ерозионния материал.

Доловете на протичащите през обекта реки в голямата си част са тесни, с големи наклони.

Антропогенни

Произтичат от социално-икономическите системи (население, производство, инфраструктура), които антропогенизират природните ландшафти. Такива фактори са битът на населението, селското и горското стопанство, урбанизацията, хидротехническите

комплекси, транспортът, строителството и др. На територията на резерват „Чупрене“ такива практически няма.

В Приложение № 3-1 (Карта № 3 и Карта № 4) са представени съответно карта на reliefa в обхвата на резерват „Чупрене“ и карта на геоложката основа.

1.10. Хидрология и хидробиология

Територията на резерват „Чупрене“ попада в Черноморската водосборна област, с подобласт на директно оттичащи се води към р. Дунав, отнасящи се към Дунавския водосборен басейн, с административно управление от Басейнова дирекция за управление на водите - Дунавски район, гр. Плевен.

1.10.1. Хидрология и хидрография

Повърхностни води

Резерват „Чупрене“ е разположен в западния дял на Стара планина и заема северните склонове на част от Чипровска и Светиниколска планина (между 43°23'-43°29' с.ш. и 22°34'-22°41' и.д.). На юг границата на резервата достига до билото на главната Старопланинска верига и съвпада с държавната ни граница с Република Сърбия. Обликът му се определя от стръмни ридове, които се спускат от главното старопланинско било и образуват дълбоки долове. По-значими странични разклонения на главната верига са: на запад билото на Три уши (вододела между водосборите на р. Стакевска и р. Чупренска), централно – билото на Реплянска църква (вододел между водосборите на р. Чупренска и р. Краставичка), а на изток – билото на Гънденица (вододел между водосборите на р. Краставичка и р. Лом).

Резерватът е с най-гъстата в Старопланинската област речна система. Главите реки, са Горни Лом, Чупренска, Върбовска, Буковска, Краставичка. Река Лом извира под вр. Миджур и в началото се нарича Бърза река. Нейни притоци са Лява река, Бялата вода и Краставичка. Река Чупренска води началото си от връх Остра чука и нейните притоци са р.Манастирска, р. Голяма равна и р. Малка равна.

С най-голямо значение за резервата е р. Чупренска, десен приток на Стакевска река от басейна на река Горни Лом. Дължината ѝ е 27 km.

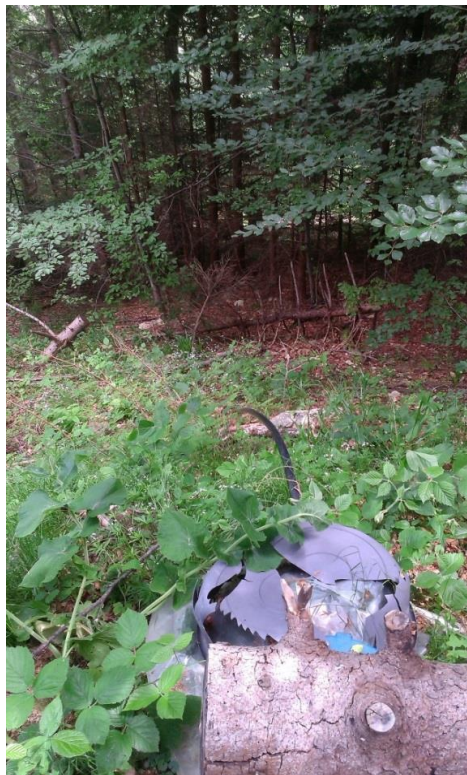
Чупренска река извира северно от връх Остра чука в Чипровска планина на 1 480 m н.в. под името Голема река. В най-горната си част до село Чупрене протича в дълбока залесена долина, а след село Търговище проломява планинския рид Ведерник. Влива се отдясно в Стакевска река на 1,2 km преди устието ѝ в река Лом, на 230 m н.в.

Водосборният басейн на реката е 120 km², което представлява 36,6 % от водосборния басейн на Стакевска река. Водният минимум на реката е през месеците юли и август, когато реката почти пресъхва. Това маловодие се дължи, както на слабото подхранване, тъй като реката се подхранва предимно от валежи, така и на усилено използване на водите ѝ за напояване на насаждения. Водният максимум на река Чупренска е през месец април, когато през години с повече валежи тя излиза от коритото си.

Основни притоци: леви — Голема Равна, Мала Равна; десни — Манастирка, Биковец, Реплянска река.

По течението на реката има три села в община Чупрене — Чупрене, Търговище и Протопопинци.

По време на обследването на територията на резервата беше установено 1 водохващане от най-горните притоци на р. Голема Равна. По информация на собственика на хижа “Горски рай” то захранва хижата. То не съществува в информационния масив на Басейнова дирекция, тъй като съгласно писмо на БДУВДР с изх. № 4288 от 18.08.2014 г., на територията на резерват „Чупрене“ няма регистрирани водоизточници, термални извори и каптажи за подземни води. На територията на резервата няма и речни водохващания за питейно-битово водоснабдяване от повърхностни водни обекти.

Реките, протичащи през резерват Чупрене, са част от повърхностно водно тяло BG1WO600R012 „Река Лом от извора до вливането на р. Нечинска бара“.

Реките Горни Лом, Чупренска и Краставичка в района на резервата са в зона на защита на питейни води от повърхностни водни тела на територията на Басейнова дирекция за управление на водите - Дунавски район (БДУВДР).

► Підземні води

Районът на резерват “Чупрене”, съгласно хидрогеоложкото райониране на страната, е разположен в Западнобалканския район на Централнобългарската (Междинната) хидрогеоложка област. Тук са разпространени различни по тип води. Със спорадично разпространение са пукнатинните води в палеозойските магмени, седиментни и метаморфни скали. Порови води са разпространени в подножието на резервата. Основно значение в границите на резервата имат пукнатинните води.

Фигура 1.10.1-1 *Хидрогеоложко райониране на България*

В съответствие с изискванията на Директивата за водата 60/2000 към територията на резервата се отнася:

- Подземно водно тяло 3 слой BG1G0000TJK044 „Карстови води в Западния

Балкан“ с площ 3339 km²

Основните източници на подземни води са привързани към докамбрийско – палеозойския водоносен комплекс. Той е изграден от скални формации на протерозоя, камбрия, ордовик-силура, перма и горния карбон.

Подземните води в тези скални комплекси са привързани към зоната на регионалното им напукване и карстовата среда на мраморите. Те се подхранват от инфилтрацията, а се дренират от множество извори, дебита на които варира от 0.01 до 3-4 l/s.

Естествените ресурси на комплекса се оценяват на около 4 m³/s.

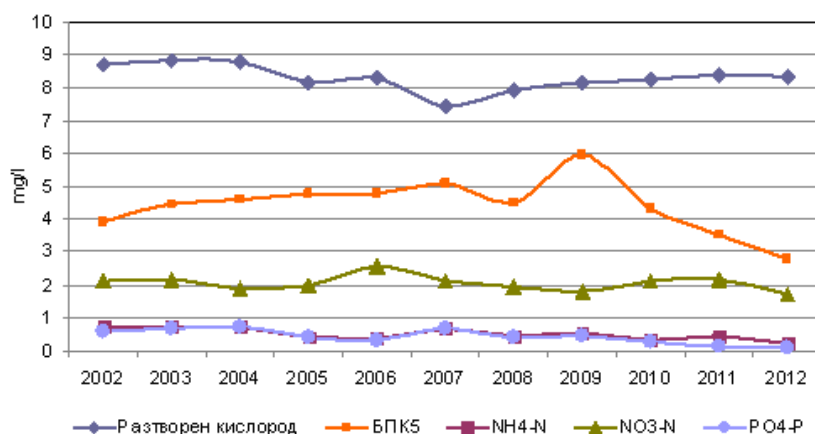
Територията на резервата не попада в уязвими зони за подземни води, определени от БДУВДР

Територията на резервата попада в чувствителна зона за подземните води, определени от БДУВДР.

В Приложение № 3-1 (Карта № 1 и Карта № 4) са представени карти с разположение на хидрографската мрежа, съществуващи хидротехнически съоръжения и геоложки строеж.

1.10.2. Хидрохимия

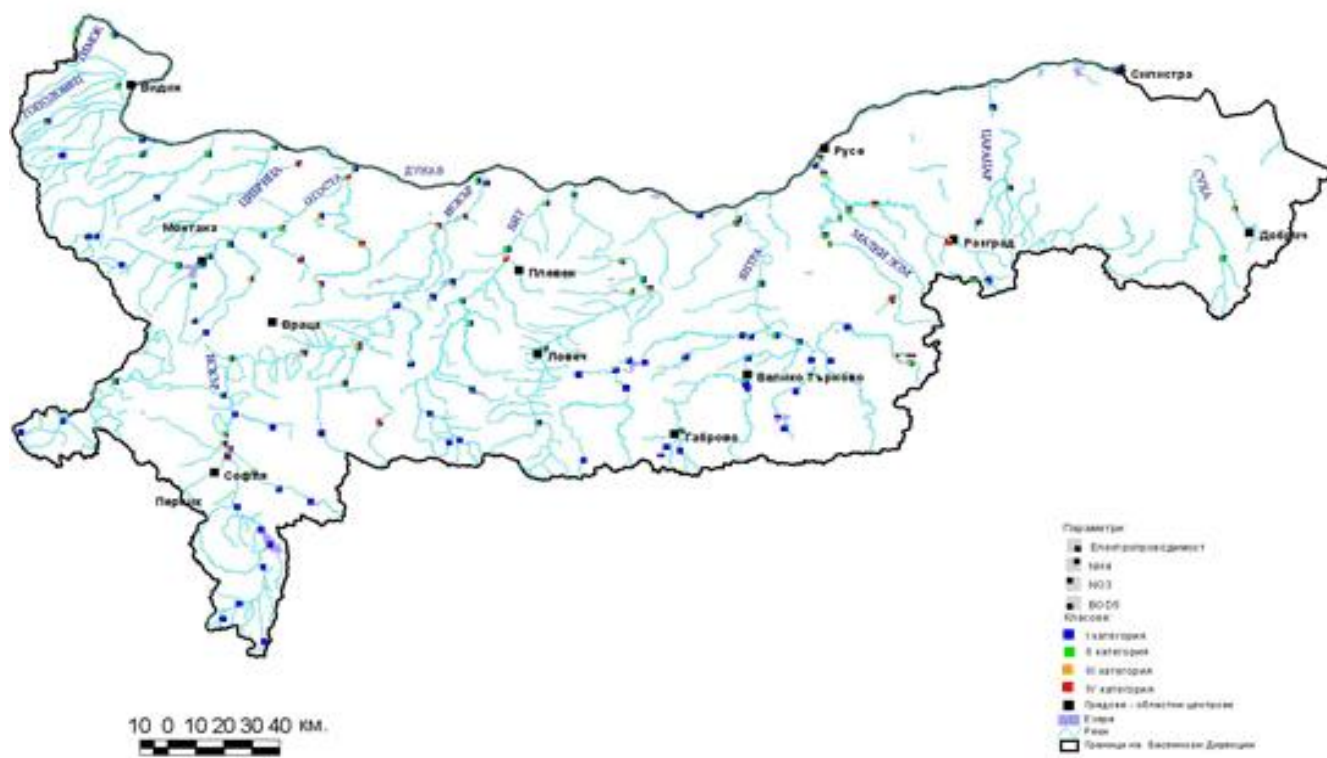
На територията на Дунавския район за басейново управление на водите са разположени 202 пункта за мониторинг. Наблюдава се запазване на доброто качество на водите по основните физико-химични показатели (индикатори). Изменението на концентрациите им за периода 2002-2012 г. е показано на **Фигура 1.10.2-1**.

Източник: ИАОС

Фигура 1.10.2-1 Изменение на концентрацията на основните физико-химични индикатори, на територията на Дунавски район за басейново управление

На следващата **Фигура 1.10.2-2** е представено качеството на повърхностните води по основните физико-химични индикатори за пунктовете попадащи в Дунавския район за басейново управление.

Източник: ИАОС

Фигура 1.10.2-2 Качество на повърхностните води по основните физико-химични индикатори за пунктовете, попадащи в Дунавски район за управление на водите

БДУВДР е изготвила План за управление на речните басейни в Дунавски район, съгласно изискването на чл. 155, ал. 1, т. 2 от Закона за водите и чл. 13 на Рамковата директива за водите. Съгласно ПУРБ, повърхностните води в района за басейново управление са разделени на водни тела, които са отделен и значителен елемент от дадено поречие.

В ПУРБ 2010-2015 г. в Дунавски район е направена оценка на състоянието на повърхностните и подземните водни тела, както следва:

➤ За повърхностните водни тела категория река, които не са модифицирани, е извършена оценка на екологичното състояние и химичното състояние. Като екологичното

състояние се определя от компонентите: биотичен индекс – БИ, физико-химични показатели и специфични вещества. Химичното състояние (съдържание на приоритетни вещества, съгласно Директива 2008/105/ЕС, Приложение 1, Стандарти за качество на околната среда на приоритетни вещества и някои други замърсители, част А Стандарти за качество на околната среда). За силно модифицираните повърхностни водни тела категория река е оценен екологичния потенциал и химичното състояние.

➤ За подземните водни тела е извършена оценка на химичното състояние и количественото състояние.

Съгласно ПУРБ 2010 резерват „Чупрене“ попада в следните повърхностни и подземни водни тела и зони за тяхна защита:

- Повърхностни води

Име на водното тяло	Код на водното тяло	Екологично състояние/ потенциал	Химично състояние	Екологична цел
Лом	BG1WO600R012	добро	добро	Запазване и подобряване на доброто екологично и доброто химично състояние до 2015 г.

- Подземни води

Подземни водни тела - име	Подземни водни тела - код	Химично състояние	Количествено състояние	Екологична цел
Карстови води в Западни Балкан	BG1G0000TJK044	добро	добро	Запазване на доброто състояние на подземните води.

- Зони за защита на водите, съгласно чл. 119а, ал. 1 от Закона за водите

Вид на зоната за защита на водите	Код и/или име на зоната за защита на водите	Код на водното тяло, в което се намира зоната	Състояние на зоната за защита на водите
за защита на питейните води	BG1DSWW002	BG1WO600R012	добро
за защита на питейните води	BG1DSWW003	BG1WO600R012	добро
за защита на питейните води	BG1DSWW004	BG1WO600R012	добро

за защита на питейните води	BG1DSWW005	BG1WO600R012	добро
за защита на питейните води	BG1DSWW00TJK004	BG1G0000TJK004	добро
в която водите са чувствителни към биогенни елементи	чувствителна зона	BG1WO600R012	Съгласно Заповед № РД-970/28.07.2003 г. на Министъра на околната среда и водите
	нитратно уязвима зона	BG1WO600R012	Съгласно Заповед
защитени територии и зони, обявени за опазване на местообитания и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване.	BG0001040 – Западна Стара планина и Предбалкан	BG1WO600R012	неприложимо
	BG0002002 – Западен Балкан	BG1WO600R012	неприложимо

За зоните за защита на питейните води специфичната екологична цел е: „Намаляване на необходимостта от пречистване на водите преди тяхното използване и осигуряване на проектното количество във водовземните съоръжения до 2015 г.“

За чувствителните зони специфичната екологична цел е: „Намаляване и/или предотвратяване на по-нататъшното замърсяване с биогенни елементи на повърхностните води в чувствителни зони до 2015 г.“

За нитратно уязвимата зона специфичната екологична цел е: „Намаляване и/или предотвратяване на по-нататъшното замърсяване с нитрати на повърхностните води от земеделски източници в застрашените и уязвимите зони до 2015 г.“

За защитените зони от „Натура 2000“ специфичната екологична цел е: „Осигуряване на устойчиво развитие на водните екосистеми и свързаните с тях сухоземни екосистеми в зоните до 2015 г.“

1.10.3. Хидробиология

За хидробиологичните изследвания са използвани утвърдените с Наредба № 4 (ДВ. 22/2013) метрики и методи, ползвано е ръководството за биологичен анализ на Белкинова (ред., 2013). Използвани са следните метрики: Общ брой таксони по Биотичен индекс (TTN); Общ брой таксони от разредите *Ephemeroptera*, *Plecoptera*, *Trichoptera* (EPT taxa);

адаптиран Биотичен индекс (БИ). Обхватът за различните стойности е за „планински тип“ река (R-2) от екорегиян №12 „Понтийска провинция“.

1.10.3.1. Общ брой таксони по Биотичен индекс

Изследваният планински поток, разположен южно от х. „Горски Рай“ поддържа много малки водни количества, но въпреки това тук се намират относително подходящи условия за поддържане на високо видово разнообразие от водни безгръбначни животни.

Тук са установени общо 17 таксона според критериите на БИ, което определя екологичното състояние като „много добро“.

1.10.3.2. Общ брой таксони E, P, T

Общият брой таксони от групите, които са по-чувствителни към антропогенно влияние е доста висок, те са повече от половината известни за изследвания поток групи. Индексът ЕРТ има стойности, отговарящи на „добро“ екологично състояние (ЕРТ = 9).

1.10.3.3. Биотичен индекс

Екологичното състояние, оценено по Биотичен индекс отговаря на „много добро“ и се приближава до максималната оценка, давана на референтни участъци за „планински тип“ реки (BI = 4,5).

1.10.3.4. Обобщена хидробиологична оценка

Екологичното състояние на изследвания поток според основната част от изследваните показатели се определя на „много добро“. Единствено индексът ЕРТ-таха има по-ниски стойности. Обобщената екологична оценка остава „много добра“.

Таблица 1.10.3-1 Обобщена хидробиологична оценка на екологичното състояние на речните води от резерват Чупрене

Пункт / индекс	TTN	ЕРТ taxa	BI
река Злата бара	17	9	4,5

Легенда: синьо – много добро състояние; зелено – добро екологично състояние.

1.11. Почви

1.11.1. Разпространение и характеристика на почвите.

1.11.1.1. Определение, генезис и разпространение на основните типове и видове

почви

На територията на резерват „Чупрене“ се срещат предимно тъмноцветни горски почви (*Umbric Cambisols*) и кафяви горски почви (*Dystric-Eutric Cambisols*). В района са

описани още планинско-ливадни почви (*Modic Cambisols*), ранкери (*Rankers*) и литосоли (*Lithosols*) (Андонов и др. 1985).

Почвеното разнообразие е продукт на различните съчетания на факторите на почвообразуване. От тях най-голямо значение имат голямата височинна амплитуда и силната пресеченост на релефа, които определят резки изменения в климата, растителността, литоложкия състав, изветрителните процеси и почвообразователния процес. Почвообразуващите скали са гранодиорити, произхождащи от плутонично оформена калциево-алкална магма, изградени от ортоклаз, кварц, калциеви плагиоклази, амфибол, авгит и биотит. Срещат се още елувий и делувий от пясъчници. Последните са едро, до средно зърнести с кварцова спойка, като на места преминават в кварцитизирани пясъчници и конгломерати.

Генезисът на тъмноцветните горски почви е свързан с горски почвообразователен процес, в който значително участие имат тревни видове. Под тяхно влияние, както и поради забавеното разлагане на органичното вещество в условията на високопланински климат се образува мощен хумусно-акумулативен хоризонт. Видовата им принадлежност съгласно базовата класификация на почвите в страната (Пенков и др., 1992) може да се определи като *Haplic* и се основава на добре дренираните терени, които заемат (наклони между 8° и 35°) и отсъствието на условия за проява на торфенистост.

Генезисът на кафявите горски почви е свързан с типичен горски почвообразователен процес върху силикатни скали. Изразява се чрез формирането на по-маломощен хумусно-акумулативен хоризонт и по-мощен *Cambic* хоризонт, сравнено с тъмноцветните горски почви. Съгласно националната класификация от 1980 г., на територията на резервата се срещат подтипове кафяви горски почви обикновени, тъмни и преходни.

Генезисът на планинско-ливадните почви е свързан с ливаден почвообразователен процес, а този на ранкерите и литосолите с непълно формиран почвен профил, поради стръмните склонове, които заемат с проявена съвременна ерозия. Видовата принадлежност на планинско-ливадните почви може да се посочи ориентировъчно като *Haplic* (поради причини посочени и за тъмноцветните горски почви).

1.11.1.2. Характеристика на почвените различия

Тъмноцветни горски почви

Проучване на почвените свойства на тъмноцветни-горски почви е извършено през 2009 г. в представително за резервата смърчово насаждение (Безлова и др., 2009).

Почвената повърхност е покрита с мъртва горска постилка (тип *moder*) от опад, в който доминират иглолиста от об. смърч. Повърхностният хумусно-аккумулятивен хоризонт е с мощност 35 cm. По цвят почвата в него е тъмна (10YR4/3 в сухо състояние), глинесто-песъчлива по механичен състав, с не добре развита дребно зърнеста структура. Под този хоризонт с ясен преход е разположен метаморфния. По цвят той е по-светъл (7.5 YR 5/4), глинесто-песъчлив, безструктурен.

Анализът на водните свойства на тъмноцветните горски почви показва високи стойности за почвено-хидрологичните константи (**Таблица 1.11.1-1**). Те се дължат на повишеното хумусно съдържание, чиято висока влагоемност е предпоставка за формиране на висок запас от активна влага в почвата.

Таблица 1.11.1-1 Почвено-хидрологични константи на тъмноцветни горски почви – пълна влагоемност (ПВ), обща влагоемност (ОВ), максимална хигроскопичност (МХ), влажност на трайно увяхване (ВТУ) и капацитет на активна влага (КАВ)

Хоризонт	ПВ	ОВ	МХ	ВТУ	КАВ	КАВ
	%					mm
A	78.33	77.18	10.21	13.68	63.50	190
B	63.20	61.58	9.74	12.60	48.98	262

Количеството на хумуса в почвата е много високо (**Таблица 1.11.1-2**). Профилното му разпределение се характеризира с рязък спад в дълбочина, но на 70 cm се запазва все още високо – над 6 %. Същото се отнася и за количеството на общия азот, чието профилно разпределение е в зависимост от това на хумуса. Съдържанието на усвоим фосфор и калий в почвата може да се оцени като средно и е предпоставка за добър хранителен режим, особено по отношение съдържанието на усвоимия фосфор, който в киселите почви обикновено е в малки количества.

Таблица 1.11.1-2 Съдържание на хумус, общ азот и усвоим фосфор и калий

Хоризонт	Хумус	Общ азот	Усвоим фосфор	Усвоим калий
	%		mg/100g	
A	10.62	0.459	15	20
B	6.24	0.344	15	15

Анализът на показателите за бонитетна оценка на почвеното плодородие показват, че почвата се отнася към средно мощните, богати на хумус и общ азот, които имат висок капацитет на активна влага (**Таблица 1.11.1-3**). Оценяват се като средно плодородни.

Таблица 1.11.1-3 Параметри за бонитетна оценка на тъмноцветни горски почви

Хоризонт	Мощност cm	Хумус	Общ азот	КАВ mm
		%		
A	30	318	13.8	190
B	40	334	18.4	262
Сума	70	653	32.2	452

Реакцията на почвения разтвор е много силно кисела (**Таблица 1.11.1-4**).

Активната почвена киселинност е индикатор за присъствие на свободни органични киселини в почвата, което създава условия за мобилност на редица елементи, включително и за отмиването им извън пределите на почвения профил.

Таблица № 1.11.1-4. Реакция на почвения разтвор и съдържание на тежки метали в почвите

Хоризонт	pH (H ₂ O)	Cu	Zn	Pb
		mg/kg		
OL	5.07	16	69	6
OFH	5.40	12	57	15
A	4.40	6	36	27
B	4.52	4	33	21

Изследването за съдържание на някои тежки метали в тъмноцветните горски почви - мед, цинк и олово показва наличието на ниски концентрации, като това в най-голяма степен се отнася за цинка (**Таблица №1.11.1-4**). Високата киселинност е причина за обедняване на почвите както на базични елементи, така и на микроелементи. Много силно киселата реакция е причина и за високата чувствителност на почвите към аерозолно замърсяване – киселинно или с тежки метали.

Обикновените кафяви горски почви заемат северните стръмни склонове между 800 m и 1 400 m н.в (Андонов и др. 1985). Мощността на хумусно - акумулативния хоризонт е в границите 10-12 cm, като достига и до 25 cm, а средната мощност на профила е 60 - 80 cm.

Характерна особеност на тези почви е високата им скелетност, която закономерно нараства в дълбочина. Преобладават леко песъкливо-глинестите и глинесто-песъкливите почви.

Съдържанието на хумус в повърхностния хоризонт е между 3.5 % и 10 % и е от хуматно-фулватен тип – $S_h:C_f = 0.5-1.0$. Почвите са кисели – $pH_{KCl} 4.4-4.6$. Имат висока обменна киселинност. Наситеността с бази е под 50 %.

Тъмните кафяви горски почви се характеризират с по-голяма мощност на профила, сравнено с обикновените. Той е в границите на 65 cm до 90 cm. Хумусно - акумулативният хоризонт е с мощност около 40 cm. Повърхността му е покрита с мъртва горска постилка. При вторично затревените почви в горната му част е формиран чим.

По механичен състав са глинесто-песъкливи до средно песъкливо-глинести. Поради слабото глинообразуване количеството на ила е много ниско – 6.1 % -10.7 %. Съдържанието на хумус варира от 4 % до 10 % и е от хуматно - фулватен тип – $S_h:C_f = 0.76-0.80$. Реакцията на почвения разтвор е силно кисела – pH_{H_2O} около 4.9. Присъстват значителни количества обменен алуминий, което се приема като сигурен критерий за протичане на процеса оподзоляване. Катионният капацитет е нисък, а наситеността с бази достига най-много до 53 %.

Планинско-ливадните почви заемат безлесните части на планината. Образувани са главно върху елувий от гранодиорити. Главно разпространение има подтипа „планинско-ливадни чимови“ (по националната класификация от 1980 г.), което потвърждава определянето им като вид *Haplic* по базовата класификация от 1992 г.. Мощността на профила им е 45 cm - 80 cm. Хумусно-акумулативният хоризонт е добре оформен диагностичен *Umbric* хоризонт, който постепенно преминава в почвообразуващата скала (Андонов и др. 1985).

По механичен състав са леко песъкливо-глинести и скелетни, а количеството на ила е ниско. Съдържанието на хумус е високо в повърхностните хоризонти, превишава 10 % и е от хуматно-фулватен тип - в повърхностния хоризонт съотношението между хуминовите и фулвокиселините е 1.06.

Реакцията на почвата е много силно кисела – pH_{H_2O} е в границите 4.40-4.8. Катионният капацитет в повърхностния хоризонт е висок – 21.1 meq/100g и се дължи на повишеното количество на хумуса в него. Присъствието на обменен алуминий и при тези почви показва протичането на процеса на оподзоляване, който е деградационен процес, поради разрушаване на минералната част на почвата.

Наситеността с бази е изключително ниска -16.5 % – 7.8 %.

Ранкерите имат неразвит почвен профил с мощност от 20 до 40-55 cm. Заемат по-изпъкнали части от релефа и са развити върху силикатни скали. Те са скелетни, недиференцирани, с ниско съдържание на ситнозем. Хумусното им съдържание варира широко – от 3 % до 8-10 %. Реакцията им е кисела.

Литосолите са примитивни почви. Профилът им се състои от един хоризонт, чиято мощност достига до 20 cm и лежи направо върху твърдата почвообразуваща скала. Той е скелетен (фрагментиран), съдържа скални късове и на повърхността.

По отношение наличието на въздействия от дейностите, осъществявани в прилежащите на резервата територии, може да се направи ориентировъчна оценка по данните за съдържанието на тежки метали в тъмноцветните горски почви. Установените ниски концентрации на олово, цинк и мед показват отсъствието на пренос от промишлени източници.

1.11.2. Почвени процеси

1.11.2.1. Ерозионни процеси

На територията на резервата не се наблюдава активна съвременна плоскостна ерозия.

1.11.2.2. Противоерозионни съоръжения

На територията на резервата не са изградени такива.

1.11.3. Карта на почвите

Почвена карта е представена в **Приложение № 3-1 (Карта № 5)**.

БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.12. ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ

1.12.1. Обща характеристика на биотопите на видово и екосистемно равнище

При разработването на ПУ на резерват „Чупрене“ се възприема следното съдържание на понятията „екосистема“ и „биотоп“:

- Екосистема е съвкупността от съобщества на различни групи организми (растения, животни и гъби), развиващи се на относително еднородна територия, взаимодействащи помежду си и с абиотичната среда, при което се осъществява определен поток на енергия и кръговрат на веществата. Екосистемата се разглежда и като „динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица със специфични взаимосвързани процеси и специфичен общ облик“ (ЗБР).

- Понятието „биотоп“ се възприема като идентично на понятието „местообитание“. Биотопът (местообитанието) е пространствено и функционално място (екологична ниша) в екосистемата, което заемат (обитават) популации на видове и съобщества на различни групи организми, т.е. биотопът представлява тяхното местообитание. Природно местообитание е „естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области, характеризиращи се с характерни географски, абиотични и биотични особености, придаващи им специфичен облик“ (ЗБР). Местообитание на вид е районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира постоянно или временно в някой от стадията на своя жизнен цикъл.

В съответствие с възприетото съдържание на понятията „екосистема“ и „биотоп“ (местообитание), диференциацията на територията на резерват „Чупрене“ по типове екосистеми е направена в съответствие със съществуващите закономерности във вертикално - пояското разпределение на растителността и свързаните с хидротермичния и хранителен режим на местообитанията групи растения, животни и гъби.

Като диагностични признаци на екосистемите от различни равнища са възприети определените синтаксони по физиономичен, доминантен и флористичен подход за класификация на растителността. От физиономичния подход за класификация се използват синтаксоните *клас формации* и *група формации*. От доминантния подход се използват синтаксоните *група асоциации* и *асоциация*. От флористичния подход за класификация се

използват синтаксоните, които са свързани с природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР. Приложена е и класификацията на CORINE Land Cover.

За биотопи (местообитания) на популациите на видовете и сообществата на различни групи организми са възприети естествените природни местообитания от Приложение 1 на ЗБР и вторично преобразуваните местообитания в антропогенно формираните производни екосистеми.

Обособените основни **типове биотопи**, на които при протичащите сукцесии са формиран асоциации с различна степен на стабилност, са обединени в следните групи:

Среднопланински биотопи на наклонени до стръмни склонове със северна и източна експозиция (1000/1100-1500/1600/ m н.в.)

Този биотоп се характеризира със следните групи асоциации:

- *Чисти и смесени букови, буково-елови и буково-елово-смърчови асоциации*
- *Чисти смърчови и смесени иглолистни асоциации с преобладаване на смърч*
- *Смесени елови и елово-смърчово-брезови асоциации*

Високопланински биотопи на стръмни и много стръмни склонове с различни експозиции (1500/1600-1800/1900/ m н.в.)

Този биотоп се характеризира със следните групи асоциации:

- *Чисти и смесени смърчови асоциации*
- *Смесени хвойнови и ерикоидни асоциации*
- *Тревни асоциации*

Субалпийски биотопи на стръмни и много стръмни склонове с различни експозиции над 1800/1900 m н.в.

Този биотоп се характеризира със следните групи асоциации:

- *Клекови и елиови асоциации*
- *Смесени хвойнови и ерикоидни асоциации*
- *Коренни и производни тревни асоциации*

1.12.1.1. Класификация на съвременните екосистеми

При възприетия методичен подход в съответствие с класификацията на CORINE Land Cover, са диференцирани следните групи екосистеми: горски в т.ч., *широколистни гори* (по CORINE 311), *иглолистни гори* (по CORINE 312) и *смесени гори* (по CORINE 313); *храстови и храстово - тревни*, в т.ч. *растителни сообщества на храсти и треви* (по

CORINE 322); *тревни в.т. ч. пасища* (по CORINE 231) и *екосистеми с рядка растителност с отделни индивиди или микрогрупировки в т.ч. площи с рядка растителност* (по CORINE 333) и *голи скали* (по CORINE 332). В зависимост от произхода и насоките на сукцесионните изменения обособените групи екосистеми се разделят на две групи: коренни и производни.

Коренни горски екосистеми

Заемат територии с преобладаваща дървесна растителност, по класификацията CORINE Land Cover, включва класовете *Широколистни гори* (311), *Иглолистни гори* (312), *Смесени гори* (313) и *Преходна дървесно-храстова растителност* (324). Според класификацията на местообитанията по Директива 92/43 в резерват „Чупрене“ и Защитената местност „Чупренски буки“ се срещат 4 типа горски природни местообитания: *Букови гори от типа Asperulo-Fagetum* (9130), *Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс* (9410) и *91BA Мизийски гори от обикновена ела (PAL.CLAS.: 42.162 Старопланински елови гори)*.

В горските екосистеми, които заемат територии с преобладаващо участие на дървесна растителност се разграничават следните типове:

Широколистни гори (311). По физиономичен подход на класификация на растителността включва Клас формации *Листопадни гори Aestilignosa* с Група формации *Лятнозелени мезофитни широколистни гори*.

Към този клас земно покритие, на територията на резервата в **Средния планински пояс** на горите от бук и иглолистни са формирани следните екосистеми:

Букови екосистеми на стръмни терени – разположени са предимно на изложения със северна компонента върху кафяви горски почви. Възрастта на буковите насаждения е над 130 год. Единично участие имат смърча и елата. Преобладаваща част от буковите екосистеми в тази група са свързани с местообитание 9130 *Букови гори от типа Asperulo-Fagetum*.

Букови екосистеми на много стръмни терени – разположени са предимно на североизточни и източни изложения, върху кафяви горски почви. Възрастта на буковите насаждения е над 130 год. Преобладаваща част от буковите екосистеми в тази група са свързани с местообитание 9130 *Букови гори от типа Asperulo-Fagetum*.

Иглолистни гори (312) По физиономичен подход на класификация на растителността включва Клас формации *Иглолистни гори Aciculilignosa* с Група формации *Планински иглолистни гори*.

Към този клас, на територията на резервата и защитената местност в **Средния планински пояс** на горите от бук и иглолистни са формирани следните типове:

Смърчови екосистеми – разположени са на стръмни терени с преобладаваща северна компонента на експозиция, върху планинска горска почва. Преобладаваща част от смърчовите екосистеми в тази група са свързани с местообитание *9410 Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (Vaccinio-Piceetea)*.

Смърчови екосистеми – разположени са на североизточна и северозападна експозиция, **на много стръмни терени**, върху планинска горска почва. Смърчовите насаждения са над 130 години. Преобладаваща част от смърчовите екосистеми в тази група са свързани също с местообитание *9410 Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (Vaccinio-Piceetea)*.

Смесени гори (313) По физиономичен подход на класификация на растителността включват Клас формации *Листопадни гори Aestilignosae* Клас формации *Иглолистни гори Aciculilignosa*. Към този клас са диференцирани следните типове:

Смесени широколистно - иглолистни екосистеми с преобладание на бук – Разположени са на стръмни терени, със северна експозиция, върху кафяви горски почви. Заедно с бука, който заема над 60 % и е на възраст над 120 години, в състава на насажденията участват смърч, ела и явор. Преобладаваща част от екосистемите от тази група са свързани с местообитание *9130 Букови гори от типа Asperulo-Fagetum*.

Смесени иглолистно - широколистни екосистеми с преобладание на смърч – Разпространени са на склонове със северна компонента на изложение, на стръмни и много стръмни наклони върху кафяви горски почви. В състава на насажденията участва бук, на много стръмните терени – ела, бреза и явор. Преобладаваща част от екосистемите в тази група са свързани с местообитание *9410 Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (Vaccinio-Piceetea)*.

Смесени иглолистно - широколистни екосистеми с преобладание на ела – Разпространени са на склонове със северозападна експозиция, на много стръмни наклони. В насаждението участват още смърч и бреза. Възрастта на еловите дървета е над 110 години.

Еловите екосистеми са свързани с местообитание 91BA Мизийски гори от обикновена ела (PAL.CLAS.: 42.162) Старопланински елови гори.

Храсталачни и ерикоидни екосистеми

Този тип екосистеми включва територии с преобладаващо участие на храстова растителностнасяща се към клас *Растителни съобщества на храсти и треви* (322). По физиономичния подход за класификация на растителността, в храстовите екосистеми участват Клас *Листопадни храстови формации Aestifruticeta* с Група формации *Лятнозелени широколистни храсталаци* в умерените ширини и Клас *Иглолистни кривостъблени и ерикоидни формации Aciculifruticeta* с Група формации *Иглолистни кривостъблени и ерикоидни храсталаци*.

Местообитанията с Европейска значимост по Директива 92/43 от срещаните се в храсталачните и ерикоидни екосистеми на територията на резервата и прилежащите към него територии от Защитената местност Чупренски буки са 2 типа: *Алпийски и бореални ерикоидни съобщества* (4060) и *Храстови съобщества с Pinus mugo* (4070).

Коренни храсталачни екосистеми

Към първичните коренни типове се отнасят *Клековите екосистеми*, които са разпространени предимно на много стръмни и урвисти склонове. От клековите екосистеми са останали предимно фрагменти в района на връх Оба. Отделни индивиди и микрогрупировки от клек има и в други части над горната граница на гората в прилежащи към резервата територии. Почвата е планинска горска тъмноцветна. Клекът е на възраст над 80 години. Единично участие има смърча на възраст над 120 години. Клековите екосистеми са свързани с Местообитание 4070* *Храстови съобщества с Pinus mugo*, включено в Приложение 1 към ЗБР.

Производни храсталачни и ерикоидни екосистеми

Формираните екосистеми с преобладаване на сибирска хвойна, боровинки и мечо грозде от съюзите *Juniperion nanae* и *Rhododendro-Vaccinion* са свързани с местообитание 4060 *Алпийски и бореални ерикоидни съобщества*. На това местообитание са формирани обикновено вторични съобщества с преобладаване на *Juniperus sibirica*, *Vaccinium myrtillus*, *Arctostaphylos uva-ursi*.

Производни тревни екосистеми

Този тип екосистеми са формирани на територии с преобладаващо участие на тревна растителност. По класове земно покритие, към тези екосистеми най-често се отнасят

насища (231). На територията на резервата и прилежащите към него територии, тревните екосистеми имат вторичен произход, като са формирани на места с деградирани горски и храстови екосистеми.

Коренни екосистеми с рядка растителност и без растителност

Към този тип екосистеми се отнасят територии с оскъдна растителност или без растителност. Класовете земно покритие, в които се включват тези екосистеми, са: *Площи с рядка растителност* (333), *Голи скали* (332). Екосистемите с рядка растителност и без растителност имат сравнително ограничено разпространение, като в резервата и защитената местност частично са представени само фрагменти от местообитание 8110 *Сипеи от планинския до снежния пояс*, включено в Приложение 1 към ЗБР.

1.12.1.2 Обща класификация на биотопите (на застрашените, редките, реликтните и ендемитните видове висши растения и гръбначни животни)

В съответствие с възприетото съдържание на понятията биотоп и местообитание, общата класификация на биотопите на установените консервационно значими видове висши растения и гръбначни животни, се свързва с разработената обща класификация на екосистемите в резервата и установените взаимовръзки с природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР.

Възприета е следната класификация на биотопите на застрашени, редки, реликтни и ендемични видове *Лихенизирани гъби, Макромицети, Висши растения, Лечебни растения*:

- 1 - 9130 *Букови гори от типа Asperulo-Fagetum*
- 2 - 9110 *Букови гори от типа Luzulo-Fagetum*
- 3 - *Комплекси от местообитания 9130 и 9110*
- 4 - 91BA *Мизийски гори от обикновена ела (Pal.clas.: 42.162 Старопланински елови гори).*
- 5 - 9410 *Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (Vaccinio-Piceetea)*
- 6 - *Комплекси от местообитания 91BA и 9410*
- 7 - 4070* *Храстови съобщества с Pinus mugo*
- 8 - *Комплекси от местообитания 9410 и 4070*
- 9 - 4060 *Алпийски и бореални ерикоидни съобщества.*
- 10 - 8110 *Силикатни сипеи от планинския до снежния пояс.*
- 11 - *Вторично преобразувани и производни местообитания*

Като типове местообитания за гръбначните животни, територията на резервата се категоризира по следния начин:

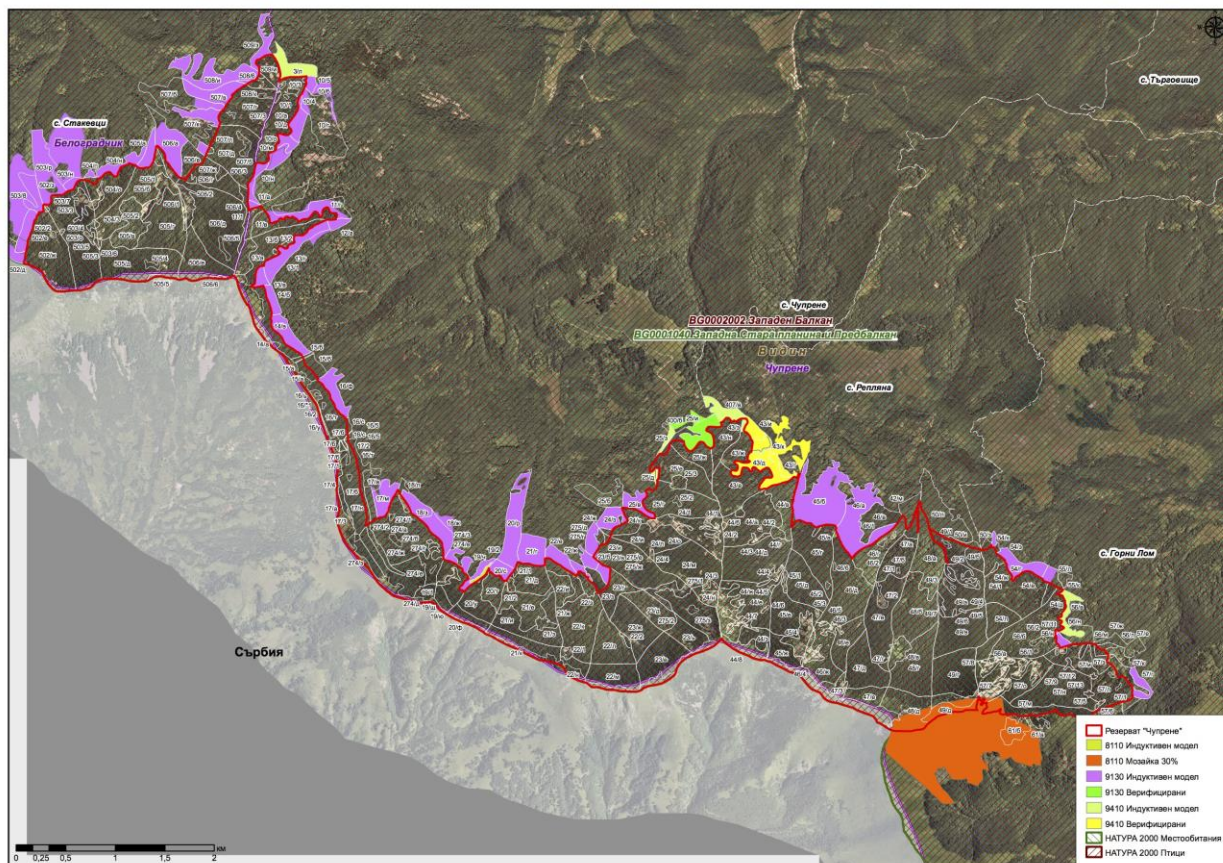
1) открити терени и покрайнини на гори – заемат малка площ от територията, но имат висок потенциал за видово разнообразие както за земноводни и влечуги, така и за останалата сухоземна гръбначна фауна.

2) водни течения – заемат малка площ от територията, но имат висок потенциал за видово разнообразие на безгръбначни животни и на земноводни и влечуги;

3) гори – заемат по-голямата част от територията на резервата, но имат много нисък потенциал за видово разнообразие както за земноводни и влечуги, така и за останалата сухоземна гръбначна фауна (това се отнася в най-голяма степен за смърчовите гори и в най-малка за широколистните).

1.12.1.3. Картиране и определяне на природозащитно състояние на природни местообитания и видове – фаза I

При изпълнение на проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза 1“ в 33 BG 0001040 Западна Стара планина и Предбалкан, на територията на резерват „Чупрене“ не са посочени природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР. В прилежащите до резервата територии са установени 3 типа природни местообитания: 8110 Силикатни сипеи от планинския до снежния пояс; 9130 Букови гори от типа *Asperulo-Fagetum* и 9410 Ацидофилни гори от *Picea* в планинския до алпийския пояс (*Vaccinio-Piceetea*) – **Фигура 1.12.1-1.**

Фигура 1.12.1-1 Местобитания по проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местобитания и видове – фаза I“

При проведените проучвания през 2014 г чрез формираните синтаксони, по флористичния подход за класификация на растителността, в обособените екосистеми, в резервата са определени няколко природни местобитания, включени в Приложение 1 на ЗБР (Приложение № 3-1, Карта № 7). По наборът от характерни видове, растителните съобщества с преобладаване на обикновен бук, се отнасят към съюз *Fagion sylvaticae*, като в зависимост от диагностичните видове са свързани с 2 типа природни местобитания (9110 и 9130) включени в Приложение 1 на ЗБР.

Местобитание **9110 Букови гори от *typica Luzulo-Fagetum***, което се формира на бедни, кисели почви, върху каменисти терени е представено от подтип *Ацидофилни букови гори върху сипеи и каменисти терени*. Често в буковите групировки на това местобитание участват обикновена ела и смърч.

Местообитание **9130 Букови гори от тина *Asperulo-Fagetum*** в резервата е представено от подтип *Смесени елово-букови и смърчово букови гори*. На този подтип местообитание има формирани смесени иглолистно-букови гори, като съотношението между едификаторните дървесни видове е динамично.

Горските съобщества с преобладаване на обикновена ела (*Community of Abies alba and Picea abies*) от съюз *Abieto-Piceenion*, разпространени в долните части на склоновете на сенчести влажни места са свързани с природно местообитание **91ВА Мизийски гори от обикновена ела** (PAL.CLAS.: 42.162 *Старопланински елови гори*).

Смърчовите гори от съюзите *Abieto-Piceenion* и *Eu-Piceenion* са свързани с местообитание **9410 Ацидофилни гори от *Picea* в планинския до алпийския пояс (*Vaccinio-Piceetea*)**. Подтипът *Среднопланинските смърчови гори (Abieto-Piceenion)* са разпространени предимно в средната част на резервата, а подтипът *Високопланински смърчови гори* са в горната част в близост до горната граница на гората.

В близост до горната граница на резервата са запазени клекови групировки от съюз *Pinion tugo*. Те са формирани на приоритетното местообитание **4070* Храстови съобщества с *Pinus tugo***, включено в Приложение 1 към ЗБР.

Формираните съобщества с преобладаване на сибирска хвойна, боровинки и мечо грозде от съюзите *Juneperion nanae* и *Rhododendro-Vaccinion* са свързани с местообитание **4060 Алпийски и бореални ерикоидни съобщества**. На това местообитание са формирани обикновено вторични съобщества с преобладаване на *Juniperus sibirica*, *Vaccinium myrtillus*, *Arctostaphylos uva-ursi*.

Фрагменти от растителни групировки върху скални сипеи с различни размери на скалните късове във високопланинския пояс се отнасят към местообитание **8110 Силикатни сипеи от планинския до снежния пояс**.

Природозащитен статут на типовете природни местообитания

Тип местообитание	Природозащитен статут	Категория
4060 Алпийски и бореални ерикоидни съобщества	ЗБР, ДХ	Потенциално застрашено (NT)
4070* Храстови съобщества с <i>Pinus tugo</i>	ЗБР, ДХ	Уязвимо (VU)
8110 Силикатни сипеи от планинския до	ЗБР	-

снежния пояс		
9110 Букови гори от тина <i>Luzulo-Fagetum</i>	ЗБР,БК, ДХ	Уязвимо (VU)
9130 Букови гори от тина <i>Asperulo-Fagetum</i>	ЗБР	-
91ВА Мизийски гори от обикновена ела	ЗБР,БК, ДХ	Застрашено (EN)
9410 Ацидофилни гори от <i>Picea</i> в планинския до алпийския пояс (<i>Vaccinio-Piceetea</i>).	ЗБР,БК, ДХ	Потенциално застрашено (NT)

Безгръбначни животни

Във формуляра на 33 BG0001040 Западна Стара планина и Предбалкан предмет на опазване от безгръбначните животни и техните местообитания са посочени следните видове: ивичест теодоксус (*Theodoxus transversalis*), кордулегастер (*Cordulegaster heros*), ручеен рак (*Austropotamobius torrentium*), бисерна мида (*Unio crassus*), обикновен паракалоптенус (*Paracaloptenus caloptenoides*), одонтоподизма (*Odontopodisma rubripes*), торбогнезница (*Eriogaster catax*), *Callimorpha quadripunctaria*, *Gortyna borelii lunata*, лицена (*Lycaena dispar*), полиоматус (*Polyommatus eroides*), карабус (*Carabus variolosus*), обикновен сечко (*Cerambyx cerdo*), бръмбар рогащ (*Lucanus cervus*), буков сечко (*Morimus funereus*), осмодерма (*Osmoderma eremita*), рисодец (*Rhysodes sulcatus*), алпийска розалия (*Rosalia alpina*) [* = Приоритетно местообитание или вид от Директива 92/43/ЕЕС].

От съществуващата информация по проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I” най-близко около територията на резервата са картирани 5 целеви вида: обикновен паракалоптенус (*Paracaloptenus caloptenoides*), полиоматус (*Polyommatus eroides*), нимфалис бяло (*Nymphalis l-album*), алпийска розалия (*Rosalia alpina*), буков сечко (*Morimus asper funereus*). Въпреки това за територията на резервата и ЗМ няма сведения за намирането на тези или други целеви видове по проекта.

Земноводни и влечуги

Според данните от проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I” в територията на резервата попадат пригодни местообитания на два от целевите видове – жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*) и северен гребенест тритон (*Triturus cristatus*). Местообитанията са с много малка площ и ниска степен на пригодност. Конкретни находища на двата вида в резервата в рамките на работата по проекта не са установени.

Птици - Няма данни от проекта.

Бозайници

От съществуващата информация по проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I” на територията на биосферен резерват “Чупрене” и ЗМ “Чупренски буки” са дадени подробни сведения за присъствие на 4 целеви вида: три хищни бозайници - европейски вълк (*Canis lupus*), кафява мечката (*Ursus arctos*) и евроазиатски рис (*Lynx lynx*) и 1 вид прилеп - остроух нощник (*Myotis blythii*):

Европейски вълк (*Canis lupus*)

Европейският вълк е установен реалните му находища в ЗЗ „Западна Стара планина и Предбалкан“ по екскременти и следи и фото-капани. Предвид площта на пригодните местообитания и хранителния потенциал в зоната се счита, че плътността на вида е близка до референтната, приета за оптималните местообитания – 0.025 инд./ km² или 2.5 инд./100 km² ЗЗ се обитава от 30 - 35 индивида в шест семейни двойки.

Според анкетата, проведена с общини и ДГС, има данни за наблюдавани групи вълци с малки, и в близост до резерват „Чупрене“. Природозащитното състояние на местообитанията е оценено като благоприятно.

Кафява мечката (*Ursus arctos*)

Регистрирана е мечка със средни размери с радио-нашийник в района на Комовете 2011 г. В ловно стопанство „Миджур” през 2010 г. е заснета мечка. В зоната няма мечка популация, но има сигнали за мечка с малки. Зачестилите появи на мечки през последните няколко години се свързват с интродукцията на животни в Западна Стара планина от сръбска страна.

Евразийски рис (*Lynx (Felis) lynx*)

Има данни, че присъствие на вида е потвърдено чрез пряко наблюдение под връх Три уши. Анкетни данни и наблюдения от ловци потвърждават присъствие на рис в близост до землищата на селата Стакевци, Чупрене и Върбово. Природозащитното състояние на местообитанията е оценено като благоприятно. По време на проведените проучвания на територията евразийски рис не е установен, не са установени и косвени следи от неговото присъствие.

Остроух нощник (*Myotis blythii*) - Лятно находище на вида е било установено при водохващането на река Чупренска на около 2 km от границата на резервата.

1.12.1.4. Литературен преглед на проучвания на видове и екосистеми в резерватната територия

В специализираната литература не са установени публикации за проведени проучвания на растителни видове и екосистеми на територията на резервата. По отношение на флората, провежданите проучвания са в рамките на флористичен район Западна Стара планина. Мъховата флора на резервата не е била обект на целенасочено систематично проучване. Не съществуват нито публикувани и нито хербарни данни за мъховете на територията му. Изследването на лихенизираните и лихениколните гъби в България датира от повече от един век (Казанджиев 1900). За тях е публикувана специализирана флора (Попниколов, Железова 1964), а през последните години е издаден каталог на всички публикувани лихенизирни и лихениколни гъби на страната (Mayrhofer et al. 2003). Според достъпната ни литература, досега няма целенасочено специализирано изследване на лишките в резерват „Чупрене“. Данни за проведени проучвания на лечебните растения липсват.

По детайлно проучване на растителността на резерват „Чупрене“ е направено от И. Бондев, М. Любенова, М. Любенов (1992), с което те разграничават 37 растителни асоциации и 14 растителни формации. Към първичната коренна растителност са отнесени 6 формации: 1. Формация *Fageta sylvaticae*; 2. Формация *Piceeta abietis*; 3. Формация *Pineta tugi*; 4. Формация *Alneta viridis*; 5. Формация *Vaccineta uliginosi*; 6. Формация *Seslerieta comosae*.

Към вторичната производна растителност са отнесени 8 формации: 1. Формация *Junipereta sibiricae*; 2. Формация *Vaccineta myrtilli*; 3. Формация *Agrstietia capillaris*; 4. Формация *Festuceta rubrae*; 5. Формация *Calamagrostietia arundinaceae*; 6. Формация *Luzuleta luzuloidis*; 7. Формация *Lerchenfeldietia flexuosae*; 8. Формация *Rumiceta alpinae*.

Местообитанията на територията на резервата са били обект на проучване при обявяване на ЗЗ BG 0001040 Западна Стара планина и Предбалкан и при изпълнението на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза 1“ (2011-2012 г). Обща информация за растителността на резервата се съдържа в монографията на Бондев (1991) „Растителността на България. Карта в М 1:600 000 с обяснителен текст“

Западна Стара планина е една от слабо проучените територии на България по отношение на безгръбначната фауна. В българската зоологична литература (фауни,

чек-листове, каталози и др.) обикновено се споменават фаунистични данни за района на „Стара планина“ или за „Западна Стара планина“, без конкретни находища. Малко са работите, посветени на безгръбначните от Западна Стара планина. Атанасов, (1972а,б,) и Георгиев (2011) посочват 360 таксона за района. Георгиев (2011) съобщава за района на с. Чупрене и с. Горни Лом 55 вида сечковци, но конкретни литературни данни за безгръбначните животни от територията на резерват „Чупрене“ и ЗМ „Чупренски буки“ липсват.

Атанасов (1972) посочва 270 вида ципокрили от Западна Стара планина, като за района на с. Чупрене (1100-1200 m н. в.) споменава 64 вида, и само един вид (*Andrena hattorfiana*) от находище, което е най-близко до територията на резервата – „Св. Николския проход“ (1450 m н. в.). Но и тук конкретни литературни данни за безгръбначните животни от територията на резерват „Чупрене“ и ЗМ липсват.

Друга група безгръбначни, които са добре проучени в Западна Стара планина, са дневните пеперуди, резултат от регионалното изследване на Тулешков (1932) и Абаджиев, Бешков (2007). Последните включват Западна Стара планина в основните райони за пеперуди в България. Това е свързано с наличието в района на важни популации на 20 целеви вида дневни пеперуди и на 39 вида и подвида консервационно значими нощни пеперуди.

Водни безгръбначни животни са проучвани в поречието на река Лом, чрез която се оттичат водите на североизточната част на Чупренска планина. Посочват се общо 81 таксона от сем. *Chironomidae* (Diptera); 49 таксона от разред *Ephemeroptera*; 32 таксона от клас *Oligochaeta*; 4 вида от клас *Hirudinea*; 7 вида от клас *Gastropoda*; 5 вида от клас *Crustacea*; 17 вида от разред *Plecoptera* и други. Общият брой установени водни безгръбначни за поречието на Лом е 283 вида (таксона). Последните проучвания на Trichkova, Botev et al. (2013) дават данни за разпространението на речния рак *Astacus astacus* (Linnaeus, 1758) от райони в близост до резерват „Чупрене“, но конкретни изследвания върху водната безгръбначна фауна в самия резерват не са известни.

Литературните данни за земноводни и влечуги от територията на резервата се свеждат до едно съобщение за намиране на усойница при Светиниколския проход над с. Чупрене (Бешков и Нанев, 2002).

Има няколко научни публикации за групата на птиците в резервата. Най-изчерпателната научна статия е публикувана от Нанкинов, Джуниински (1985), които съобщават 68 вида птици, между които 3 изчезнали.

Литературни източници за бозайната и прилепната фауна в резервата няма. Повечето известни научни изследвания се отнасят за Западна Стара Планина.

1.12.1.5. Оценка на съвременното състояние на екосистемите

Анализът на съвременното състояние на екосистемите, свързано с техния състав, структура и устойчивост, дава основание да се направят следните обобщени оценки:

1. Съвременното състояние на коренните широколистни и широколистно-иглолистни горски екосистеми в резервата и в прилежащите територии се оценява като относително устойчиво. Основание за тази преценка е преобладаването на характерни растителни видове за типовете природни местообитания *Букови гори от типа Luzulo-Fagetum (9110)*, *Букови гори от типа Asperulo-Fagetum (9130)*, *Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (9410)*, *91ВА Мизийски гори от обикновена ела*. Това заключение се потвърждава и от склопеността на насажденията, състава на едификаторния етаж, възрастта на дървостоя, наличието на дървета във фаза на старост, количеството на мъртвата дървесина и бонитета на насажденията, Двуетажната и триетажна структура на насажденията и наличието на подраст, дават основание да се прогнозира в бъдеще сукцесии на растителните съобщества в направление на климакс;

2. Във фрагментите от първични коренни типове клеквите екосистеми преобладават характерни растителни видове за природно местообитание 4070* *Храстови съобщества с Pinus tugo*. Съвременното състояние на клеквити екосистеми се оценява като неблагоприятно - незадавалително. Тази оценка се основава на фрагментираните малки площи, които заемат клеквите групировки. Независимо, че хидротермичния режим на местообитанията и на режима на хранителни вещества в почвата съответства на екологичните изисквания на клека, в бъдеще могат да се прогнозира различни насоки на протичащите сукцесии;

3. Производните храстови и храстчеви екосистеми на природно местообитание 4060 *Алпийски и бореални ерикоидни съобщества*, имат вторичен произход и са формирани на местообитания, заемани в миналото от горски екосистеми. При деградация на горските екосистеми в резултат на природни катаклизми или на антропогенно въздействие са формирани производни съобщества с преобладаване на сибирска хвойна, черни боровини,

червени боровинки и др. ерикоидни храстчеви и тревни житни видове. Независимо от вторичния произход, съвременното състояние на тези екосистеми се оценява като относително стабилно, като в бъдеще могат да се прогнозират различни насоки на протичащи сукцесии;

4. Производните тревни екосистеми също имат вторичен произход, като са формирани след протекли сукцесии на места на деградирали горски и храстови екосистеми. Съвременното състояние на тревните екосистеми се оценява като относително стабилно като са възможни сукцесионни изменения в различни направления;

5. Съвременното състояние на формираните фрагменти от екосистеми на местообитание *8110 Силикатни сипеи от планинския до снежния пояс* се оценява като относително стабилно в различни фази на протичащите сукцесии.

1.13. РАСТИТЕЛНОСТ

1.13.1. Класификация на растителността

При проведеното проучване на растителността през 2014 г. са приложени три различни подхода за класификация (физиономичен, доминантен и флористичен), в резултат на което са обособени различен брой синтаксони.

Системата от синтаксономични категории при физиономичния подход за класификация, включва: тип растителност, клас формации и формация. Основните диагностични признаци на синтаксоните от различни равнища са структура на съобществата, жизнена форма на преобладаващите видове и условията на местообитанията. Основна синтаксономична категория при този подход е *клас формации*.

При физиономичен подход за класификация, в съвременната растителност в резерват „Чупрене“ се разграничават фрагменти от следните физиономични категории:

Дървесен тип горска растителност - *Lignosa*

Клас формации *Листопадни гори Aestilignosa*

Група формации *Лятнозелени мезофитни широколистни гори*

Клас формации *Иглолистни гори Aciculilignosa*

Група формации *Планински иглолистни гори*

Храстов тип растителност – *Fruticeta*

Клас *Листопадни храстови формации Aestifruticeta*

Група формации *Лятнозелени широколистни храсталаци в умерените ширини*

Клас *Иглолистни кривостъблени и ерикоидни формации Aciculifruticeta*

Група формации *Излолистни кривостъблени и ерикоидни храсталаци*

Клас формации от храстчета и полухрасти *Fruticeto-Herbosa*

Група скални формации

Алпийски формации на каменисти сипеи

Тревен тип растителност *Herbosa*

Клас *Тревисти лятнозелени ксерофилни формации Aestiduriherbosa*

Клас *Тревисти алпийски формации Frigoherbosa*

Група *Алпийски формации*

При доминантен подход на класификация в съвременната растителност на резервата се разграничават две синтаксономични категории: *група растителни асоциации и асоциация*. Основни диагностични признаци на равнище група растителни асоциации са преобладаващите видове в едификаторния и субедификаторния етаж; на равнище растителна асоциация като диагностични признаци се използват диференциращи доминантни видове в отделни етажи.

При така възприетата система от синтаксономични категории на равнище *група асоциации* са обособени следните синтаксони:

Коренна растителност

1. Група асоциации с преобладаване на бук

1.1. *Acoц.Fagus sylvatica – Festuca drymeja*

1.2. *Acoц.Fagus sylvatica – Dryopteris filix-mas*

1.3. *Acoц.Fagus sylvatica - Calamagrostis arundinacea*

1.4. *Acoц.Fagus sylvatica – Luzula sylvatica*

1.5. *Acoц.Fagus sylvatica + Abies alba + Picea abies – Festuca drymeja*

2. Група асоциации с преобладаване на смърч.

2.1 *Acoц.Piceetum abietis – nudum*

2.2 *Acoц.Picea abies – Stellaria nemorum*

2.3 *Acoц.Picea abies – Vaccinium myrtillus – Hypnum cupressiforme*

2.4 *Acoц.Picea abies – Calamagrostis arundinacea*

2.5 *Acoц.Picea abies – Calamagrostis arundinacea – Luzula sylvatica*

2.6 *Acoц.Picea abies – Luzula sylvatica – Hylocomium splendens*

2.7 *Acoц.Picea abies – Juniperus sibirica*

2.8 Асоц. *Picea abies* + *Fagus sylvatica* – *Calamagrostis arundinacea* – *Luzula sylvatica*

2.9 Асоц. *Picea abies* + *Fagus sylvatica* – *Geranium macrorrhizum*

2.10 Асоц. *Picea abies* + *Abies alba* – *Geranium macrorrhizum*

2.11 Асоц. *Picea abies* + *Abies alba* – *Calamagrostis arundinacea* + *Luzula sylvatica* – *Pleurozium schreberi*

3. Група асоциации с преобладаване на ела

3.1 Асоц. *Abies alba* + *Picea abies* + *Betula pendula* – *Galium odoratum* + *Luzula sylvatica*

4. Група асоциации с преобладаване на клек

4.1 Асоц. *Pinus mugo* – *nudum*

4.2 Асоц. *Pinus mugo* – *Vaccinium myrtillus* – *Pleurozium schreberi*

5. Група асоциации с преобладаване на планинска елиа

5.1 Асоц. *Alnus viridis* – *Vaccinium myrtillus* – *Dryopteris filix-mas*

5.2 Асоц. *Alnus viridis* – *Calamagrostis arundinacea*

6. Група асоциации с преобладаване на синя боровинка

6.1 Асоц. *Vaccinium uliginosum* + *Ligusticum mutellina* + *Sesleria comosa* – *Cetraria islandica*

6.2 Асоц. *Vaccinium uliginosum* + *Juncus trifidus* – *Cetraria islandica*

6.3 Асоциация: *Sesleria comosa* – *Juniperus sibirica* – *Carex tricolor*

Производна растителност

1. Група асоциации с преобладаване на сибирска хвойна и черна боровинка

1.1 Асоц. *Juniperus sibirica* – *Vaccinium myrtillus*

1.2 Асоц. *Vaccinium myrtillus* + *Lerchenfeldia flexuosa*

2. Група асоциации с преобладаване на обикновена полевица

2.1 Асоц. *Agrostis capillaris* + *Festuca rubra* + *Anemone narcissiflora*

2.2 Асоц. *Agrostis capillaris* + *Festuca rubra*

2.3 Асоц. *Agrostis capillaris* + *Festuca rubra* + *Luzula luzuloides*

2.4 Асоц. *Agrostis capillaris* + *Hypericum maculatum*

10. Група асоциации с преобладаване на червена власатка, храсталачна светлика, вейник, овесица и нарцисова съсънка

10.1 Асоц. *Festuca rubra* + *Luzula luzuloides*

10.2 Асоц. *Calamagrostis arundinacea* + *Luzula luzuloides*

10.3 Асоц. *Luzula luzuloides* + *Lerchenfeldia flexuosa*

10.4. Асоц. *Luzula luzuloides* + *Anemone narcissiflora*

10.5. Асоц. *Lerchenfeldia flexuosa* + *Luzula luzuloides*

10.6. Асоц. *Lerchenfeldia flexuosa* + *Anemone narcissiflora*

11. Група асоциации с преобладаване на алпийски лапад

11.1. Асоц.: *Rumex alpinus* + *Senecio nemorensis* + *Stellaria nemorum*

При флористичния метод за класификация се използва целият флористичен състав на растителните съобщества, като в зависимост от установените диагностични видове, фитоценозите се отнасят към синтаксони от следните синтаксономични категории: асоциация, съюз, разред и клас. Растителните съобщества с неустановен ранг се посочват като безрангова категория „Съобщество от..“ (Community of..) По флористичния подход за класификация, установените растителни съобщества в резервата са включени в следната иерархична синтаксономична система:

Клас *Querco-Fagetea* Br.-Bl. et Vlieger 1937

Разред *Fagetalia sylvaticae* Pawl. et al. 1928

Съюз *Fagion sylvaticae* Luquet 1926

Асоц. *Luzulo-Fagetum sylvaticae* Meusel 1937

Community of Fagus sylvatica and Geranium macrorrhizum

Асоц. *Asperulo-Fagetum sylvaticae* Sougnez et Thill 1959

Community of Fagus sylvatica and Luzula sylvatica

Клас *Vaccinio-Piceetea* Br.-Bl. in Br.Bl. et al. 1939

Разред *Junipero-Pinetalia mugo* Boscaiu 1971

Съюз *Pinion mugo* Pawl. 1928

Асоц. *Lerchenfeldio-Pinetum mugo* Roussakova 2000

Community of Pinus mugo and Vaccinium myrtillus

Разред *Piceetalia exelsae* Pawl. in Pawl. et al. 1928

Съюз. *Abieto-Picenion*

Community of Abies alba and Picea abies

Съюз *Eu-piceenion*

Асоц. *Moehringio pendulae-Piccetum abietis*

Community of Picea abies and Moehringia pendula

Клас *Loiseleurio-Vaccinetea* Eggler ex R. Schub. 1960

Разред *Rhododendro-Vaccinetalia* Br.-Bl. in Br.Bl. et Jenny 1926

Съюз. *Rhododendro-Vaccinion* A. Schnyd. 1930

Community of Vaccinium uliginosum and Sesleria comosa

Съюз *Juneperion nanae* Br.-Bl. et al. 1939

Community of Juniperus sibirica and Vaccinium myrtillus

Клас *Epilobietea angustifolii* Tuxen et Preising ex von Rochow

Разред *Atropetalia Vlieger* 1937

Съюз *Epilobion angustifolii* (Rubel 1933) Soo 1933

Community of Epilobium angustifolium

Клас *Juncetea trifidii* Hadac in Klica et Hadac 1944

Разред *Seslerietalia comosae* Simon 1958

Съюз *Seslerion comosae* Horvat 1935

Асоц. *Agrostio –Seslerietum comosae* Horva et al. 1937

Клас *Mulgedio-Aconitetea* Hadac et Klika in Klika 1948

Разред *Rumecetalia alpine* Mucina in Kerner et Mucina 1993

Съюз *Rumicion alpini* Rubel ex Scharf. 1933

Асоц. *Senecioni-Rumicetum alpine* Horvat 1949

Клас *Thlaspietea rotundifolii* Br.-Bl. 1948

Разред *Androsacetalia alpinae* Br.-Bl. in Br.Bl. et Jenny 1926

Съюз *Androsacion alpinae* Br.-Bl. in Br.Bl. et Jenny 1926

Асоц. *Senecioni-Juncetum trifidii* Simon 1958

В Приложение № 3-1 (Карта № 6) е представена карта на растителността.

За отразяване на съществуващите взаимовръзки между природните местообитания и растителността, при съставяне на легендата на картата на растителността са възприети класификационните единици на синтаксономично равнище съюз от флористичния метод за класификация и комплекси от растителни съобщества при неясно очертани граници.

1.13.2. Характеристика на горскодървесната растителност

1.13.2.1 Анализ на наличната към момента информация и исторически преглед за управлението и ползването на горите в резервата и предходни управленски действия

Направен е хронологичен преглед на историята и досегашните устройства от обявяването на резервата, като за последното устройство са отразени номерата на отделите,

ползвана картна основа, методи за определяне на запаса и др. особености (**Приложение № 4**).

В **Приложение № 4** са представени и таксационни данни на горско-дървесната растителност (по дървесни видове) – биомаса на живи и мъртви дървета, височина, дебелина, възраст, склопеност и др., както и данни за съществуващи карти и схеми.

В **Приложение № 4** са представени резултатите от направения преглед на проведените горскостопански мероприятия и съществуващи публикации и научни разработки за проучваната територия.

1.13.2.2 Събиране и обработка на данни

Събирането на данни е извършено на цялата територия на резервата. Върху картите на резервата са отразени границите на всички територии, представляващи гори по смисъла на Закона за горите, независимо от това дали са отбелязани в кадастралната карта или КВС, незалесените горски площи, отразени в КВС като „горски територии“ и неотразени досега в горските карти (актуалното състояние на територията).

Картите са представени в **Приложение № 3-1. (Карта № 2 и Карта № 8)**

1.13.2.3 Теренни проучвания

На територията на резервата са извършени проучвания за здравословното състояние на горскодървесната растителност. За лесопатологично обследване и оценка на здравословното състояние на дърветата и насажденията е ползвана Наредба № 12 от 16.12.2011 ДВ, бр. 2/2012 г. за защита на горските територии от вредители, болести и други повреди и приложение № 7 на Наредба № 6 за устройство на горите и земите от горския фонд и на ловностопанските райони в РБългария.

За всяко насаждение са описани видът, степента и процентът на констатираните повреди. Изготвен е списък на насажденията, засегнати от болести и вредители.

При констатиране на повреди по насажденията и културите, причинени от биотични и абиотични фактори, са представени по подотдели, засегнатите гори и видовете повреди.

Резултатите от проучванията са представени в **Приложение № 4**.

При теренните проучвания е направена инвентаризация на горскодървесната растителност, включваща:

- **Разделяне на площта на отдели**

Запазена е досегашната номерация на отделите.

- **Таксиране на горските площи**

Не са обособявани нови подотдели.

На залесените площи са определени следните таксационни елементи по дървесни видове: произход, участие в състава, възраст, пълнота, височина, бонитет, диаметър, строеж, форма на склопа, състояние, дървесен запас, възобновяване, и др. На таксационното описание, в числител е отразена склопеността, а в знаменател - пълнотата на насажденията и културите, определена по кръгова площ (**Приложение № 4**).

При таксирането, особено внимание е обърнато на точното описание на подраства, подлеса, храстите и тревната покривка.

Стъбленият запас е определен по окомерна пълнота (склопеност) и растежни таблици, посочени в Наредба № 6 за устройство на горите и земите от горския фонд и на ловностопанските райони в Р България, като при добра видимост, пълнотата задължително е контролирана по кръгова площ, която се записва в знаменател под склопеността (**Приложение № 4**).

Приложен е списък на насажденията, чийто запас е определен чрез пробни ленти и по математико-статистически методи.

Запасът е определян и на подлесната растителност, когато е достигнала височина над 3 m.

В таксационните описания, запасът е посочен с клони.

- **Пробни площи**

В резервата е заложена една постоянна пробна площ - № 1, подотдел: 21 в; с размери 0,2827 ha – кръгова форма и радиус 30 m, при наклон 30 градуса, северно изложение, каменливо. Географските координати са 145356,5952 X и 4818193,3295 Y (22,618361 И и 43,432645 С) .

Местоположението на пробната площ е показано в **Приложение № 3-1 (Карта № 8)**.

Данните от измерванията са представени в т. нар. “Досие на ППП” (**Приложение № 12**).

1.13.2.4. Характеристика на горско-дървесната растителност по основни таксационни показатели.

Въз основа на теренни проучвания е направена характеристика на горско-дървесната растителност по основни таксационни показатели (дървесен вид, възраст, произход, участие, пълнота, покритие, височина, строеж, форма на склопа, бонитет) по площи и

процентното им съотношение за нуждите на управление на резервата. Изготвения доклад е представен в **Приложение № 4**.

Таксационни описания са представени в **Приложение № 4**.

В **Приложение № 3-1** са представени карти на:

- типове месторастения (**Карта № 9**);
- видове гора (**Карта № 10**);
- видове насаждения (**Карта № 11**);
- здравословното състояние на насажденията (**Карта № 12**);

В **Приложение № 4** са представени отчетни форми на горските територии – 1, 2, 3, 4, 6, 7, ГФ.

1.14. ФЛОРА

1.14.1 Нисши растения и гъби.

1.14.1.1. Мъхообразни на територията на резерват „Чупрене“

Теренни проучвания

Мъховата флора на резерват „Чупрене“ не е била обект на целенасочено систематично проучване. Не съществуват публикувани, хербарни данни за мъховете на територията му.

Проучването е направено през лятото на 2014 г. Използван е трансектен метод, като при подбирането на трансектите се целеше да се покрие максимално разнообразието от микроместообитания. Събрани са малки по обем (за неразпознаваемите на терен видове), но достатъчно представителни мъхови проби, които впоследствие са определени в камерални условия. Образци от всички установени видове са внесени в бриологичната сбирка на хербариума на ИБЕИ - БАН (SOM).

Номенклатурата на Листнатите мъхове следва Hill & al. (2006), а на Чернодробните – Ros & al. (2007).

Списък на консервационно значимите видове мъхообразни е представен в **Приложение № 2 (Списък № 2)**.

Списък по литературни източници за допълване данните за флористичния състав на Мъхообразните е представен в **Приложение № 2 (Списък № 3)**.

Отрицателно действащи фактори

От естествен характер

- Глобалните климатични промени, развитието на *Ips typographus* в горите, застаряването на горите. Комплексно тези фактори водят до намаляване броя на видовете Мъхообразни.

Антропогенни фактори

Прочистването на горите от падналата дървесина

- Утъпкване на тревната растителност около построените места за почивка.

Препоръки:

- Да не се изнася падналата дървесина. Да се премахнат падналите дървета върху сега съществуващата пътека за посетители. Те отклоняват хората и се отъпкват по-големи площи.

Пропуски в познанията

Липсват конкретни, актуални данни за цялостния състав, разпространението и състоянието на отделни групи Мъхообразни.

Обобщена информация за богатството на таксоните

В резултат на настоящото проучване беше установен относително богат видов състав на мъховете в резерват „Чупрене“. Намерени са 48 вида, от които 10 вида са Чернодробни (*Marchantiophyta*) и 38 вида са Листнати (*Bryophyta*) мъхове. Чернодробните мъхове принадлежат към 9 семейства. 22 семейства са Листнати мъхове. С най - много видове са семействата *Polytrichaceae* (5), *Hylocomiaceae* (4), *Brachytheciaceae* (3), *Plagiotheciaceae* (3) и *Orthotrichaceae* (3).

На територията на резервата се срещат 5 вида с консервационно значение, включени в Червения списък на мъховете в България (Natcheva&al. 2006). От тях един е в категория Застрашен (EN), 2 вида Уязвим (VU) и 2 вида Почти застрашен (NT). Един вид е включен в Приложение 2 на ЗБР, Директивата за Местообитанията и Бернската конвенция.

Местообитанията на мъховете в резерват „Чупрене“ са разнообразни и в добро състояние. Заплахи от антропогенен произход не са наблюдавани. Наличието на стари смърчови гори с голямо количество мъртва дървесина в различни стадии на разлагане е предпоставка за развитието на разнообразни епиксилни видове, особено консервационно значимите *Buxba-umia viridis* и *Lophozia ascendens*. Наличието на относително стари ненарушени букови гори обуславя развитието на богата мъхова флора с особено добро покритие на различните видове мъхове.

Списък с видовете Мъхообразни, установени на територията на резерват „Чупрене“ и консервационен статут е представен в **Приложение № 2 (Списък № 4)**.

1.14.1.1. Лихенизирани гъби (лишеи) в резерват „Чупрене“

Теренни проучвания

Проучванията са проведени през м. Юли 2014 г.

Представителите на лихенизираните гъби у нас не са включени в списъците на защитени от ЗБР растения, в Червен списък и в Червената книга на Р България (Пеев, 2011). Единственото предложение за обявяване на защитени видове лишеи е публикувано от Драганов, Стойнева (1994).

Списък на консервационно значимите видове Лихенизирани гъби *

Род, вид	Категория	Субстрат
<i>Cetraria islandica</i>	Застрашен	Почва всред тревна растителност

* Видът е предложен да бъде включен в законовите уредби

Списък по литературни източници за допълване данните за Лихенизираните гъби

Не съществуват публикации за конкретни изследвания за тази или сходна територия.

Отрицателно действащи фактори

Естествени фактори

- Засушаването и намаляване на снежната покривка, води до редуциране на потенциалния брой.

Антропогенни фактори

- Замърсяването на въздуха от далечен и близък пренос има същия ефект
- Изнасянето на падналата дървесина влияе отрицателно върху видовете лихенизирани гъби, които се развиват върху нея.

Препоръки:

- Да не се изнася падналата и гниеща дървесина.

Видове, обект на специални мерки

- Видът исландски лишеи (*Cetraria islandica*).

Пропуски в познанието

- Липсват конкретни данни за цялостния състав, разпространението и състоянието на различни екологични групи лишеи.

Обобщена информация за видовото богатство

Установените на територията на резервата лихенизирани гъби са от два класа – на Торбестите гъби (*Ascomycetes*), и на изкуствения клас на митоспоричните гъби с неизвестен полов процес, условно записани като “*Imperfect Lichenized fungi*” по класификацията в Nash III (1996, 2008). Общо са намерени представители на **10 семейства, 21 рода и 39 вида**. Сред тях няма нови за България видове, но е намерен в малки количества видът *Cetraria islandica* (L.) Ach., който според нас отдавна е сред застрашените в страната видове поради лечебния му характер и включването му в билкарските наръчници като средство срещу кашлица. Поради това може да се твърди, **че сред представителите на видовете лихенизирани гъби в резервата има вид с консервационна значимост, чието събиране трябва да бъде специално категорично забранено.**

Систематичен списък на лихенизираните гъби, установени на територията на резерват „Чупрене“ е представен в **Приложение № 2 (Списък № 5).**

1.14.1.2. Гъби макромицети в резерват „Чупрене“

Теренни проучвания

Проучванията са проведени през м. Юли 2014 г. Този резерват е абсолютно непроучен по отношение на макромицетите. В научната литература няма публикуван нито един вид от тази територия.

Консервационно значими видове

1. *Mutinus caninus* (Huds.: Pers.) Fr.

Категория Уязвим (VU)

Включен в Червения списък на гъбите и в Червената Книга на Р България, т. I.

2. *Spathularia flavida* Pers.: Fr.

Категория Почти Застрашен (NT)

Включен в Червения списък на гъбите в България.

Стопански важни видове гъби

В резервата са установени 7 вида ценни ядливи гъби: обикновена манатарка (*Boletus edulis*), пачи крак (*Cantharellus cibarius*), хлебна млечница (*Lactarius volemus*), виолетка (*Lepista nuda*), обикновена сърнела (*Macrolepiota procera*), сярножълта коралка (*Ramaria flava*) и сивовиолетова гълъбка (*Russula cyanoxantha*).

Списък по литературни източници за допълване данни за Макромицетите е представен в **Приложение № 2 (Списък № 6).**

Отрицателно действащи фактори

Естествени фактори

- Засушаване води до редуциране на потенциалния брой на Макромицетите.

Антропогенни фактори (не са установени в резервата)

- Замърсяването на въздуха от далечен и близък пренос води до редуциране на потенциалния брой на Макромицетите има същия ефект.
- Изнасянето на падналата дървесина влияе отрицателно върху групата Макромицети.
- Утъпкването на горската постилка води до редуциране на потенциалния брой на Макромицетите.
- Браконьерството и неправилното събиране (с мицела) води до редуциране на потенциалния брой на Макромицетите.

Препоръки:

- Да не се изнася падналата дървесина.

Видове, обект на специални мерки

Предложеният вид – *Cetraria islandica* (L.) Ach да бъде включен в Приложение 3 на Закона за защита на биоразнообразието.

Пропуски в познанията

- Липсват конкретни данни за цялостния видов състав, разпространение и състояние на различните екологични групи Макромицети.

Обобщена информация за богатството на таксони

В резерват „Чупрене“ са регистрирани и определени макромицети от 3 отдела, 4 класа, 12 разряда, 23 семейства, 38 рода и 54 вида. Семейство с най-много видове е *Marasmiaceae* (8 вида). По отношение на консервационно значимите видове Макромицети, в страната тези от резерват „Чупрене“ представляват 2 %.

Списък на макромицетите, регистрирани в резерват „Чупрене“, е представен в Приложение № 2 (Списък № 7).

1.14.2 Висши растения.

Теренни проучвания

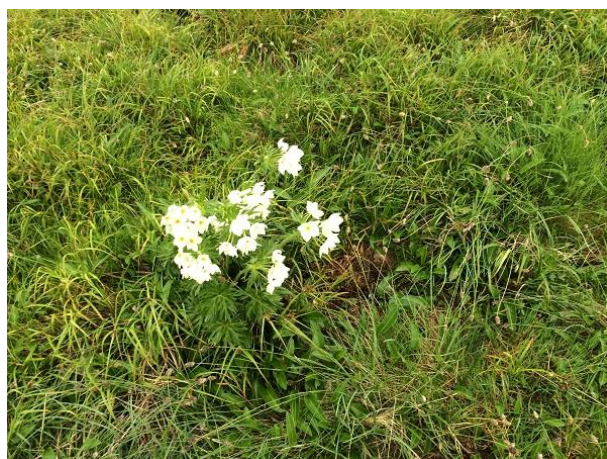
Теренните проучвания са проведени през м. Юли 2014 г. Флористичната информация за резервата е фрагментирана и се компилира от данните за Западна Стара планина. Проучването на Бондев и кол. (1995) е основен, конкретен източник на научно

верни факти в това отношение. Основният списък от висши растения за Западна Стара планина, във вертикален диапазон от 800 m н.в. до 2000 m н.в. нагоре съдържа 1700 вида висши растения (приблизително 42.5 %) от цялата висша флора (4000 вида). Във височинния интервал 1400 - 1970 m н.в. (вр. Остра чука) се срещат около 200 - 250 вида.

Флорогеографската структура е сложна - представени са видове свързани с 19 флорогеографски области, като доминират бореалните (27 вида), Евроазиатските (17), Европейските (14) и други с по-малък (8 до 1 бр.) видове.

Списък на установените консервационно значимите видове в резерват “Чупрене”, е представен в **Приложение № 2 (Списък № 8)**.

Списък за допълване на данните на флористичния състав на висшите растения в резерват “Чупрене”, е представен в **Приложение № 2 (Списък № 9)**.

Отрицателно действащи фактори

От естествен характер

- Резултатът от ветровалите и ветроломите (паднали дървета) ограничават някои популационни фрагменти.

- Засушаване – няма видим ефект

От антропогенен характер

- Обстановката се характеризира с присъствието на малък брой посетители.

Специални места за отдых по някои трасетата не нанасят щети на флората

- Не се отчита антропогенно замърсяване от ТБО.
- Не са установени браконьерски сечи и бране на цветя и билки за лични цели.
- Не са необходими специални препоръки за опазване на растителните видове, тъй като средата е естествена.

Пропуски в познанията

- Няма данни за микротопографско разпространение на видовете висши растения.

Обобщена информация за богатство на таксоните

Брой на семействата	41
Брой на родовете	106
Брой на видовете	130
Брой на консервационно значимите видове	13
Семейство с най-много видове	<i>Asteraceae</i> (Сложноцветни) 15 вида
Род с най-много видове	<i>Vaccinium</i> 3 вида, <i>Geranium</i> 3
Семейство с най-много консервационни видове	<i>Liliaceae</i> (Кремови) 2 вида <i>Orchidaceae</i> (Салепови) 2 вида
Доминиращ флорен елемент в резерват „Чупрене“	Бореален

Списък на установените видове Висши растения в резерват „Чупрене“, е представен в Приложение № 2 (Списък № 10).

1.14.3 Лечебни растения.

1.14.3.1. Теренни проучвания

Теренни проучвания на Лечебни растения в резерват „Чупрене“ са осъществени по трансектния метод – 1 вертикален трансект (1300-1970 m н.в.) (с две повторения) и 2 хоризонтални трансекта – по южната граница на резервата от информационната табела при хижа „Горски рай“ до подножието на връх Оба и по северната (държавната граница със Сърбия) граница между връх Оба и връх Реплянска църква през 2014 г.

Не са установени значителни площи, заети от лечебни растения. И в горския пояс и над горната граница на гората, видовете не формират големи популации - срещат се на

групи или единично, формирайки точкови находища. Количеството на индивидите в тези находища е определено в тристепенна скала:

- единични индивиди - (от 1 до 10 индивида)
- групи индивиди – (11 – 50 индивида)
- множества индивиди – (от 50 индивида нагоре)

Консервационно значими видове лечебни растения не са установени.

Списък по литературни източници за допълване информацията за Лечебните растения, е представен в **Приложение № 2 (Списък № 11).**

Отрицателно действащи фактори

От естествен характер

Общото засушаване. Обрастване с храсти на откритите пространства в гората. Затвореният тревостой в безлесната зона над горната граница на гората.

От антропогенен характер

- Брането на лечебни растения за личен характер засяга достъпните популации.

Влияние на посетителите в резервата

- Не влияе забележимо върху разнообразието от лечебни растения.

Видове, които се нуждаят от специални мерки

- Няма такива видове.

Специални препоръки за опазване на лечебните растения.

- Ако всички законови разпоредби (Общи и тези на Закона за лечебните растения) се спазват, не са необходими специални препоръки по отношение на опазването.
- По отношение безопасността на посетителите, могат да се изготвят табла с отровните растения и гъби.

Няма лечебни растения, поставени под ограничителен режим на ползване.

Няма лечебни растения, за които да се предприемат специални мерки.

Списък на Лечебните растения в резерват „Чупрене“, е представен в **Приложение № 2 (Списък № 12).**

В **Приложение № 3-1 (Карта № 13)** е дадена карта на лечебните растения.

Обобщена информация за богатството на таксоните

Лечебните растения в резерват „Чупрене“ са представени от 40 вида, принадлежащи към 34 рода от 22 семейства. По отношение на общия брой медицински растения за

страната, този брой е сравнително нисък. От тях 7 вида се срещат с единични индивиди, 16 вида с група индивиди и 9 вида с множества индивиди.

Няма вид с такова количество, което да представлява ресурсологичен интерес.

1.15. ФАУНА

Биосферен резерват „Чупрене“ се намира на сравнително голяма надморска височина и попада в зоната на смесените и иглолистните гори, като достига горната граница на гората. Това създава предпоставки за обитаване на широко разпространени в умерено - континенталния климатичен пояс на Европа видове. Фауната може да се характеризира като типична за северозападна България и Западна Стара планина и е с преобладаващо евросибирско и европейско разпространение, докато средиземноморските видове са много по-малко. Палеарктичните и евросибирските видове имат значителен превес над средиземноморските във всички височинни пояси на района, като по-голямата част от тях са горски обитатели.

Територията не предоставя голям брой разнообразни местообитания, а предимно такива свързани с иглолистни и смесени гори. Най-голям брой видове обитават широколистните гори в граничните територии на резервата.

В биосферен резерват „Чупрене“ са установени 242 животински вида, от които 110 безгръбначни животни и 132 вида гръбначни в т.ч. 11 вида земноводни и влечуги, 86 вида гнездящи птици, 35 вида бозайници, от които 10 вида прилепи. Категорично липсват данни за тяхната численост, поради което не биха могли да бъдат направени и заключения относно тяхната популационна стабилност.

От безгръбначните животни български и балкански ендемити са общо 14 (5.8 % от цялата фауна).

От гръбначните 7 (2.9 %) вида са категоризирани като реликти и глациални реликти.

Национално консервационно значими видове на територията на резервата се обобщават като: Защитени по смисъла на ЗБР безгръбначни животни са 4 (1.6 %) и 105 гръбначни (43.4 %). Гръбначни животни, вписани в ЧК (застрашени) са 24 вида (9.91 %).

С европейска значимост защитени по Директива 92/43 от безгръбначните животни попадат 4 вида (1.6 %) и 13 вида (5.4 %) гръбначни животни и по Директива 79/409 за защита на дивите птици 3 (1.2 %).

Защитени по смисъла на Бернската конвенция са 110 вида гръбначни животни (45.4 %).

Със световна значимост по CITES има 4 вида и по IUCN – 1 вид.

С цел максимално аргументирано и обективно определяне на видовете птици и бозайници, обект на специални мерки е въведен показател “Консервационна тежест”. КТ на всеки един вид е сумарен показател, формиран от обединените бални оценки за степен на застрашеност на европейско и национално ниво и принадлежност на даден вид/хабитат към съответни нормативни документи, като е използвана матрицата, представена в **Приложение № 2 (Таблица № 2)**.

Показателят “Консервационна тежест” е въведен с цел максимално аргументирано и обективно определяне на видовете птици и бозайници, обект на специални мерки.

В **Приложение № 2 (Списък № 15)** е представен списък на установените таксони безгръбначни животни, риби, земноводни, влечуги, птици и бозайници на територията на резерват „Чупрене.“

1.15.1. Безгръбначни животни

1.15.1.1 Водни безгръбначни животни

В рамките на теренните изследвания, осъществени през юни и юли 2014 г. са открити общо 18 различни таксона.

Водните безгръбначни са с богат таксономичен състав, особено като се има предвид изключително малките количества вода, формиращи потоците. Основната част от видовете са очаквани за планински тип река, в условията на речния кренон (изворната част на реките). Най-масовите таксони са *G. fossarum* – 81 екз., *D. lugubris* – 35 екз., *Limnephilidae* – 19 екз. (числеността е за 1 m²). Може да се допусне, че по-надолу по теченията на потоците (съотв. и извън границите на резерватите) се срещат някои видове от разред *Odonata* (водни кончета) и техните летящи стадии (имаго) биха се установили в границите на резервата.

От установените видове водни безгръбначни не се откриват такива, които са включени в националното или световно законодателство и имат консервационен статут.

Литературни източници за допълване на данните

Конкретни литературни данни за безгръбначните животни от територията на резервата и ЗМ не са установени.

Отрицателни фактори: Действащи отрицателно фактори върху водната безгръбначна фауна не могат да се посочат. Въпреки много малките водни количества, се

установяват относително голям брой таксони, като някои от тях са с голяма численост. Понастоящем няма причина за предприемане на конкретни мерки за опазване на определени видове водни безгръбначни или техни местообитания.

1.15.1.2. Сухоzemни безгръбначни животни

В рамките на две теренни изследвания, осъществени през м. Юни и Юли 2014 г. са установени общо 92 вида сухоzemни безгръбначни, разпределени в 50 семейства.

Общ брой видове с природозащитен статус

От установените видове сухоzemни безгръбначни, единствено един представител, този на охлювите (*Helix pomatia*) е включен в Прил. № 4 на ЗБР, както и в Прил. V на Дир. 92/43. Три целеви вида насекоми (*Formica rufa*, *Morimus asper funereus* и *Nymphalis l-album* (= *Nymphalis vaualbum*)) са установени в бившата буферната зона на резервата, сега защитена местност:

Червената горска мравка (*Formica rufa*) у нас се среща до 2000 m н. в., главно в периферията на гората или в нейни просветлени участъци. Видът е включен в Прил. № 3 на ЗБР; CORINE biotopes checklist – анекс 4; IUCN: категория *Lower Risk/ near threatened*.

Буковия сечко (*Morimus asper funereus*) се среща у нас в планините до 1600 - 1800 m и е трофично свързан главно с бука, Включен в Прил. 2 на ЗБР, в Прил. II на Дир. 92/43 и изисква приоритетно съхранение на местообитанието.

Nymphalis l - album (Esper, 1781) (= *Nymphalis vaualbum* [Denis & Schiffermüller], 1775) засега известен само от София (Борисовата градина), прохода Св. Никола (Западна Стара Планина) и от района на с. Горни Лом (Западна Стара Планина) (Стоян Бешков, pers. comm.). Резерватът се явява петото находище на този вид у нас. Тази пеперуда е в списъка на животинските видове **от приоритетно значение за общността, чието съхраняване изисква обявяването на специални защитни зони**. В Прил. II на Дир. 92/43 – изисква приоритетно съхранение на местообитанието на вида; включен е и в Прил. IV на видове, които се нуждаят от строга защита; и в Прил. 2 на ЗБР; В европейски Червен списък на дневните пеперуди категория *LC/VU*.

В резервата, от природозащитна гледна точка, интерес представляват и установените: 2 редки вида, 1 български ендемит, 13 балкански ендемита.

Установени са два *много редки вида* [един от паяците (*Cybæus balkanus*), за когото резерватът се явява второто находище у нас, известен досега само от Централен Балкан и един от пеперудите - *Nymphalis l-album* (= *Nymphalis vaualbum*), който е петият установен

екземпляр с ново находище у нас; 14 ендемични вида [от охлювите един е балкански ендемит (*Helicigona balcanica*), от опилионите – един български (*Leiobun umrumelicum*) и три балкански ендемита (*Paranemastoma radewi*, *Pyza bosnica*, *Rilaena serbica*); последният е включен и в Червения списък на българските паякообразни (*non Acari*); от паяците три вида са балкански ендемити: *Cybaeus balkanus*, *Eurocoelotes jurinitschi*, *Eurocoelotes karlinskii*; Сред бръмбарите - бегачи има шест балкански ендемита (*Carabus (Megodontus) violaceus azurescens*, *Cychrus semigranosus balcanicus*, *Molops piceus balcanicus*, *Pterostichus brucki*, *Tapinopterus cognatus winkleri*, *Molops rufipes klisuranus*)].

Три вида от паякообразните в резервата (*Rilaena serbica*, *Cybaeus balkanus*, *Histopona luxurians*) са включени и в Червения списък на българските паякообразни (*non Acari*).

Територии и общества с природозащитна стойност

От значение за опазване на популациите и разнообразието от безгръбначни са влажните местообитания – главно букови гори, тревни общества край потоци, както и екотонните общества, където се наблюдава най-високо разнообразие и плътност на таксоценозите от сухоземни безгръбначни животни.

Литературни източници за допълване на данните

Конкретни литературни данни за безгръбначните животни от територията на резервата и ЗМ не са установени.

Отрицателни фактори:

Към настоящия момент не могат да се посочат отрицателно действащи фактори на определени видове безгръбначни или на техни местообитания.

1.15.2. Риби /сладководна ихтиофауна/

Няма условия за съществуване на ихтиофауна в границите на резервата. Основна причина за това са изключително малките водни количества. По време на теренните изследвания през Юни и Юли 2014 г. са посетени няколко потока, но всички те са с дълбочина до 5-10 cm., като на много места преминават подземно - под камъни, натрупани листа и клони (Снимка 1.15.2-1).

Снимка 1.15.2-1 Потоци от резерват „Чупрене“:

- а) поток с много малко вода, формираща на места малки вирове;
б) поток, чието течение е предимно подземно, със стрелка е показана надземна част (малко вирче).

1.15.3. Земноводни и влечуги

Резултатите от теренните изследвания, проведени през 2014 г. и въз основа на направената съпоставка се приема, че в резервата се срещат 5 вида земноводни (един вид от разред Опашати земноводни и 4 вида от разред Жаби) и 6 вида влечуги (3 вида от подразред Гущери и 3 вида от подразред Змии). Изразено в проценти, това означава, че в резервата се срещат 22 % от известните видове земноводни в България и 16 % от известните видове влечуги.

Използваните методи за установяване на видовия състав на херпетофауната на територията на резервата и защитената местност, включително установените на терен видове, са представени в Приложение № 2 (Таблица № 3).

Природозащитен статус

В Приложение № 2 (Таблица № 4) са представени природозащитният/законов статут и “Консервационната тежест” (КТ) в национален и международен мащаб на видовете земноводни и влечуги, установени на територията на резервата. Според природозащитния си статус, видовете се групират по следния начин:

- защитени по смисъла на ЗБР – 8 вида, от които 1 вид в Прил. II и III, и 7 вида в Прил. III;

- защитени по смисъла на Дир. 92/43 – 5 вида, от които 1 вид в Прил. II и IV, и 4 вида в Прил. IV;

- защитени по смисъла на Бернската конвенция – всички видове, от които 5 са в Прил. II.;

- оценени по критериите на IUCN – 8 вида, всички в категорията „Слабо засегнати“

- един вид е под режим на регулирано ползване по смисъла на Прил. IV на ЗБР и Прил. V на Дир. 92/43.

Литературни източници за допълване на данните

Конкретните литературни данни за земноводни и влечуги от територията на резервата се свеждат до едно съобщение за намиране на усойница при Светиниколския проход (Бешков и Нанев, 2002). В близост е намиран и живороден гущер („Вр. Миджур“ – Бешков и Нанев, 2002). Според моделите на потенциалното разпространение на видовете, включени в Прил. II на Дир. 92/43, в територията на резервата попадат пригодни местообитания на жълтокоремната бумка и северния гребенест тритон. Предвид мозаечния характер на разпространението на втория вид у нас (виж Stojanov et al., 2011) присъствието му в дадена територия се нуждае от категорично доказателство (пряко наблюдение).

Отрицателно действащи фактори

Естествени

Сравнително ниското видово разнообразие на херпетофауната в резервата е обусловено от естествените екологични условия в района.

Антропогенни

Не е констатирано отрицателно действие на фактори от антропогенен характер.

Следователно, към настоящия момент няма основание за предприемане на специални мерки за опазване на определени видове земноводни и влечуги или местообитанията им.

1.15.4. Птици

Теренните орнитологични проучвания в резервата са извършени по трансектен метод със спиране на определени места за слушане на песните на птиците. За установяване на дневни грабливи птици са избрани високи места (точков метод) с добра видимост в и по

границата на резервата. Проведени са и нощни наблюдения, както и опити да бъдат привлечени със звук.

При изследването на гнездовата орнитофауна в резервата е установено относително богато разнообразие от 18 гнездящи вида, представени в **Приложение № 2 (Списък № 13)**.

Видовият състав е характерен за старите смърчови гори, които са с най-голямо участие в резервата. Установен е един световно застрашен вид - ливаден дърдавец (*Crex crex*). Няма много редки за страната птици. С по - важно значение са видове като черен кълвач, белогуш дрозд, гарван, сокерица, кръсточовка.

Специално внимание е отделено на глухаря, за който има стари сведения, че е наблюдаван в района. Не са установени птици или следи от тях, но от местните жители и горските служители е ясно, че в района са го виждани макар и много рядко. По техни данни преди години глухарите са били с по-голяма численост от сега. Причина най - вероятно е променената структура на гората, липсата на богат боровинков чим, самотни стари дървета и открити горски пространства необходими по време на токуването.

Литературни източници за допълване на данните

За орнитофауната на резерват „Чупрене“ има две специални публикации (Джунински, 1981; Нанкинов, Джунински, 1985). В първата се съобщават ценни данни за някои редки видове птици като глухаря (30-35 възрастни птици през пролетта или 3,5-4,0 екз. на 100 ha), черния лешояд и гарвана (изчезнали поради отравяне със стрихнининови примамки). Във втората публикация се представят данни за 68 птици, регистрирани в резервата, както и за някои други видове гръбначни животни.

Най - много данни за птиците на резерват „Чупрене“ се съдържат в Стандартния формуляр (СФ) за защитената зона „Западен Балкан с код BG0002002, в UTM квадрати FP21 и FP31 от Атласа на гнездящите птици в България (Янков, 2007) и в Червената книга на България (Големански, ред., под печат). Откъслечна информация за птиците на резервата може да бъдат намерени и в някои други научни публикации, чийто библиографски данни са представени в **Приложение № 1**.

Данните от публикацията на Нанкинов, Джунински (1985), СФ за защитената зона и от Атласа на гнездящите птици в България за птиците на резервата „Чупрене“ са представени в следващата **Приложение № 2 (Таблица № 5)**.

Резерватът попада в защитената зона „Западен Балкан“ с код BG0002002 по Директивата за птиците. Тя обаче е твърде голяма по площ (146 820,5 ha), което затруднява

отделянето на видовете, които обитават резерват „Чупрене“. В Стандартния формуляр за тази защитена зона са включени 42 вида по чл. 6, ал. 1, т. 3 от ЗБР, 20 от които може да се срещат в резерват „Чупрене“ като преминаващи, зимуващи и случайни.

Територията на резервата заема част от площта на UTM квадрати FP21 и FP31, поради което с известно приближение може да се счита, че преобладаващата част видовете от тези квадрати са представени и в резервата. Числата след латинското име обозначават числеността на отделните видове (1 - единични гнездови двойки, 2 - между 6 и 10 гнездови двойки, между 11 и 50 гнездящи двойки, 4 - над 50 гнездящи двойки).

При наличните теренни проучвания само от размножителния период може да се приеме, че орнитофауната на резерват „Чупрене“ е съставена от 86 гнездящи вида (данните от теренните проучвания и от UTM квадрати FP21 и FP31) и от 20 други преминаващи, зимуващи и случайни вида (данни от СФ за защитената зона „Западен Балкан“), или общо 106 вида птици. За изчезнали от резервата може да се смятат белоглавият лешояд (*Gyps fulvus*), черният лешояд (*Aegypius monachus*), горския бекас (*Scolopax rusticola*) и големият креслив орел (*Aquila clanga*), а като нови гнездящи видове – белоопашатия мишелов (*Buteo rufinus*). След прекратяване на вредната практика на поставяне на стрихининови примамки за борба с вълка през 60-те години на 20 в. гарванът (*Corvus corax*) е започнал отново да гнезди в резервата. През 90-те години се е появил нов гнездящ вид – белоопашатият мишелов (*Buteo rufinus*).

Анализ на статуса, зоогеографския произход и природозащитния статут е извършен само по отношение на гнездящите 86 вида птици. Резултатите от него са представени на следващата **Приложение № 2 (Таблица № 6)**.

Видове по международни конвенции: Бернска – 84, Вашингтонска – 6 и Бонска – 7.

Относно таксономичния състав - преобладаващата част от гнездящите видове (52) са от разред *Passeriformes*. Останалите 34 вида принадлежат към други 10 разреда.

Зоогеографската характеристика на гнездовата орнитофауна на резервата „Чупрене“ е извършена по Voous (1960), по който е определен зоогеографският произход на гнездящите видове птици в него. Резултатите са представени в **Приложение № 2 (Таблица № 7)**.

Гнездящите видове птици в резервата принадлежат към 11 зоогеографски области. С най-много видове е представен палеарктичния тип фауна, следван от европейския, европейско - туркестанския и т.н.

Отрицателно действащи фактори – естествени, антропогенни

Естествени

Липсата на стари дървета в насаждения с малка пълнота и открити горски пространства.

Антропогенни

Не е констатирано отрицателно действие на фактори от антропогенен характер.

Видове, които трябва да бъдат обект на специални мерки

Видовете, за които трябва да се вземат специални мерки са определени по тяхната консервационна тежест (Световно застрашени видове - 5 точки; Видове от Прил. 1 на Директива 2009/147 - 5 точки; Други мигриращи видове от Директива 2009/147 (II) - 3 точки.; Вид от Червената книга - критични застрашен - CR - 5 точки.; Вид от Червената книга -застрашен - EN - 3 точки.; Закон за Биологичното разнообразие, приложение III - 1 точка). Резултатите са показани на **Приложение № 2 (Таблица № 8)**.

С най - голяма консервационна тежест са 5 вида, но от специални мерки за опазване се нуждае най-много глухарят (*Tetrao urogallus*), чиято гнездова популация в района е силно намаляла в сравнение с миналото. Той е и един от видовете птици с доказана намаляваща численост. За неговото възстановяване е предложен специален проект.

1.15.5. Бозайници

На територията на резерват “Чупрене“ и ЗМ “Чупренски буки” са установени общо 35 вида бозайници, от които 10 вида прилепи, като информацията е събирана чрез преки наблюдения, анкетиране на заинтересовани страни и чрез косвени методики: следи, звуци, фотокапани и др.

В Приложение № 2 (Таблица № 9) са представени източниците за използваната информация за установяване на видовото разнообразие на бозайниците на територията на резервата и ЗМ. Присъствието на видове се потвърждава главно с прилагането на косвени методи (следи, фотокапани, звуци и др.). Единствено при дребните бозайници са приложени методи за улов с капани тип “плашка”. Представени са методите и способите на проучване и анализ на бозайниците, включително и тези, обект на лов.

Природозащитен статус

На **Приложение № 2 (Таблица № 10)** е представен природозащитният, законов статут и “Консервационната тежест” (КТ) на видовете бозайници в национален и международен мащаб, установени на територията на резервата и ЗМ.

Насекомоядни (*Insectivora*), Зайцеподобни (*Lagomorpha*) и Гризачи (*Rodentia*)

Дребните бозайници на територията на резерват „Чупрене“ са сравнително добре проучени. Видовият състав е типичен за планинските райони у нас. В зоогеографско отношение най-добре са представени европейските и европейско - сибирските видове.

Видово разнообразие

В резервата и ЗМ са установени общо 17 вида дребни бозайници, представители на 4 разряда и 8 семейства.

Пространствената диференциация на съобществата от дребни бозайници в резервата е сравнително слаба - имат сходна структура в различните местообитания. Главните фактори, определящи различията е наличието на открити местообитания, граничещи с гори от широколистния и иглолистния пояс и наличието или отсъствието на водни тела. Надморската височина е без особено значение.

Относителната плътност на съобществата е най-висока във влажни местообитания – букови гори в долове и ливади. Най-бедни и с ниска плътност са съобществата по дренираните склонове и ксеротермните участъци.

Структура според отделните морфофункционални групи:

- От **земеровките** почти навсякъде преобладава голямата кафявозъбка (*Sorex araneus*), следвана от малката кафявозъбка (*Sorex minutus*), като само на по-малка надморска височина, съотношението между тях е обратно;

- В откритите пространства, в средния планински пояс, се среща голямата белозъбка (*Crocidura leucodon*);

- От **мишките** се среща главно и то в значителна плътност, жълтогърлата горска мишка (*Apodemus flavicollis*), която е най-широко разпространена в широколистните гори на по-малка надморска височина;

- От **полевките** са срещат три вида – подземната полевка (*Microtus (Pitymys) subterraneus*), преобладаваща в открити тревни пространства, кафявата горска полевка (*Clethrionomys (Myodes) glareolus*), която преобладава в горите и биотопично привързаната към каменни реки и струпвания снежна полевка (*Chionomys (Microtus) nivalis*);

Белозъбо сляпо куче (*Nannospalax (Spalax) leucodon*) се среща по високопланински пасища, редки и светли гори. В резервата са регистрирани следи от ровещата дейност в седловината между върховете Риплянска църква и Оба.

Значителни площи от двата основни за дребните бозайници типове местообитания (горски и ливаден), заедно с техните модификации, свързани с наличието или отсъствието на водоеми, са представени на територията на резервата и ЗМ, като превес имат горските местообитания.

При наземните дребни бозайници:

Редки (стенотопни) таксони е 1 вид - снежната полевка (*Chionomys (Microtus) nivalis*), която е и глациален реликт.

Съгласно Закона за защита на природата (Зап. № 1021 /14.11.1986 г.) защитен вид е Източно-европейския таралеж (*Erinaceus concolor*) с КТ = 1.

Катерица (*Sciurus vulgaris*) - Въпреки, че видът се описва като обикновен, в по-голямата част от ареала си в Европа, има доказани намаляване в числеността на популацията и свиване на разпространението. Плътността варира от 0,1 до 1,5 индивида на хектар. (Gurnell and Wauters 1999). Въпреки това, видът е достатъчно обилен в някои части от ареала си, в които дори се смята за горски вредител поради обелването на кората на дърветата и храненето с пъпки на някои иглолистни.

Лешников сънливец (*Muscardinus avellanarius*) - Видът е защитен по ЗБР и включен в Червения списък на IUCN (LC). Рядко срещащ се в цялата страна, с ниска численост. За установяване на точната му численост в резервата са необходими допълнителни проучвания, но предвид точковото разпространение на леската, като подлес, вероятно вида е с твърде ниска численост. с КТ = 1.

Територии и съобщества с природозащитна стойност

От значение за опазване на популациите и разнообразието от дребни бозайници са влажни местообитания – букови гори и ливади, където се наблюдава се най-висока относителна плътност на съобществата от дребни бозайници, като дребните гризачи са основна хранителна база за хищните птици и бозайници.

Заплахи

Практически не съществуват заплахи за местообитанията и видовете дребни наземни бозайници. Единствено при катерицата **основна заплаха** за вида е загубата на местообитания и фрагментация, но те не се смятат, че представляват сериозна заплаха като цяло за вида към момента (Shar et al., 2008).

Хищни (*Carnivora*) и Чифтокопитни (*Artiodactyla*) бозайници

В резервата се срещат почти всички характерни за планините в страната хищници и диви копитни.

Установени са 3 вида едри хищници и 3 вида копитни.

Видово разнообразие

Числеността на **вълка** (*Canis lupus*) в началото на 70-те години е силно редуцирана в цялата страна. Включен е в Червената книга на България в категория „уязвим“ и е защитена от ЗБР (Прил. II и IV), Директива 92/43 (Прил. II и IV). Включен е в Прил. II на Бернската конвенция. След забраната за използването на отровни примамки в началото на 80-те години популацията започва да се възстановява. Резерватът е част от територията на едно вълче семейство, като заемащата от него територия може да се оцени на около 20 000 ha. Присъствие на вълци е установено както около хижа „Горски рай“, като следи от жизнената им дейност са открити и на няколко места в резервата и ЗМ. Видът преминава през резервата като част от по - голяма ловна и размножителна територия. Присъствието на вълк е признак за стабилност на екосистемите. КТ = 14.

Кафява мечка (*Ursus arctos*) - Единични животни обитават прилежащите към резервата и ЗМ територии. Включена е в Червената книга на България в категория „застрашен“ и е защитена от ЗБР (Прил. II и IV), Директива 92/43 (Прил. IV). Включена е в Прил. II на Бернската конвенция. Сведения са получени по анкети от охраната на резерват „Чупрене“ и дивечовъдно стопанство „Чупрене“. Не са установени бърлози и следователно видът само преминава през територията на резервата и ЗМ. Видът е малоброен у нас, световно застрашен, уязвим към в Червената книга на България. КТ = 18

Евроазиатски рис (*Lynx (Felis) lynx*)

Чувствителен е към човешко присъствие, включен е в Червената книга на България в категория „критично застрашен“ (CR) и е защитена от ЗБР (Прил. II и IV), Директива 92/43. (Прил. II и IV) и Бернска конвенция (Прил. III).

За риса е ключова комбинацията от стари, естествени гори и открити места (т.нар. мозаечен ландшафт) КТ = 20

Златката (*Martes martes*) обитава горския пояс на резервата и ЗМ. Най-висока е плътността на популацията в старите смърчови гори. Включена е в Червената книга на България в категория „застрашен“ и е защитена от ЗБР (Прил. III), Директива 92/43 (Прил. IV). Включена е в Прил. III на Бернската конвенция. Силно е уязвима при промяна на местообитанието – извеждане на всякакви видове сечи, намаляване на старите, хралупати и

изсъхнали вековни дървета и човешко присъствие. Видът е индикаторен за стари гори. резерват „Чупрене“ е посочен като приоритетен за мониторинг на Златка. КТ = 4

Дива котка (*Felis silvestris*) - Единични животни преминават и вероятно през размножителния период обитават резервата. Със своята относителна недостъпност, откъснатост през зимните месеци и наличието на стари хралупати и огромни паднали дървета, резерватът представлява типично местообитание, предпочитано от вида. Включена в Червената книга на България в категория „застрашен“ и е защитена у нас от ЗБР (Прил. III), Директива 92/43 (Прил. IV). Включена е в Прил. II на Бернската конвенция. Поради скрития начин на живот и нощната активност е изключително трудно видът да бъде изследван чрез директни наблюдения. Ловни стопанства в Зап. Стара Планина са посочени за мониторинг на Дива котка. КТ = 5

Белката (*Martes foina*) е с по-голяма численост от златката. Обитава разнообразни местообитания с различна надморска височина, като достига и до субалпийската зона на Резервата, включително каменните реки и скалните комплекси.

Невестулката (*Mustela nivalis*) се среща, както в горския пояс, така и в субалпийските съобщества. КТ = 1.

Лисицата (*Vulpes vulpes*) обитава почти цялата територия на Резервата и ЗМ. Популацията е с нормална плътност за страната (между 0.3-0.5 инд. на 100 ha).

Сърна (*Capreolus capreolus*) – Среща се сравнително често, в района на Резервата и ЗМ, като видът е заснет с фотокапан. Важен вид за опазване, предвид сериозното намаление на числеността му в национален мащаб през последните години. Обект на лов.

Благороден елен (*Cervus elaphus*) - Много рядък и малочислен вид в Резервата и ЗМ. Вероятно в миналото е бил по-чест. Важен вид за опазване предвид сериозното намаление на числеността му в национален мащаб през последните години. Обект на лов.

Дива свиня (*Sus scrofa*) - е разпространена в цялата страна. Среща се и в резервата и в ЗМ. Дивата свиня е обект на най-масовия лов от видовете едър дивеч в страната.

Теренни проучвания на бозайниците обект на лов

Проучването на ловните бозайници е извършено през м. Юли 2014 г. със стандартните методи приложени към бозайната фауна.

Наблюдавани бозайници – обект на лов:

- Сърна (*Capreolus capreolus* L.) – пряко (заснета с фотокапан) и косвено (следи)

- Дива свиня (*Sus scrofa* L.) - косвено (ровеща дейност)
- Вълк (*Canis lupus* L.) – косвено (изпражнения)
- Див заек (*Lepus europaeus* Pall.) - косвено (изпражнения)
- Катерица (*Sciurus vulgaris* L.) – следи от хранене.
- Лисица (*Vulpes vulpes* L.) - косвено (изпражнения)

Литературни източници за допълване на данни

Литературни източници за допълване на данните за бозайната фауна от района на резервата не са известни. Използвана е информация на ДГС Чупрене.

Естествени

Практически не съществуват отрицателно действащи фактори за местообитанията и видовете дребни наземни бозайници.

Антропогенни

Основните заплахи за едрата бозайна фауна са свързани с различни форми на антропогенно въздействие:

- Пожари - небрежност от страна на туристите в района може да предизвика пожари в мащаби, унищожавачи местообитанията на консервационно значимите видове бозайници.

Видове обект на специални мерки

Според Българското законодателство: В ЗБР - 9 вида, ЧК - 16 вида, от които в категория CR- 1 вид - евроазиатски рис (*Linx (Felis) linx*), в категория EN - 1 вид - кафява мечка (*Ursus arctos*), в категория VU - 1 вид - европейски вълк (*Canis lupus*), а останалите видове са отнесени към категория LC.

Според международното законодателство: Директ. 92/43 - 5 вида, Берн. конв. - 12 вида, IUCN - 25 вида, CITES -4 вида.

За територията на резервата и ЗМ с най - голяма “Консервационна тежест” са три вида бозайници евроазиатски рис (*Linx (Felis) linx*) (КТ=20), кафява мечка (*Ursus arctos*) (КТ=18) и европейски вълк (*Canis lupus*) (КТ = 14). Относително висока е тя и за златката (*Martes martes*) (КТ = 4). невестулката (*Mustela nivalis*) е с КТ=1.

Територии и съобщества с природозащитна стойност

От особено значение са териториите, които са местообитания на консервационно значими видове:

- Старите иглолистни гори в резервата и широколистни гори на възраст над 70-80 г. до горна граница на гората - белка, златка, лисица и европейски вълк кафява мечка, рис, както и на ловните бозайници дива свиня и сърна.

- В участъците на каменните реки в резервата са местообитание на - белка, невестулка, европейски вълк, черен пор, лисица, снежна полевка.

Прилепи

Общи сведения

Теренните проучвания и събирането на информация е направено през месец Юли 2014 год. Характерно за прилепната фауна е, че присъствието на видове се потвърждава единствено с прилагането на косвен метод – записване на ехолокационни звуци с ултразвуков детектор и разчитането им.

Основни хранителни биотопи за прилепите са откритите пространства около иглолистни и широколистни букови гори с хралупати дървета, където основно са установени и най - много видове.

Видово разнообразие

На територията на резервата и ЗМ са установени 10 вида прилепи или 30.3 % от общо 33 вида, населяващи страната.

Всичките 10 вида принадлежат към семейство *Vespertilionidae*. Най-голям брой видове (7) са регистрирани в ЗМ „Чупренски буки“ в открити пространства и постройки в близост до хижа “Горски Рай”. За установените пещерни видове тези райони предоставят хранителна база и летни убежища.

Нощниците от род *Myotis* са представени с висока численост, но поради близостта на формата и параметрите на ехолокационните им звуци, не всички могат да бъдат определени до вид.

Остроух нощник (*Myotis blythii*) – установен е при картиране по проект DIR59318-1-2 „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза Г”.

Голям нощник (*Myotis myotis*) и дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) - Целогодишно обитават подземни убежища – пещери и минни галерии.

Полунощният прилеп (*Eptesicus serotinus*) е характерен за скалисти терени, но често се размножава и в постройки.

Ръждив вечерник (*Nyctalus noctula*) и малък вечерник (*Nyctalus leisleri*) са горски видове, като предпочитат широколистни гори. Често се заселват в хралупи на дървета и по-рядко в сгради,.

В ЗМ широко са разпространени прилепите от род *Pipistrellus*, които са основно синантропни и/или дендрофилни видове и обитават широколистните горски масиви.

Литературни източници за допълване на данни

Конкретни изследвания на прилепната фауна в резерват „Чупрене“ и ЗМ „Чупренски буки“ липсват. На 16 km от резервата има описани зимни местообитания, като например пещерите Десни сухи печ и Леви сухи печ до с. Долни Лом и има голяма вероятност пещерни видове да прелитат това разстояние както за храна, така и за формиране на временни летни колонии.

Отрицателно действащи фактори (от антропогенен и естествен характер) и препоръки за опазване

Основна заплаха за дендрофилните видове е отстраняването на старите дървета с хралупи. За всички останали видове прилепи, най-съществена заплаха е унищожаването на хранителните биотопи и преследването от човека.

Предвид статута на изследваната територия, не са необходими специални мерки.

Видове обект на специални мерки

Поради ниския си размножителен потенциал, високото им място в хранителните вериги и колониалния си начин на живот, прилепите са много силно уязвима група бозайници.

Това отрежда на прилепите висок консервационен статус според националното природозащитно законодателство и международни конвенции. **Приложение № 2 (Таблица № 11).**

Всички видове прилепи и техните местообитания са защитени съгласно Закона за защита на природата - заповед №1086 (ДВ бр. 94/1986 г.).

В Закона за биологичното разнообразие са включени 10 вида, от тях 3 в Приложение II и 10 в Приложение III.

В Приложение II на Бернската конвенция (като строго защитени) са включени 9 вида и 8 в Приложение III.

Всички видове са включени и в Приложение II на Бонската конвенция.

В Директива 92/43 на ЕЕС са включени 10 вида, от тях 3 в Приложение II (видове, чието съхраняване изисква обявяване на територии със специален режим) и 10 в Приложение IV (видове, които изискват строга защита).

Три вида прилепи са с най-голяма “Консервационна тежест” за територията на резервата и ЗМ - голям нощник (*Myotis myotis*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) и остроух нощник (*Myotis blythii*), КТ=5.

КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.16. ПОЛЗВАНЕ НА РЕЗЕРВАТА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ

1.16.1. Население и демографска характеристика на община Белоградчик/Чупрене, област Видин

Резерват „Чупрене“ попада на територията на област Видин, в 2 общини – Белоградчик и Чупрене, землищата на с. Стакевци, с. Чупрене, с. Репляна и с. Горни Лом.

Статистически данни за община Чупрене:

- Площ: 330 km²
- Население (към 01.02.2011): 2 083 жители
- Населени места: 8 села – с. Чупрене (център на общината), с. Горни Лом, с. Долни Лом, с. Репляна, с. Средогрив, с. Търговище, с. Протопопинци, с. Върбово
- По-големите населени места: с. Чупрене, с. Горни Лом

Статистически данни за община Белоградчик:

- Площ: 411 km²
- Население (към 01.02.2011): 6602
- Населени места: 1 град – Белоградчик (център на общината); 17 села – с. Боровица, с. Чифлик, с. Дъбравка, с. Граничак, с. Гранитово, с. Крачимир, с. Ошане, с. Праужда, с. Пролазница, с. Рабиша, с. Раяновци, с. Салаш, с. Сливовник, с. Стакевци, с. Струиндол, с. Върба, с. Вещица.
- По - големите населени места: Гр. Белоградчик - 5173 жители

Таблица 1.6.1-1 Население към 01.02.2011 г. по населени места и възраст

Населено място	Общо	Възрастови групи																
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	70-74	75-79	80-84	85+
с. Чупрене	2083	98	81	49	77	86	75	73	85	99	137	119	139	187	165	169	212	156
с. Стакевци	199	-	5	1	3	3	1	4	8	5	8	6	10	22	31	27	26	13
с. Чупрене	547	29	16	16	23	28	23	19	25	31	43	46	37	30	35	38	59	34
с. Репляна	157	10	5	4	3	7	5	9	5	5	4	10	11	16	15	18	18	10
с. Горни Лом	725	39	45	24	40	35	31	29	31	38	59	41	46	52	44	51	59	42

Подобно на повечето общини в област Видин, в Чупрене основният проблем са негативните демографски процеси. Така по данни на националната статистика към началото на годината на територията на общината живеят 5743 души. Между 2008 и 2012 г. са проплаkali общо едва 61 новородени. За същия период починалите са в пъти повече – 276 души. В общинския план се отбелязва, че миграционният процес е насочен главно към страните от Европейския съюз (основно Италия, Гърция, Кипър) и в по-малка степен към София, Видин и Монтана. Така в резултат на миграцията, ниската раждаемост и увеличаващата се смъртност се формира значителен отрицателен прираст на населението.

Демографското състояние на територията на община Белоградчик е резултат от действието на влияния и фактори, които от една страна са характерни за Република България, от друга страна са характерни за демографското развитие на европейските страни, а от трета са обусловени от специфичното историко - културно, социално - икономическо и демографско развитие на самата община. Върху демографското развитие на населението на общината влияние оказват демографските процеси, които са общовалидни както за развитите страни, така и за страните в преход. Това са процесите свързани с високите нива на смъртност и емиграция и намалената брачност и раждаемост. Сериозно влияние върху тези процеси оказват полово-възрастовата, етническа, религиозна и образователни структури на населението, както и урбанизацията. Те влияят на формирането на човешките ресурси в общината, както в количествено, така и в качествено отношение.

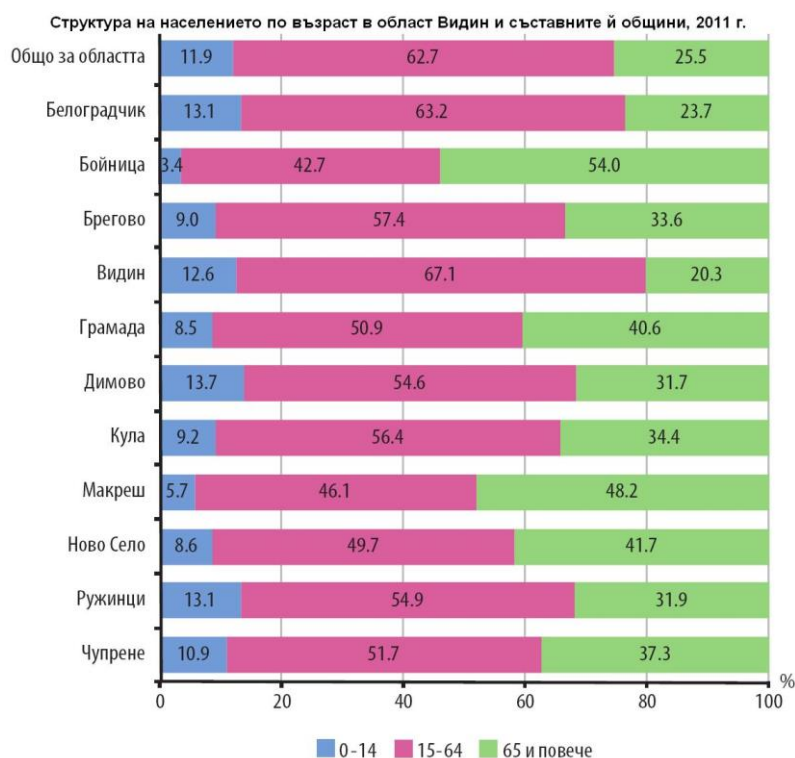
Таблица 1.6.1-2 Население по местоживеене и пол по общини в област Видин, 2011 г.

Области	Общо			В градовете			В селата		
Общини	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Област Видин	97546	47608	49938	62330	30421	31909	35216	17187	18029
Белоградчик	6424	3175	3249	5111	2538	2573	1313	637	676
Бойница	1218	551	667	-	-	-	1218	551	667
Брегово	5346	2682	2664	2474	1186	1288	2872	1496	1376
Видин	61416	29927	31489	49073	23914	25159	12343	6013	6330
Грамада	1921	940	981	1400	691	709	521	249	272
Димово	6285	3097	3188	1175	595	580	5110	2502	2608
Кула	4487	2153	2334	3097	1497	1600	1390	656	734
Макреш	1501	739	762	-	-	-	1501	739	762
Ново село	2831	1360	1471	-	-	-	2831	1360	1471
Ружинци	4160	2022	2138	-	-	-	4160	2022	2138
Чупрене	1957	962	995	-	-	-	1957	962	995

През 2012 г. Община Белоградчик е с население 6 424 души, или 6.5 % от това на област Видин. Най-голяма по брой на населението е община Видин, където живеят 61 416 души, или 62.6 % от населението на областта. Най - малобройно е населението на община Бойница.

През последните години населението на общината намалява, като от 2004 г., то е намаляло с 1352 души, от 7776 души на 6424 души през 2012 г. Средногодишното намаляване на населението е почти 2 %, което е тревожна тенденция. Това се дължи на най - различни фактори, като основните са свързани както с естественото движение на населението, така и с вътрешната и външна миграция на населението.

Община Белоградчик се отличава с най-голям относителен дял на младото население (до 15 - годишна възраст) 13.1 %, като по този показател пред нея се нарежда единствено община Димово - 13.7 %. С най-неблагоприятна възрастова структура е населението в община Бойница, където повече от половината население (54.0 %) е над 64 години, следвана от общините Макреш (48.2 %) и Ново село (41.7 %). По този показател общината е на предпоследно място, което говори за относително благоприятна възрастова структура в сравнение с останалите общини в областта.

Фигура 1.6.1-1 Структура на населението по възраст в област Видин и съставните ѝ общини

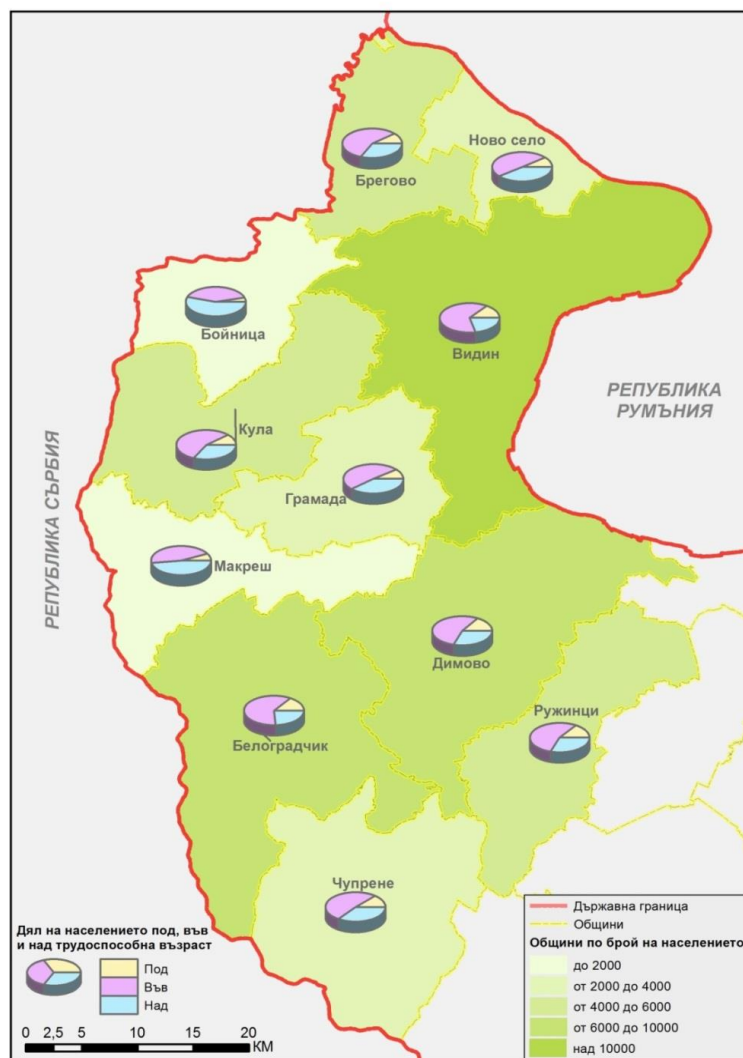
Образователната структура на населението е неразривно свързана с неговата етническа принадлежност. Тя има значение за цялостното социално - икономическо развитие на определено населено място или административно-териториална единица. Данните от 2011 г. показват, че образователното равнище на населението на община Белоградчик е значително под средните за страната стойности по отношение на населението с висше образование. Висшистите в община Белоградчик са 12.8 %, срещу 13.9 за област Видин и 19.6 за страната, а населението със средно образование е 45.6 % срещу 45.4 % за областта и 43.4 % за страната.

Коренно противоположно е положението при хората с основно, начално и незавършено образование. Населението с основно образование е 24.5 % при 27.9 за областта и 23.1 за страната, населението с начално образование е 9.8 % при 7.4 за областта и 7.8 за страната и населението с незавършено образование е 5.9 % при 4.6 % за областта и 4.8 за страната. Прави впечатление и по-високият процент на никога не посещавалите училище – 1.4 % при 0.92 % за областта и 1.2 % за страната. Тези отрицателни по отношение на образователната структура показатели се дължат основно на високия процент на ромско население в общината.

Трудова заетост

Средногодишно равнище на безработицата в община Чупрене спрямо икономически активното население, запазва много по-високата си стойност, в сравнение със средната за страната. Неблагоприятна е професионалната структура на безработните лица. Очертава се нисък процент на регистрираните безработни със специалност и квалификация.

Тенденцията на остаряване на населението в община Белоградчик води до промени в неговата основна възрастова структура - разпределението на населението под, в и над трудоспособна възраст. С най-висок относителен дял на трудоспособното население е община Видин (59.3 %) и община Белоградчик (55.6 %), а с най-нисък дял са общините Бойница (33.0 %), Макреш (37.4 %) и Грамада (39.8 %).

Фигура 1.6.1-2 Разпределение на населението под, в и над трудоспособна възраст в област Видин

Непосредствената близост със Сърбия определя етнографската група на местното население като торлаци. Те се характеризират със специфични нрави, обичаи, диалект със заемки от сръбския език.

Местното население в близост до резерват „Чупрене“ векове наред е развивало своя поминък като са изработвани различни предмети с битово предназначение от видовете дървесина, добивана в региона. С времето уменията на майсторите нараствали и те започнали да изработват предмети с висока художествена стойност.

В района на резерват "Чупрене" се провежда празникът на Чупренския Балкан в местността "Бекинска шобърка" през втората събота на месец август. Празникът съчетава в

себе си туристически поход, изпълнения на самодейни състави, спортни и развлекателни игри.

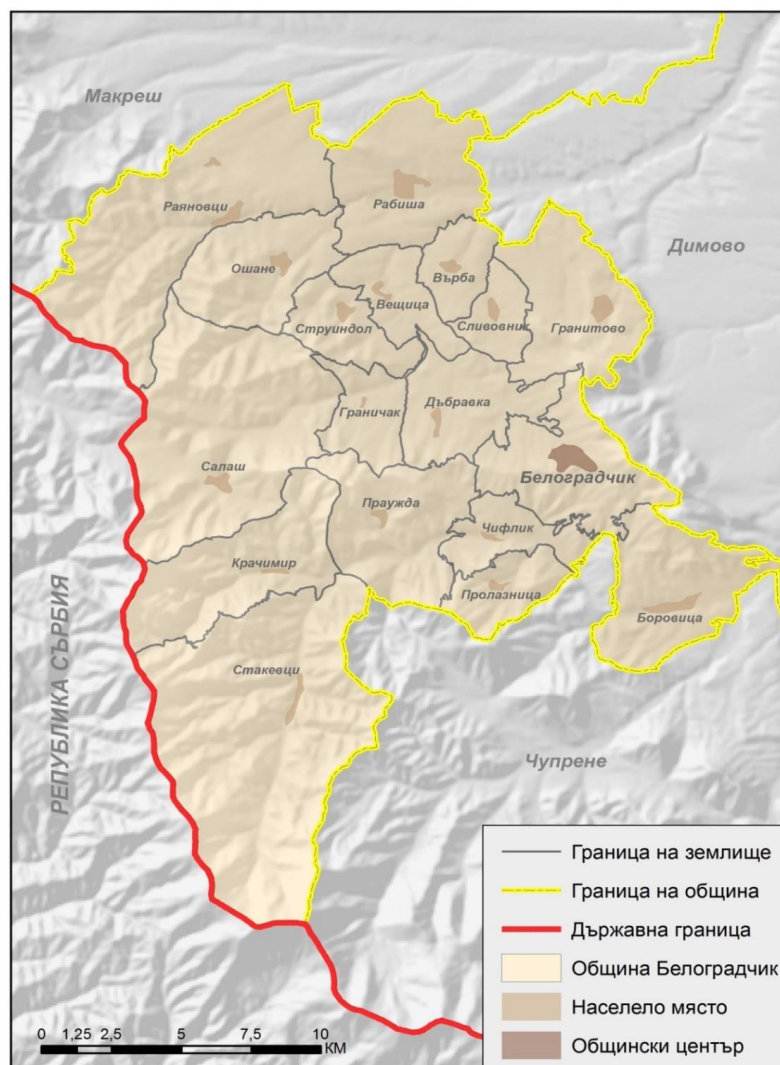
В близост до резервата се провежда и местния Турлашки събор. Началото е поставено през 2006 година, когато участие в събора взимат колективи от 7 читалища от общините Чупрене, Белоградчик и Чипровци.

1.16.2. Селищна мрежа

Община Белоградчик е разположена в Северозападна България, област Видин. На север, изток и юг граничи съответно с общините Макреш, Димово и Чупрене, на запад с Република Сърбия. Разстоянието от гр. Белоградчик до гр. София е 180 km, а до областния център гр. Видин – 55 km.

Община Белоградчик има площ от 411 km², което съставлява 13,55 % от територията на Видинска област, 2,15 % от територията на Северозападен район, и 0,37 % от територията на България. Общината обединява 18 населени места, от които 1 град (Белоградчик) и 17 села (обхванати от 13 кметски наместничества).

Пространствената и конфигурация е пряко следствие от влиянието на различни селищно - образуващи фактори, като със съществено значение в случая се явява специфичният планински и полупланински характер на преобладаващата част от територията на общината, който е предопределил развитието на селищата предимно в долините и техните разширения.

Фигура 1.16.2-1 Административно – териториално устройство на община Белоградчик

Община Чупрене е разположена в северозападната част на страната, в северните и североизточните склонове на Стара планина, непосредствено до държавната граница с Република Сърбия. На север, изток и юг граничи с общините Белоградчик, Ружинци и Чипровци, на запад – с община Княжевац, Република Сърбия. Общинският център – с.Чупрене се намира на 175 km от столицата София, на 75 km от областния център Видин и на 70 km от гр. Монтана. Център на общината е с.Чупрене. Включва общо осем села - Горни Лом, Долни Лом, Средогрив, Репляна, Търговище, Протопопинци и Върбово.

1.16.3. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради

Сред основните проблеми на община Чупрене са демографският срив и високото ниво на безработица (над 40 %), отдалечеността от оживени пътни артерии и лошото

състояние на републиканската пътна мрежа, остаряла водопроводна мрежа от етернитови тръби, липсата на канализация за отпадъчните води и на пречиствателна станция и др.

Община Чупрене е най-отдалечената община от Областния център Видин и е по-близо до Монтана и Лом. Това поражда и по-особения характер на превозите и маршрутите до посочените градове.

Най-близката магистрала е „Хемус“, мястото за свързване е гр. Ботевград – на 140 km. Разстоянието до главен международен път E79 е 22 km. Разстоянията до областните центрове в Северозападна България са: Видин – 70 km, Монтана – 65 km и Враца – 100 km.

През територията на общината преминават Републиканските пътища III-102 и III-114, с обща дължина около 38 km. Останалите пътища са от общинската пътна мрежа, като дължината им е 30km.

Най-близката ЖП гара е гара Орешец (Област Видин) на линията Видин-София. Гарата отстои на 30 km от с. Чупрене. Транспортът до там се осъществява посредством автобусна линия.

В общината масовият автобусен транспорт се осъществява от частни превозвачи. През работните дни има ежедневна връзка до гр. Белоградчик и гр. Видин. През селата Средогрив, Долни Лом и Горни Лом преминава автобус, осъществяващ връзка с гр. Монтана в дните петък, събота и неделя.

- Транспортната мрежа се състои от следните транспортни линии:

В общинската и областната транспортна схема – 8 автобусни линии, които имат следната конфигурация:

- Белоградчик – Протопопинци – Средогрив – Лом
- Белоградчик – Чупрене – Репляна – Горни Лом и обратно
- Монтана – Горни Лом – Фалковец – Белоградчик – Видин и обратно
- Белоградчик – Чупрене – Видин и обратно
- Белоградчик – Чупрене – Орешец и обратно

- В републиканската транспортна схема – 1 автобусна линия – Белоградчик - София.

Общината има директна връзка със следните градове: Белоградчик, Видин, Лом, Вършец, Берковица, Монтана и София.

Общинската водопроводна мрежа е крайно амортизирана. По нея стават многобройни аварии, а отстраняването им е изключително трудно, поради тежкия, недостъпен терен. Нарушава се нормалното водоподаване и населението остава без питейна вода по цяло денонощие, понякога и повече. Водопроводът е с дължина 71 km и е изпълнен изцяло от азбестоциментови тръби. Водохващанията са три броя, тип планински – речни. Разположени са в Чупренския Балкан на кота 913 m – каптаж “Бяла вода” и в Реплянския Балкан на кота 1313 m. – каптаж “Меджова” и на кота 1141 m. – каптаж “Дубляк”. Водопроводът е изграден през 1965 година. Голяма част от трасето преминава през силно пресечен, стръмен планински терен и няма транспортен достъп. Изкопните работи са извършвани ръчно.

Периодичен проблем е замърсеността на водата с физически примеси – паднали листа и размита почва. Замърсяването се усилва в период на усилен дърводобив в близост до водоизточниците.

Общият проблем на водоснабдяването в община Чупрене е възрастта на изградените мрежи – външни и вътрешни от етернитови тръби – над 40 години. От крайната амортизация на тръбите, често стават аварии и по вътрешните мрежи. След отстраняването им уличните платна остават невъзстановени и инфраструктурата е в доста лошо състояние. От всички населени места в общината частично изградена канализация има само в с. Чупрене и с. Горни Лом, която е от смесен тип /битова и дъждовна/. В с. Чупрене има колектор, който извежда отпадъчните води извън регулацията на населеното място.

Транспортната мрежа в община Белоградчик е представена предимно от третокласни и общински пътища, като дължината на републиканските пътища е 86,36 km, а на общинските 55,24 km. В близост до града преминава трансевропейският път Е-79, който е част от транспортен коридор IV, свързващ Дрезден/Нюрнберг — Прага — Виена — Братислава — Дьор — Будапеща — Арад — Букурещ — Кюстенджа/Крайова — София — Солун / Пловдив — Хасково — Истанбул. Първокласният път представлява главната пътна връзка с останалите части на страната.

Третокласната пътна мрежа в общината включва:

- път III-102- /Димово-Ружинци/-Бела-Белоградчик-Средогрив-Долни Лом- граница Монтана, дължина 43,4 km. Преди две години завърши поетапната рехабилитация на пътя, особено с оглед на това, че той ще води до бъдещо ГКПП при с. Салаш с Р Сърбия. С изпълнението на проекта пътят ще придобие национално и европейско значение, като това

ще повлияе и върху икономическите и туристически връзки със съседните страни. В момента е в процес на изпълнение строителството на довеждащия път към ГКПП - Салаш.

- път III-1401 - / Кула-Връшка чука / - Киряево – Раковица – Подгоре - Раяновци-Ошане – Вещица - Белоградчик, дължина 44,5 km.

Пътят е транспортна връзка на прилежащите населени места с общински центрове Макреш и Белоградчик и второкласен път II-14 до границата с Република Сърбия. Републиканският път е важен за развитието на туризма, осъществява връзка до пещера „Магурата“ и Белоградчишките скали.

Достъпът до общината и гр. Белоградчик с ж.п. транспорт е ограничен чрез гара Орещец (свързана с гр. Белоградчик чрез 11 km общински път).

Състоянието на пътната мрежа се характеризира с малка ширина на настилка, липса на банкети, тежки ситуационни геометрични елементи, стари съоръжения с недостатъчна ширина, но сравнително добре поддържана настилка, като в отделни участъци тя е в много лошо състояние. През изминалия програмен период са взети мерки за обновяване и отремонтване на общинската пътна мрежа, като по-конкретно са основно асфалтирани 2 km до с. Дъбравка, по 3 km до селата Пролазница и Крачимир, напълно са обновени 0,4 km при с. Струиндол, отремонтвани са 6,5 km (изкърпване на пътища до и в м. Куцаровци, и до и в селата Върба, Сливовник, Чифлик, Стакевци и Граничак) и са изкърпени 10 km пътища до село Салаш. Приложените мерки имат положителен ефект, но е необходимо подобряване на състоянието на ключови участъци от пътната мрежа, осигуряващи връзката между населените места, както и до туристическите забележителности в района.

Гранично полицейско управление 02 ст. Белоградчик, обхваща част от северозападния дял на Стара планина. В зоната за отговорност преминава международният път Е-79, а също така и пътят от ГКПП Връшка Чука с активен пътничопоток от Сърбия за вътрешността на страната. От началото на 2003 г. ГПУ Белоградчик преминава на пряко подчинение към РГС Драгоман. Зоната за отговорност на ГПУ Белоградчик е с дължина 54 618 m Районът на участъка обхваща част от северозападния дял на Стара планина - от 500 m южно от връх „Бабин нос“ до „Ломски дял“.

1.16.4. Селско стопанство

По отношение на състоянието на икономиката, едно от основните препитания в община Чупрене е селското стопанство, което обаче поради по-високите средни разходи за производство на единица продукция е ориентирано към задоволяване на личните нужди.

На територията на общината няма големи земеделски производители. Обработваемата земя е с много нисък процент спрямо наличните площи – тя е 110 km² или 33.6 %, което е значително по-ниско, от средното за страната.

Ниският относителен дял се обуславя от планинския и полупланинския характер на relieфа на територията. Необработваемата земя заема 217 000 dka от която най-голяма част заемат горите – 180 000 dka, или 55 % от територията. Този процент представлява залесеността на територията на общината, която е около 2,5 пъти по-висока от тази на областта – 20,5 % и значително по-висока от залесеността средно за страната – 33,7 %.

В общината са регистрирани и осъществяват дейност две земеделски кооперации - Долни Лом и Средогрив, които са от смесен тип и 3 сдружения. Кооперациите и сдруженията обработват 6000 dka земя от общо 142350 dka обработваема земя на общината. Останалата част са трайни насаждения, обработва се под наем 1 % и около 30 % е пустееща.

За равнинния район на общината основната структура на културите включва пшеница и слънчоглед.

Сдруженията, които работят на територията на общината участват в Пилотния проект за 6 - те общини в България за развитието на селското стопанство, между които е и община Чупрене.

По проекта за 2005 г. са засяти 3000 dka в землището на с.Протопопинци 1200 dka, Репляна 500 dka и Средогрив 300 dka. По същия проект в с.Долни Лом са засадени 140 dka малини , в с.Средогрив - 50 dka ягоди и регистрирани 4 броя кравеферми и овцеферми - 2 броя, едната от които е по проекта.

В сравнение с миналите години количеството засети площи и засадени насаждения е много по-малко. Положеното начало е обнадеждаващо, но не е за пренебрегване факта, че основните действащи лица в растениевъдството и животновъдството на общината са външни лица, които не живеят на нейната територия.

По данни на НСИ обработваемата площ в община Белоградчик е 136 133 dка, което представлява 33.1 % (при средно за областта 66.9 %) от територията на общината и 8 % от обработваемата площ на областта. Сравнително малкият дял на обработваемата площ се дължи на планинския и полу - планински релеф на общината, който е предпоставка за отглеждане предимно на трайни насаждения и развитие на животновъдството.

В сферата на селското стопанство в общината за 2012 година работят 24 предприятия, които реализират нетни приходи от дейността в размер на 2158 хил. лева. Заетите лица в тях са едва 35 души. Развитието на селското стопанство в общината е затруднено, поради няколко основни причини. Една от тях е раздробеността на стопанствата, вследствие на което се повишава себестойността на производството, намалява се конкурентоспособността на пазара и възможностите за инвестиции в оборудване. Растениевъдството и животновъдството се развиват предимно в лични стопанства. Необходима е модернизация и насочване към екологично или биологично земеделие, с което да се повиши добавената стойност на продукцията и да се намерят нови пазари. Развитие на биологичното земеделие и производството на екологично чиста продукция е планирана мярка за изпълнение още в предходния планов период, на която би могло да се акцентира повече през следващия, като се продължат съществуващите добри практики.

Растениевъдство

Традиционно за общината се развиват лозарството и овощарството, за които са налице много благоприятни почвено - климатични условия. Те служат за суровина за развитие на винарството, като се използват и възможностите за развитие на винен туризъм. Благоприятни са условията за отглеждане на ягоди и малини.

Животновъдство

Животновъдството също е традиционно за общината, но изпитва сериозни затруднения в последните години. Те са свързани с модернизацията на производството, а оттам и с ниската конкурентоспособност на отрасъла. В национален мащаб този сектор става все по-малко атрактивен, което води до масово намаляване на отглежданите животни и на произвежданата продукция.

1.16.5. Горско стопанство

Информацията за: състоянието на горите, вкл. оценка на естественото възобновяване, санитарно състояние на горите - болести, снеговали, ветровали,

суховършия и предвиждани/прилагани мерки, наличие и участие на неместни дървесни видове, наличие на девствени и вековни гори, стари и хралупати дървета, горски пожари, гасене, възстановяване, противопожарни мероприятия, е представена в **Приложение № 4**. В него са описани и осъществените мерки по опазване и охрана на горскодървесната растителност през минали периоди.

Няма установени неместни дървесни видове в границите на резервата и прилежащите територии.

Няма регистриране дейности, свързани с горски пожари, гасене, възстановяване и противопожарни мероприятия

1.16.6. Лов, риболов, събиране на природни продукти:

Не е констатирано неправилно прилагане на лесоустройствени проекти.

В района на дейност на ДГС „Миджур“ са включени територии с обща площ възлиза на 19 500 ha.

По-важните представители, които обитават постоянно или временно района на резервата и защитена местност „Чупренски буки“ и имат пряко или косвено значение за ловното стопанство са:

Вълк — обитава повсеместно територията на резервата и защитена местност. Според данните от таксацията за 2010 неговата численост възлиза на 11 индивида.

Лисица — обитава повсеместно територията на резервата и защитена местност с тенденция към намаление. Според данните от таксацията за 2010 неговата численост възлиза на 194 индивида.

Сърна - на територията на резервата и защитена местност е разпространена повсеместно с неравномерна гъстота. Положителна тенденция е повишаването на нейната численост.

Дива свиня - Разпространена е повсеместно с неравномерна гъстота. Числеността на дивата свиня е ниска. Наблюдава се занижаване на популацията и силна миграция, която е резултат от силното присъствие на хора в горите. През м. Март и Април, когато дивата свиня прави укрития, за създаване на поколение, спокойствието ѝ е нарушено и тя се мести от едно място на друго. Въпреки това, ДГС е предоставило за разселване около 30 диви свине на различни ловни стопанства в страната.

Благороден елен - в стопанството имат нужда от 5-10 благородни елена за опресняване на популацията.

Кафява мечка - присъствието е заснето с видеокамери в Чупренския и Стакевския балкан. Мечката е установена в държавния ловен район. Заснети са и възрастни, и млади екземпляри. Кафява мечка по тези места не е регистрирана от 40 - 50 години. Предполага се, че е преминала по протежението на Стара планина в търсене на храна.

Заек — обитава предимно по-големите открити площи в разкъсаните горски масиви и крайнината на гората. Повсеместно разпространение с незначителна гъстота, но през последните 1-2 години числеността макар и малко се повишава. Според данните от таксацията за 2010 неговата численост възлиза на 500 индивида.

Чакал - според данните от таксацията за 2010 г. неговата численост възлиза на 65 индивида.

В границите на ловното стопанство обитава и глухарят.

Бракониерският лов е контролиран с видеонаблюдение, въведено на територията на Ловно-рибарско сдружение „Миджур“ – село Чупрене. По този начин се следи не само за браконieri, но се наблюдава и движението на дивеча. В момента на територията на организацията са монтирани четири камери. Мястото им периодично се променя и се знае само от определени представители на ръководството на организацията.

Според резултатите от пролетното таксиране на дивеча, популациите на сърната, дивата свиня и заека са в относително добро състояние. Тези видове показват равномерно разпределение в района и сравнително висока численост, поради което са обект на стопанско ползване.

Сведенията от таксациите показват сравнително висока численост и широко разпространение на вълка, чакала и лисицата.

Дивечовъдна станция „Миджур“ е създадена през 2001 г., разположена е в западната част на Стара планина, заема площ от 17 533 ha.

Основна дейност е провеждането на организиран ловен туризъм. Ловната фауна включва благороден елен, сърна, дива свиня, вълк и лисица. Таксационните данни от последните години сочат едно непрекъснато увеличение на дивечовите популации и подобряване качеството на трофеите.

Ловно-стопански проекти:

От Ловно стопанство в Девин 15 диви кози са предоставени за възстановяване на популацията в Западна Стара планина, в района на Чупрене. Това е проект с европейско

финансиране, като е изградена аклиматизационна ограда. МОСВ е издавало разрешително за доставката на дивите животни.

1.16.7. Туризъм, рекреация, спорт, услуги

На територията на резервата има маркирана и определена със Заповед на министъра на околната среда и водите пътека за посетители, показана в **Приложение № 3-1 (Карта № 1)**.

Основната част от посетителите в резервата се придвижва по нея.

Резерватът се използва за посещение с опознавателна цел, основно през летния сезон.

Потокут от посетители към резервата не е голям и е с опознавателна цел, по пътеката за посетители, определена със заповед на Министъра на ОСВ.

Няма достоверни статистически данни, свързани с брой посетители и туристопоток, насочен към резервата. Използва се обявената със заповед пътека за посетители и маркираните туристически маршрути в района на резервата. В приложение е дадена заповедта за обявяване на пътеката за посетители. Тя е дълга около 4 km, пресича напречно защитената територия и излиза на старопланинското било, където напуска резервата, за да премине в широко посещаваната туристическа пътека за вр. Миджур.

В **Приложение № 14** е представен координатен регистър на пътеката за посетители в резерват „Чупрене“, обявена със Заповед на Министъра на околната среда и водите.

Карта на туристическите маршрути в района около резервата и обявената пътека за посетители в резервата е дадена в **Приложение № 3 (Карта № 1)**.

1.16.7.1 Регионални и общински стратегии, програми и планове за развитие на туризма

- Областна стратегия за развитие Видин 2005-2015
- Общински план за развитие на община Белоградчик 2014-2020
- Общински план за развитие на община Чупрене 2007-2013
- Програма за развитие на туризма в община Чупрене 2011– 2013 год.

1.16.7.2 Туристически маршрути

В района на резервата се намират следните хижи и места за настаняване:

Хижа „Горски рай“ - до нея водят 5 екопътеки. Хижата е разположена на 1450 m н.в. Тя разполага с 38 легла, вътрешни санитарни възли, кухня, бар, столова, топла вода и

агрегат. На 5 часа път от нея се достига до най-високия връх на Северозападна Стара планина – Миджур (2 168 m).

Оттук минава и най-дългата екопътека Ком-Чипровци-Белоградчик.

Изходни места:

1. с. Чупрене – 17 km по черен път, хижата предлага превоз с джип;
2. гр. Белоградчик – 35 km.

„База за ловен туризъм и отдих“ се намира в местността „Бела вода“ в Чупренския Балкан и е собственост на ДГС „Миджур“. Базата разполага с 15 легла, стаи със собствен санитарен възел. Базата е достъпна и за автомобили.

Хижа „Миджур“ се намира в м. Бърза Река в Горноломския Балкан. Хижата е масивна двуетажна сграда и разполага с 12 легла, санитарни възли, кухня, трапезария, топла вода, локално парно на твърдо гориво, ток на агрегат. Базата е достъпна и за автомобили. До хижата водят две екопътеки, минаващи през живописни местности. Предлага се и преход с джип.

Оттук минава и най-дългата екопътека Ком – Чипровци - Белоградчик.

Изходни места:

1. с. Горни Лом – 17 km по черен път, хижата предлага превоз с джип;
2. гр. Белоградчик – 35 km.

Туристическа спалня с. Чупрене се намира в центъра на с. Чупрене. В сградата се помещава и Туристически информационен център. Разполага с модерна база от 15 легла, санитарни възли.

В общините Чупрене и Белоградчик има изградени и функциониращи Туристически информационни центрове.

Туризм в община Чупрене

Отрасълът туризъм е от изключителна важност за развитието на община Чупрене. Природните дадености на общината, запазената чиста околна среда, гостоприемството на местното население са добра основа за развитието на туризма в общината.

Към момента в община Чупрене съществуват следните места за настаняване:

1. Хижа „Горски рай“
2. Хижа „Миджур“
3. Туристическа спалня с. Чупрене
4. База за подхранване на дивеча

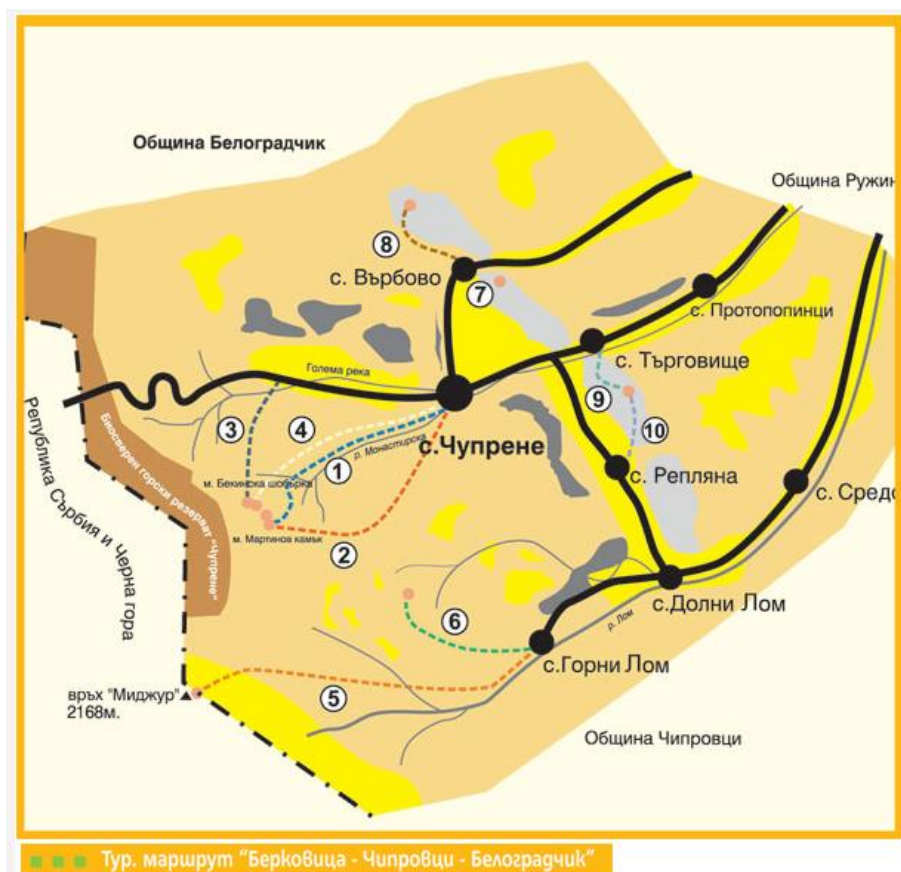
В община Чупрене могат да се предоставят разнообразни туристически услуги, включващи уникални местни продукти и обичаи. Всеки турист посетил общината има възможността да:

1. Премине по някоя от десетте екопътеки в общината. Те предлагат отлични възможности за пешеходен туризъм. Маршрутите на екопътеките са подбрани така, че минават през най-красивите и живописни места на общината;
2. Достигне до биосферен резерват „Чупрене“;
3. Участва в празника на Чупренския балкан. Провежда се ежегодно през втората половина на м. Август в местността „Бекинска шобърка“ в Чупренския балкан. Празникът съчетава в себе си туристически поход, изпълнения на самодейни състави, спорни и развлекателни игри;
4. Изкачи вр. Миджур – най-високия в северозападния дял на Стара планина - 2 168 m. През м .Август, всяка година се организира традиционното му изкачване, включено в националния туристически календар;
5. Премине по туристическия маршрут „Западен Балкан“, водещ началото си от вр.Ком и достигащ до гр.Белоградчик;
6. Ловува, ако е запален ловец. ДДС „Миджур“ разполага с база за ловен туризъм в местността „Бела вода“. Базата е с капацитет от 15 легла;
8. Посети природната забележителност пещерите „Леви и Десни сухи печ“ с.Долни Лом;
9. Участва в Турлашки фолклорен събор „Када кум прасе и ти вречу“. Провежда се ежегодно през м.Юни. На събора участват самодейни състави от община Чупрене и съседните общини. На събора се представят песни, обичаи, облекла и ритуали характерни за битовото и трудово ежедневие на местното население – турлаци.

Село Чупрене е изходният пункт на 4 от десетте екопътеки в района на Общината. За всичките, крайният пункт са чудно красивите местности на 1300 m н. в. - " Бекинска шобърка " и " Мартинов Камък". Там има и условия за няколкодневно пребиваване за туристи /около 40 - 50 легла/.

Маршрути:

№	НАИМЕНОВАНИЕ	МАРШРУТ	ДЪЛЖИНА НА ПЕШИЯ ПРЕХОД В km
1.	МАРТИНОВ КАМЪК	с. Чупрене- Манастирка- Края на асфалта - м. Фуния- вр. Ведерник	3.5
2.	БЕКИНСКА ШОБЪРКА	с.Чупрене- Манастирка- Миина падина - Цурински преслап- Бекинска шобърка	4
3.	ВИТОШКО ЛАЛЕ	с. Чупрене- Бела вода- Горски разсадник - Окукье- Бекинска шобърка	4
4.	ДОМ НА ОВЧАРЯ	с. Чупрене- Младежки дом-Лещевица - Стефанова ливада- Поповица- Дом на овчаря	11
5.	МИДЖУР	с. Горни лом- Мандра- Джуржин кръш - Козя гърбина- вр. Миджур	15
6.	ЖЪЛТА ТИНТЯВА	с. Горни лом- Летовището- м. Преслап	5
7.	СРЪБСКА РАМОНДА	с. Върбово- моста на пътя за Белоградчик - Венеца	0,5
8.	АПОЛОНОВА ПЕПЕРУДА	с. Върбово- Чешмата при овчарника-м. Преслап	4
9.	СКАЛЕН ОРЕЛ-РИМСКИ ПОСТ	с. Репляна-м. Добро утро- Гламата- м. Болван	4
10.	ТЪМНАТА ДУПКА	с. Търговище- Тъмната дупка-Римският път - м.Болван	5

Туризм в община Белоградчик

Туризмът в община Белоградчик има чудесни перспективи за развитие на база наличните в общината ресурси, което го прави един от приоритетните отрасли за местната икономика.

Туристическите ресурси включват както архитектурно-исторически паметници на културата, включително и от национално значение, така и природни забележителности, които са уникални не само за района, но и за Света, което създава възможност за предоставяне на разнообразен туристически продукт и за привличане на туристи както от страната, така и от чужбина.

От Белоградчик започват маркирани екомаршрути, които отвеждат туристите до най-интересните обекти в града и близките му околности.

МАРШРУТ № 1 "БЕЛОГРАДЧИШКИ СКАЛИ" – БЕЛОГРАДЧИК

- Преход Туристически Информационен Център - Телевизионна кула
- Посещение на Историческия музей
- Посещение на крепостта "КАЛЕТО"
- Преход крепост "КАЛЕТО" - Субашин чешма
- Преход Субашин чешма - Природо - Научен Музей
- Посещение на Природо – Научния Музей
- Общо време за посещения и преходи- 4 Часа
- Максимална денивелация по маршрута - 170 m.
- Специални изисквания - Няма.

Маршрутът е лек и се преминава по оформени пътеки. Наблюдава се централния масив на "Белоградчишките скали".

МАРШРУТ № 2 "ПЛАНИНИЦА"

- Преход Туристически Информационен Център – място за почивка
- Преход до Хайдушко Кладенче
- Преход Хайдушко Кладенче - Пикник "Планиница"
- Преход Пикник "Планиница" - хижа "Планиница"
- Преход хижа "Планиница" - Местност "Чуката"
- Преход местност "Чуката" – Булоградчик
- Общо време за посещения и преходи - 4 ч.

- Максимална денивелация по маршрута - 250 m.
- Специални изисквания - Водач и туристическа екипировка

Маршрутът е средно тежък. Премахва се по оформени пътеки. Наблюдава се Източния масив на "Белоградчишките скали". От пикник "Планиница се открива прекрасна панорамна гледка към почти целият скален комплекс. При добро време и повече търпение е възможно да се наблюдават дневни грабливи птици.

МАРШРУТ № 3 "ЗБЕГОВЕ"

- Преход Туристически Информационен Център - крепост "Калето"
- Преход крепост "Калето" - местност "Разкръсче"
- Преход местност "Разкръсче"- Скална група "Збегове"
- Почивка - 0,5 ч.
- Преход Скална група "ЗБЕГОВЕ" - Попската къща
- Почивка
- Преход Попската къща - крепост "Калето" през местността "Крупец".
- Общо време за посещения и преходи - 6 ч.
- Максимална денивелация по маршрута - 170 m.
- Специални изисквания - Водач и туристическа екипировка

Маршрутът е средно тежък. Премахва се предимно по оформени пътеки. Наблюдава се Западния масив на "Белоградчишките скали". Местността "Збегове" е част от старинен комплекс от охранителни и наблюдателни пунктове, следи от съоръженията на които могат да бъдат открити все още. От наблюдателната кула на "Збегове" се открива чудесна панорама към белоградчишките скали и връх Ведерник.

МАРШРУТ № 4 ВРЪХ "ВЕДЕРНИК "

- Преход Туристически Информационен Център - крепост "Калето"
- Преход крепост "Калето"- местност "Разкръсче"
- Преход местност "Разкръсче"- Пикник "Иванов камък"
- Преход Пикник "Иванов камък"- местност "Столове"
- Преход местност "Столове"- връх "Ведерник"
- Преход връх "Ведерник"- местност "Зарен"
- Преход местност "Зарен"- с. Праужда
- Общо време за посещения и преходи - 8 ч.

- Максимална денивелация по маршрута - 605 m.
- Специални изисквания - Водач и туристическа екипировка

Маршрутът е сравнително тежък. Премахва се по оформени пътеки. След пикник "Иванов камък" в м."Столове" до мястото за почивка се намират група вековни дървета - церове (*Quercus ceris*). Изкачването на върха и слизането от него се осъществява по различни пътеки. Наблюдава се Западния масив на "Белоградчишките скали".

На територията на общината функционира туристически информационен център, който предоставя повече информация за маршрутите и наемането на водач. Основан е Консултативен съвет по туризъм в Белоградчик, в който са включени представители на общинска администрация, туристическия бранш и неправителствения сектор.

Належащ проблем в сферата на туризма към момента е наличната материално-техническа база, която се оказва крайно недостатъчна за поемане на туристопотока и за осигуряване на качествена услуга. Необходимо е също осигуряване на квалифицирани кадри в сферата на туризма с цел конкурентоспособност и туристически продукт от европейско и световно ниво.

Богатото биоразнообразие е фактор за развитие на екотуризъм и специализирани видове туризъм (в т.ч. спелеотуризъм, велотуризъм, планинско коледене и др.), спорт – лов и риболов, водни спортове и др.

1.16.7.3 Карта на туристическите маршрути

Картата е представена в Приложение №3-1 (Карта № 1).

1.16.8. По-значими дейности и занаяти в района.

В настоящия момент на територията на с. Чупрене съществуват промишлени мощности, малки фирми в сферата на хранителната промишленост и дърводобива.

В с. Горни Лом се намира най-голямото предприятие в общината – завод „Миджур“. Основната дейност на предприятието е производство на промишлени взривни вещества за рудодобивната и въгледобивната промишленост, предназначени за вътрешния пазар и износ в Македония, Сърбия, Черна Гора, Гърция и др. По протежението на р. Лом има изградени три ВЕЦ-а, свързани в каскада и четири МВЕЦ. В процес на изграждане са и още два МВЕЦ-а по поречието на реката.

По отношение на състоянието на икономиката, едно от основните препитания в община Чупрене е селското стопанство, което обаче поради по-високите средни разходи за производство на единица продукция е ориентирано към задоволяване на личните нужди.

На територията на общината няма големи земеделски производители.

Непосредствената близост със Сърбия определя етнографската група на местното население като торлаци. Те се характеризират със специфични нрави, обичаи, диалект със заемки от сръбския език.

Местното население в близост до резерват „Чупрене“ векове наред е развивало своя поминък като са изработвани различни предмети с битово предназначение от видовете дървесина, добивана в региона. С времето уменията на майсторите нараствали и те започнали да изработват предмети с висока художествена стойност.

В района на резерват "Чупрене" се провежда празникът на Чупренския Балкан в местността "Бекинска шобърка" през втората събота на месец август. Празникът съчетава в себе си туристически поход, изпълнения на самодейни състави, спортни и развлекателни игри.

В близост до резервата се провежда и местния Турлашки събор. Началото е поставено през 2006 година, когато участие в събора взимат колективи от 7 читалища от общините Чупрене, Белоградчик и Чипровци.

1.16.9. Информираност на обществеността за резервата и отношението към него

1.16.9.1 Ниво на информираност на обществеността за резервата

В процеса на изготвяне на плана за управление, в гр. Белоградчик и с. Чупрене бяха проведени анкети за отчитане информираността на обществеността за резервата и отношението на местното население към него.

Резултатите от анкетите показват, че повечето от анкетираните местни жители знаят, че на територията на община Община Чупрене и Община Белоградчик се намира резерват „Чупрене“.

Над половината от анкетираните са посещавали резервата.

По-малко от половината от анкетираните са минавали по пътеката за посетители в резервата.

Малко са анкетираните, които знаят, че в момента на провеждане на анкетата, се изготвя ПУ на резервата. За подобряване на информираността преди общественото обсъждане е необходимо да се проведе информационна кампания за повишаване на информираността на местното население, което да доведе до тяхното включване в изготвянето на ПУ (чрез участие в общественото обсъждане).

По-голямата част от анкетиранияте са запознати с режимите, нормите и забраните в резерватната територия.

В резултат на проведените анкети, анкетиранияте имат следните забележки и препоръки, както следва (без корекции):

1. Резерватът да се управлява така, че да не спира инвестициите в района
2. Да не се ловува
3. Да се ремонтира пътят до резервата и да се поддържа
4. Резерватът да се загради
5. Дивечовъдната станция се управлява добре

Законосъобразните предложения са взети предвид при изготвянето на ПУ.

1.16.9.2 Дейност на РИОСВ-Монтана, ИАГ и други органи, организации и лица, по отношение на образователни проекти и програми, производство и разпространение на информационни и рекламни материали за резервата и др..

В процеса на изготвяне на ПУ бе поискана информация от МОСВ, РИОСВ-Монтана, община Чупрене, община Белоградчик, ДГС-та и др. институции и организации относно издавани публикации, пътеводители, книги и др. материали за резервата, които са известни до сега, вкл. къде и кой ги е разпространявал.

Съгласно получената информация, събрана във връзка с изготвянето на ПУ и направеното проучване, подобни материали са издавани и ни бяха предоставени от кмета на община Чупрене, както следва:

- Рекламна брошура за Община Чупрене, област Видин, издадена от община Чупрене
- Брошура за резерват Чупрене, издадена от Държавно лесничейство, с. Чупрене, отпечатана в Печатна база към Дома на техниката Михайловград, разпространява се безплатно
- Пътна карта община Чупрене
- Рекламна картичка за биосферен резерват Чупрене, издадена от Туристически информационен център
- Рекламна брошура за ловен туризъм, Туристически информационен център – с. Чупрене

- 4 рекламни брошури за места за настаняване в района – за хижа Горски рай, хижа Миджур, туристическа спалня с. Чупрене и къща за гости Костадинка Кирилова, с. Средногив, общ. Чупрене
- Рекламна брошура за проект „Реинтродукция на балканската дива коза западна стара планина“, с бенефициент община Чупрене, изготвена с финансовата помощ на Европейски фонд за регионално развитие на ЕС и от държавния бюджет на Р България, чрез ОПОС 2007-2013.

Забележка: Част от материалите не са пряко свързани с територията на резервата и защитената местност, а с прилежащите територии

Всички горепосочени материали са взети в предвид при изготвянето на ПУ. Няма пълна и точна информация от кой и къде са били разпространявани.

Не са правени образователни програми, свързани с резервата и популяризирането му. Както и мероприятия и инициативи и програми за еко образование, свързани с него. Няма местна НПО, която има отношение към резервата.

1.16.9.3 Възможности за ползване/обособяване на информационно-туристически центрове

Като проект към настоящия план (т.4.3.) предлагаме обособяването на информационно-образователен център на територията на хижа Горски рай.

1.16.9.4 Публикации, пътеводители, книги и др. материали за резервата, които са известни до сега

Съгласно получената информация, до момента няма издавани и разпространявани пътеводители и книги за резервата.

В приложение №2 (списък 18) са представени публикациите, свързани с резервата.

1.17. НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ И ВЛИЯНИЕТО ВЪРХУ РЕЗЕРВАТА

В точка 1.16 е представена подробна информация за околните селища, които оказват социално-икономически, културни и екологични въздействия върху резервата.

Взети са предвид площите от бившата буферна зона-сега защитена местност "Чупренски буки".

Описани са границите, разположението, собствеността, административната и фондова принадлежност на защитената местност (Приложение № 13).

Горскостопанските дейности в прилежащата на резервата защитена местност „Чупренски буки“ се провеждат съгласно действащия ЛУП. Няма установени нарушения при прилагането му.

Не се наблюдава залесяване с нетипични /инвазивни/, включително чужди дървесни и храстови видове в непосредствена близост с резервата в бившата буферна зона – сега защитена местност "Чупренски буки".

Представена е информация за настоящите дейности на населението: земеделие, риболов, животновъдство, промишлени производства, строителство на инфраструктурни обекти, туризъм, народни занаяти и традиционни производства.

Описан е видът, състоянието и влиянието на застроените прилежащи територии, както и обекти от техническата инфраструктура, пътища, строителство, водоснабдителни съоръжения и др.), които имат отношение към територията на резервата.

Описан е и начинът на ползване на земеделските земи и други селскостопански обекти в прилежащите територии.

В точка 1.16 е подробно описана и туристическата дейност и рекреационните ресурси в прилежащата на резервата защитена местност.

1.18. КУЛТУРНО – ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

1.18.1 Списък със значими археологически обекти и архитектурни паметници и исторически места в прилежащите територии

Географските характеристики на територията на община Чупрене, разположена в западната част на Стара планина и Западния Предбалкан, са предпоставка за заселване на различни цивилизации по нейната територия още от Древността и за пространственото развитие на селищната структура в миналото и настоящето. Културното наследство в района е резултат от дългогодишното напластяване на отминали цивилизации и епохи, които носят специфична памет и идентичност на мястото.

На територията на общината са налични културни ценности - материални и нематериални свидетелства за човешко присъствие и дейност, които са с висока научна и културна стойност за индивида и общността в региона. Културното наследство в общината е представено от археологически и исторически, както и от природните ценности, народните традиции и културните обичаи.

Някои селища в община Чупрене по данни на историческите хроники датират своето създаване още от XIV-XV в.

Културното наследство в района е резултат от дългогодишното напластяване на отминали цивилизации и епохи, които носят специфична памет и идентичност на мястото.

През територията на общината преминават културни направления с линейно разположени обекти от един или два исторически периода с идентични стилови и смислови характеристики, всичко това обуславя наличието на линейна структура.

На територията на общината са налични културни ценности - материални и нематериални свидетелства за човешко присъствие и дейност, които са с висока научна и културна стойност за индивида, общността и обществото в региона. Културното наследство в община Белоградчик е представено от археологически и исторически, както и от природните ценности, народните традиции и културните обичаи.

В община Белоградчик са идентифицирани 53 археологически, исторически, художествени архитектурно-строителни обекти, обявени за недвижими културни ценности, разгледани по населени места в анализа на община Белоградчик.

Културното наследство в общината включва едни от най-значимите недвижими културни ценности в региона и България – от категория с „национално значение“:

➤ Град Белоградчик – „Белоградчишка крепост“ (обявена в Държавен вестник като две отделни части - Турска крепост южно от града и Римска крепост „Калето“ в Дамийската махала източно от града, като архитектурно-строителни недвижими културни ценности от Средновековието и Античността).

➤ Село Рабиша – Праисторическо, римско и средновековно селище, пещерата „Магурата“, архитектурно-строителна недвижима културна ценност от Античността и Средновековието.

От местно значение са експозициите на Историческият музей – тази на Отдел „Българска история XV – XIX в. с архитектурно-строителни качества на сградата (Пановата къща, построена през 1810г. и ценна сбирка от над 8000 експоната), както и експозицията на Отдел „Природа“, разполагаща с общ фонд от 3000 експоната.

В село Рабиша се намира едно от най-старите килийни училища в България построено през 1835 г., датиращо от времето на Възраждането, обявено за историческа недвижима културна ценност с категория „местно значение“.

Културното наследство в общината е концентрирано предимно в град Белоградчик, с. Рабиша, с. Праужда и с. Гранитово (**Фигура 1.18.1-1**). Недвижимите културни ценности в

общината свидетелстват за историята, бита и културното развитие на местното население и дават възможност за осъзнаване на културната идентичност на общината.

Фигура 1.18.1-1 Пространствено разпределение на недвижимите културни ценности в териториалния обхват на община Белоградчик

Религиозните храмове, обявени за недвижими културни ценности са: църквата „Свети Георги“, град Белоградчик, църквата „Свети Пророк Илия“, с. Рабина, църквата „Света Троица“, с. Боровица, църквата „Св. Св. Кирил и Методий“ в с. Стакевци и Джамия „Хаджи Димитър“ в град Белоградчик.

Важен обект на културната инфраструктура в общината е Народно Читалище „Развитие – 1893 г.“ в град Белоградчик.

В района на резерват „Чупрене“, но извън него, има общо 11 паметника на културата, които са разположени в осем населени места. Осем от единадесетте културни паметника са църкви. Най-старите църкви се намират в с.Горни Лом и с.Върбово.

Списък със значимите археологически обекти, архитектурни паметници и исторически места в района на резерват „Чупрене“ е представен в **Приложение № 2 (Списък № 14)**.

1.18.2 Дейности от миналото, свързани с поминъка на населението и местните занаяти

Непосредствената близост със Сърбия определя етнографската група на местното население като торлаци. Те се характеризират със специфични нрави, обичаи, диалект със заемки от сръбския език.

Местното население в близост до резерват „Чупрене“ векове наред е развивало своя поминък като са изработвани различни предмети с битово предназначение от видовете дървесина, добивана в региона. С времето уменията на майсторите нараствали и те започнали да изработват предмети с висока художествена стойност.

В района на резерват "Чупрене" се провежда празникът на Чупренския Балкан в местността "Бекинска шобърка" през втората събота на месец август. Празникът съчетава в себе си туристически поход, изпълнения на самодейни състави, спортни и развлекателни игри.

В близост до резервата се провежда и местния Турлашки събор. Началото е поставено през 2006 година, когато участие в събора взимат колективи от 7 читалища от общините Чупрене, Белоградчик и Чипровци.

Основни културни мероприятия на територията на община Белоградчик са: Международен събор на границата между Република България и Република Сърбия при „Белоградчишки проход“ (със старо име „Кадъ боаз“), Фолклорен фестивал „От Тимок до Искър – по стъпките на траките“, който се провежда с цел съхраняване и популяризиране на традициите, свързани с автентичния фолклор, Традиционни празници – събори на с. Рабиша и с. Стакевци /провеждащ се в местността „Бялата вода“ в Стакевския Балкан/.

1.19. ЛАНДШАФТ

1.19.1 Структура на ландшафта

Структурата и функционирането на ландшафтите е свързана с височинните пояси. Главен фактор при нейното определяне е литоложката основа и като съставни части

участват литоложките особености, релефа, почвата и др. Обособяването на височинните ландшафтни пояси е извършено по геолого-геоморфоложки, климатични, почвени и растително-географски показатели, както и приложени различни индикатори. За Старопланинския височинен ландшафтен пояс са установени (Природният и икономически потенциал на планините в България, Том 1, 1989 г.)

Нископланински – от 500 до 700-900 m н.в.

Среднопланински – от 700-900 до 188-1900 m н.в.

Високопланински – над 1800-1900 m н.в.

Съгласно Ландшафтното райониране на България (География на България, 1997 год.), територията на резервата попада в Старопланинската област, в която на базата на различията в спектрите на височинната ландшафтна поясност в различните ѝ части са обособени 4 подобласти – Западностаропланинска, Централностаропланинска, Източностаропланинска и Приморско-старопланинска, Територията на резервата попада в Западностаропланинска подобласт.

При класификация на ландшафтите, използвайки като главен диагностичен показател морфолитогенния компонент, са определени 4 класове ландшафти – Равнинни, междупланински равнинно-низинни, Котловинни и Планински. Територията на резервата попада в класа ландшафти „Планински“. Втората по ранг таксономична единица „тип ландшафт“, определена на базата на зонални хидротермични показатели, типа почва и тип растителност, територията на резервата попада в:

Тип 4.10 – Ландшафти на умерено влажните планински гори

Тип 4.11. – Ландшафти на високопланинските ливади

„Подтип ландшафт“ е определен на базата на диференциацията на същите зонални показатели, както при тип ландшафт, но с величини, вариращи в интервала на съответния тип. Територията на резервата попада в:

Подтип 4.10.22 - Ландшафти на среднопланинските иглолистно-широколистни гори

Подтип 4.10.25. - Ландшафти на високопланинските субалпийски ливади и храсти

На ниво „група (вид) ландшафти“, определени в зависимост от мезоморфолитогенни показатели, на територията на резервата се срещат следните групи:

Група 4.10.22.51 – Ландшафти на среднопланинските широколистни гори върху масивни и метаморфни скали

Група 4.10.22.54 – Ландшафти на среднопланинските иглолистно-широколистни гори върху масивни и метаморфни скали

Група 4.10.25.56 – Ландшафти на високопланинските иглолистни гори върху интрузивни скали.

Група 4.10.25.63 – Ландшафти на високопланинските субалпийски ливади и пасища върху интрузивни скали

1.19.2. Естетически качества

За оценка на естетическите качества на ландшафтите е приложена петстепенна скала, която се базира на характерните особености на „отделните групи“ ландшафти. За резервата, с най-високи естетически качества са ландшафтите, в които отсъства човешка намеса, релефът е силно раздвижен и са с наклони над 15°. Това е групата 4.10.25.63 – Ландшафти на високопланинските субалпийски ливади и пасища. Със средна оценка е група 4.10.22.54 – Ландшафти на среднопланинските иглолистно-широколистни гори върху масивни и метаморфни скали.

1.20. СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Качеството на атмосферния въздух в района на резервата е добро. Няма установени превишения на НДЕ по отношение на КАВ в района.

Състоянието на повърхностните и подземните води е добро. Няма установени превишения на ПДК.

На територията няма регистрирани значими замърсявания с битови и строителни отпадъци, както и нерегламентирани сметища.

В резултат на направеното описание и анализ на компонентите на околната среда, е направено заключението, че общото състояние на основните компоненти на околната среда е добро и не съществуват значими нарушения и замърсявания.

Няма значими източници на замърсяване в района, които да повлияят върху качеството на околната среда в района.

ПЪРВА ОЦЕНКА

1.21. ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА

Съгласно Наредбата за разработване на ПУ на ЗТ, Екологичната оценка е направена по възприетите като общоевропейски критерии (уязвимост, рядкост, естественост, типичност, размери, биологично разнообразие, стабилност и нестабилност). Взето е предвид, че за запазването на резерват „Чупрене“ **положителна роля** имат следните забранителни дейности, формулирани в Заповедта за обявяване на резервата и други фактори:

- Паша на добитък, сечене, кастрене, изкореняване на дървета преследване и ловуване събиране и повреждане на яйца и гнезда на птици и леговища на бозайници, внасяне на нови растителни и животински видове, копаене на камъни, глина, и пясък, движение на хора извън определените места;

- Труднодостъпният терен в по-голяма част от територията на резервата;
- Голямата денивелация;
- Чистата околна среда;
- Високата степен на естественост;

Отрицателни фактори са:

- Пътеката за посетители не се поддържа и посетителите я заобикалят. По този начин се утъпкват нови места, с което се засилва антропогенната дейност.

1.21.1. Уязвимост

Промяна на условията на местообитанията и предимно климатичните промени и някои антропогенни фактори могат да водят до намаляване или изчезване на видове и до промяна в естествените сукцесионни процеси.

Най-уязвими за резерват „Чупрене“ и Защитената местност „Чупренски буки“ са местата с човешко присъствие - това са пътеката за посетители и други пътеки в района, където прякото човешко присъствие може да предизвика безпокойство, особено през размножителния период. Уязвими са и откритите местообитания, където в резултат на ограниченото човешко присъствие и липса на паша, се засилват сукцесионните процеси и настъпва силно захрастяване.

Уязвимостта на природния комплекс по отношение на природни и антропогенни процеси е минимална и не налага мерки за премахване на фактори или намаляване на тяхното въздействие.

Уязвимост по групи видове

Група	Степен	Причини
Лихенизирани гъби	Ниска	1 вид условно застрашен-не е включен в законови документи (<i>Cetraria islandica</i>) - Промяна в чистотата на въздуха, изнасянето на падналата дървесина, изключително бавно растящи и трудно възстановяващи се групи.
Макромицети	Средна	1 вид застрашен (<i>Hydrulum suaviolens</i>) 1 вид почти застрашен – <i>Spathularian flavida</i> 1 вид уязвим – <i>Mutinus caninus</i> - Общото и локално засушаване - Нерегламентираното (забранено) събиране на 4 вида стопански важни видове
Мъхообразни	Средна	1 застрашен вид – <i>Ulota crispa</i> 3 уязвими вида – <i>Buxbaumia viridis</i> , <i>Calypogeia suecica</i> , <i>Ornitho trilhum patens</i> 1 вид с недостатъчно данни- <i>Pohlia longicolla</i> - Продължителното засушаване - Пресъхване на реки и потоци - Евентуални съществени промени в почвената покривка
Висши растения	Средна	Критично застрашени – 1 вид – <i>Traunsteinera globosa</i> Застрашени - 1 вид – <i>Gentiana lutea subsp. symphyandra</i> Почти застрашени 4 вида: <i>Anemone narcissiflora</i> , <i>Trollius europaeus</i> , <i>Lilium jankae</i> , <i>Crocus veluchensis</i>
Лечебни растения	Ниска	Застрашени или други категории-няма Заплаха от естествен характер: - промяна в климата-засушаване, сукцесионни процеси и обрастване на откритите пространства Пълна забрана за събиране; Няма пространства с висока концентрация на лечебни растения, с изключение на площите заети от черна боровинка (повечето)

Група	Степен	Причини
		извън резервата). Останалите находища са точкови.
Безгръбначни животни	Ниска	<p>По IUCN – 2 са в категория LR, near threatened, 4 вида са в категория LR, least concern; 2 са в категория VU.</p> <p>Освен тях в резервата се срещат 2 редки вида, 1 български ендемита, 13 балкански ендемита, 3 вида са включени в Червения списък на българските паякообразни (<i>non Acari</i>).</p> <p>Видовете водни безгръбначни са без консервационен статус, често срещани в „планински тип“ река в България. Няма основание за антропогенни фактори, който да ги застрашават. Естествени фактори – засушаване и спадане на водните нива не се очакват, имайки предвид състава на фауната- характерна с постоянно живеещи във водата видове (<i>Gammarus fossarum</i>, <i>D. lugubris</i>)</p> <p>На територията на резервата не са установени конкретни фактори, застрашаващи безгръбначната фауна. Единствено предизвикването на пожари край пътеката за посетители в резервата може да представлява заплаха за ларвите и бавно подвижните видове. Като цяло уязвимостта на резервата по отношение на безгръбначните е слаба поради труднодостъпният му терен.</p>
Земноводни и влечуги	Ниска	<p>На територията на резервата не са установени конкретни фактори, застрашаващи херпетофауната.</p> <p>По IUCN - всички установени видове са в категория “незастрашен”</p>
Птици	Ниска	Уязвимостта на резервата по отношение на птиците е малка поради труднодостъпният терен в него.
Бозайници	Средна	<p>От общо 25 вида бозайници, (без прилепи) 16 вида са включени в ЧК на България - 1 вид - Рис (<i>Lynx (Felis) lynx</i>) - категория CR; Европейски вълк (<i>Canis lupus</i>) - категория VU; 3 вида - Кафява мечка (<i>Ursus arctos</i>), Дива котка (<i>Felis silvestris</i>) и Златка (<i>Martes martes</i>) - EN; 5 вида са в категория NT - Горски сънливец (<i>Dryomys nitedula</i>), Лешников сънливец (<i>Muscardinus avellanarius</i>), Катерица (<i>Sciurus vulgaris</i>), Заек (<i>Lepus capensis</i>) и</p>

Група	Степен	Причини
		<p>Снежна полевка (<i>Chionomys (Microtus) nivalis</i>). Останалите 6 вида са оценени като LC.</p> <p>По IUCN - всички установени видове са в категория “незастрашен”</p> <p>Бозайници (и прилепи): Най-уязвими са местата с пряко човешко присъствие, които могат да предизвикат безпокойство, особено през размножителния период и ловния сезон.</p>
Прилепи	Ниска	<p>От общо 10 вида прилепи 8 вида са включени в ЧК на България - 2 вида - Дългопръст нощник (<i>Myotis capaccinii</i>) и Малък вечерник (<i>Nyctalus leisleri</i>) - категория VU; 2 вида Голям нощник (<i>Myotis myotis</i>), Остроух нощник (<i>Myotis blythii</i>), - категория NT и 4 вида - Ръждив вечерник (<i>Nyctalus noctula</i>), Натузиово прилепче (<i>Pipistrellus nathusii</i>), Полунощен прилеп (<i>Eptesicus serotinus</i>), Кафяво прилепче (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>) - категория LC</p> <p>По IUCN - 1 вид - Дългопръст нощник (<i>Myotis capaccinii</i>) е в категория VU и 8 в категория LC - слабо засегнати - Голям нощник (<i>Myotis myotis</i>), Остроух нощник (<i>Myotis blythii</i>), Ръждив вечерник (<i>Nyctalus noctula</i>), Малък вечерник (<i>Nyctalus leisleri</i>), Натузиово прилепче (<i>Pipistrellus nathusii</i>), Полунощен прилеп (<i>Eptesicus serotinus</i>), Кафяво прилепче (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>), Средиземноморско прилепче (<i>Pipistrellus kuhlii</i>)</p> <p>Бозайници (и прилепи): Най-уязвими са местата с пряко човешко присъствие, които могат да предизвикат безпокойство, особено през размножителния период и ловния сезон.</p>
Местообитания	Средна	<p>7 типа природни местообитания, от които 9110 Букови гори от типа <i>Luzulo-Fagetum</i> и 4070*Храстови съобщества с <i>Pinus tugo</i> - уязвими 4060 Алтийски и бореални ерикоидни съобщества и 9410 Ацидофилни гори от <i>Picea</i> в планинския до алтийския пояс (<i>Vaccinio-Piceetea</i>) – потенциално застрашени 91ВА Мизийски гори от обикновена ела- застрашено</p> <p>Основните заплахи са свързани с промени в климата, пожари,</p>

Група	Степен	Причини
		сукцесионни процеси. Не се налагат специални мерки за премахване на фактори на въздействие.

1.21.2. Рядкост

Съгласно международните документи, рядкостта на застрашените растения, животни и типовете природни местообитания се смята като елемент на заплаха. Повечето от групите на флората са с ниска степен на рядкост. От висшите растения са установени 2 терциерни реликта - *Picea abies* и *Pinus mugo*, които се приемат, че са с висока степен на рядкост. Концентрацията от реликтни видове и балкански ендемити е сравнително висока.

По отношение на безгръбначни животни – в резервата са установени 2 редки вида, 1 български и 13 балкански ендемита, а от бозайници кафявата мечка (*Ursus arctos*) и риса (*Felis (Lynx) lynx*) са видове включени в ЧК на България с категория застрашени от изчезване. На територията на резерват “Чупрене” и ЗМ, като рядък може да бъде оценен единствено рисът (*Felis (Lynx) lynx*). Не са установени ендемични видове.

Не са описани територии с геоморфоложки особености.

Група	Степен	Причини
Лихенизирани гъби	Ниска	Няма нови за страната и (или) района. Установени 2 вида се събират, като лечебни растения, но се срещат на много места.
Макромицети	Ниска	Има нови видове за страната и (или) района. Установени 3 вида (1 застрашен и 2 почти застрашени) се срещат в други зони на страната
Мъхообразни	Средна	Няма нови видове за страната и (или) района. От установените 5 консервационно значими видове 1 е застрашен, 3 уязвими, за 1 вид няма достатъчно информация.
Висши растения	Висока	Няма видове нови за страната и (или) района. Установени 2 терциерни реликта – <i>Picea abies</i> ; <i>Pinus mugo</i> .
Лечебни растения	Ниска	Широкоразпространени видове
Безгръбначни животни	Средна	Общо: 2 редки вида, 1 български и 13 балкански ендемита. В резервата са установени: два много редки вида [един от паяците (<i>Cybaleus balkanus</i>), за когото резервата се явява второто находище у нас за този вид,

План за управление на резерват „Чупрене“

Група	Степен	Причини
		известен досега само от Централен Балкан, и един от пеперудите - <i>Nymphalis l-album</i> (= <i>Nymphalis vaualbum</i>), който е петият установен екземпляр с ново находище у нас; 14 ендемични вида: от охлювите 1 е балкански ендемит, от опилионите – един български и три балкански ендемита; от паяците три вида са балкански ендемити: Сред бръмбарите - бегачи има шест балкански ендемита. Три вида от паякообразните в резервата са включени и в Червения списък на българските паякообразни (<i>non Acari</i>). От установените видове водни безгръбначни само един е по-рядко срещан: мамареца <i>Gammarus fossarum</i> е познат предимно в реки от Западна стара планина.
Земноводни и влечуги	Ниска	Според Българското законодателство: В ЗБР – 8 вида, Според международното законодателство: Директ. 92/43 - 9 вида, Берн. конв. - 8 вида
Птици	Ниска	В групата на птиците няма ендемични и реликтни видове. Относително редки за България са глухарят (<i>Tetrao urogallus</i>) и пернатоногата кукумявка (<i>Aegolius funereus</i>). Според българското законодателство в ЗБР – 78 вида, Според международното законодателство: CITES - 1 вид; Директ. 2009/147/ЕО- 3 вида, Берн. конв. - 4 вида; Бон- 7 вида.
Бозайници	Средна	Повечето видове, с изключение на кафявата мечка (<i>Ursus arctos</i>) и риса (<i>Felis (Lynx) lynx</i>) при наличие на подходящи местообитания се срещат повсеместно. Според Българското законодателство: В ЗБР - 9 вида, ЧК - 16 вида. От тях с най-висок статут са риса (<i>Felis (Lynx) lynx</i>) и европейския вълк (<i>Canis lupus</i>). Според международното законодателство: Директ. 92/43 - 5 вида, Берн. конв. - 12 вида, CITES - 4 вида
Прилепи	Ниска	Повечето видове се срещат повсеместно при наличие на подходящи местообитания. Според Българското законодателство: В ЗБР - 10 вида, ЧК - 8

Група	Степен	Причини
		вида - Дългопръст ношник (<i>Myotis capaccinii</i>) и Малък вечерник (<i>Nyctalus leisleri</i>) - категория VU.
Екосистеми и биотопи	Средна	<p>4070* <i>Храстови съобщества с Pinus tugo-</i></p> <p>Едно от малкото местообитания със запазени клекови групировки в Стара планина.</p> <p>9410 <i>Ацидофилни гори от Picea в планинския до алпийския пояс (Vaccinio-Piceetea)</i> - едно от малкото находища на смърчови екосистеми в Стара планина</p> <p>91BA <i>Мизийски гори от обикновена ела</i> - едно от малкото находища на екосистеми с преобладаване на ела в Стара планина.</p>

1.21.2. Естественост

Преобладават първични екосистеми с коренни смърчови, букови и смесени иглолистни - широколистни съобщества с висока степен на естественост. Ландшафтите са с висока степен на естественост и не са повлияни от антропогенни фактори. Установените видове Лихенизирани гъби (Лишеи), Макромицети, Мъхообразни, Висши растения, Лечебни растения имат естествен произход. Няма разселване на инвазивни видове. Коренната растителност доминира на територията на резервата. Установени са 2 дървесни реликтни вида. Общата оценка: Висока степен на естественост.

По отношение на херпетофауната степента на естественост е максимална. Няма основания да се очаква навлизане на чужди/инвазивни видове земноводни и влечуги.

Бозайници (и прилепи): Всички видове на територията на резервата се отличават с висока степен на естественост. С по-ниска степен на естественост се оценява района на ЗМ, където има разположени ловни полета и хранилки за животни, обект на лов.

Група	Степен	Причини/ Основания
Екосистеми	Висока	Преобладават първични екосистеми с коренни смърчови, букови и смесени иглолистни-широколистни съобщества. Въздействието на прилежащите територии върху екосистемите е незначително.

Група	Степен	Причини/ Основания
Ландшафти	Висока	Преобладават естествени ландшафти, с коренни иглолистни, широколистни и иглолистно/широколистни съобщества, които са незначително повлияни от антропогенна дейност.
Безгръбначни животни	Висока	Не са установени чужди/инвазивни видове безгръбначни животни. Може да се приеме, че по отношение на безгръбначната фауна, резерватът се отличава с <i>естественост</i> . Съставът на водната безгръбначна фауна е естествен за планински тип реки. Не са открити инвазивни видове.
Земноводни и влечуги	Висока	Не са установени чужди/инвазивни видове.
Птици	Висока	Между установените видове няма интродуцирани, инвазивни и чужди (от други биогеографски области) видове птици. Поради това може да се приеме, че по отношение на птиците резерватът се отличава с подчертана естественост.
Бозайници	Висока	Като цяло бозайниците се характеризират с относително висока степен на екологична пластичност. Всички видове, обитаващи резервата са типични обитатели на мезофитните широколистни и иглолистни гори на Палеарктика.
Прилепи	Висока	Всички видове прилепи, обитаващи Р и ЗМ са типични обитатели за мезофитните широколистни и иглолистни гори на Палеарктика.

1.21.3. Типичност.

Отсъствието на значими антропогенни въздействия от обявяването на резервата е причина да съществуват типични местообитания, свързани със смърчови, букови и смесени иглолистно-широколистни съобщества. Видовият състав от флората и фауната е типичен за съществуващите горски и планинска екосистеми и не са повлияни от антропогенна дейност. По отношение на фауната, всички групи - Безгръбначни животни Земноводни и

влечуги, Птици и Бозайници, се характеризират с типични обитатели за местообитанията в резервата.

Група	Оценка	Причина	Пример
Лихенизиранни гъби	Висока	Видовият състав е типичен за този тип микроместообитания	-
Макромицети	Висока	Видовият състав е типичен за този тип микроместообитания	-
Висши растения	Висока	Видовият състав е типичен за този тип горска и планинска екосистеми. Локални ендемити няма.	Връшняк (<i>Bruckenthalia spiculifolia</i>) – по открити тревисти места, между скалите. <i>Pinus mugo</i> – по каменисти места над горната граница на смърчова гора на вр. Оба
Лечебни растения	Висока	Видовият състав е типичен за този тип горска и планинска екосистеми	Лечебно великденче (<i>Veronica officinalis</i>) – по откритите места край пътеките, по утъпкани терени.
Безгръбначни животни	Висока	Всички установени видове безгръбначни са типични обитатели за съответната надморска височина, релеф и типове хабитати в средната и високопланинската зона. Видовете водни безгръбначни са типични за „много добри“ екологични условия, каквито се установяват в реките от резервата	-
Земноводни и влечуги	Ниска	Като типични за покрайнините и откритите места във високопланинските иглолистни гори могат да се посочат 4 вида, но този тип местообитания е слабо	-

План за управление на резерват „Чупрене“

Група	Оценка	Причина	Пример
		застъпен в резервата.	
Птици	Висока	Видовият състав на птиците е типичен за старите смърчови гори, които са с най-голямо участие в резервата. С по-важно значение са видове като черен кълвач (<i>Dendrocorpus martius</i>), белогуш дрозд (<i>Turdus torquatus</i>), сокерица (<i>Nucifraga caryocatactes</i>), кръсточовка (<i>Loxia curvirostra</i>).	-
Бозайници	Висока	Всички установени видове са типични обитатели на съответната надморска височина, релеф, хабитат, както и за целия район на Западна Стара Планина.	-
Прилепи	Висока	Всички установени видове прилепи са типични обитатели на съответната надморска височина, релеф, хабитат, както и за целия район на Западна Стара Планина.	-
Природни местообитания	Висока	9130 Букови гори от типа <i>Asperulo-Fagetum</i> , 9410 Ацидофилни гори от <i>Picea</i> в планинския до алпийския пояс (<i>Vaccinio-Piceetea</i>) и 4070* Храстови съобщества	Природни местообитания

Група	Оценка	Причина	Пример
		с <i>Pinus mugo</i> , са типични местообитания за съществуващите екологичните условия и за добре изразената вертикална поясност на растителността в Стара планина.	

Резерватът има висока, комплексна консервационна значимост за флората поради опазването на гори от реликтен тип, флора с доминиране на бореални видове и балкански ендемити. По отношение на херпетофауната, значението на резервата не е голямо, тъй като основната част от територията му е заета от стари смърчови гори, които от своя страна са сред местообитанията с най-ниско видово разнообразие на земноводни и влечуги. Много по-голямо значение имат откритите терени и покрайнините на гората.

1.21.4. Размери.

Резерват „Чупрене“ и Защитената местност „Чупренски буки“ осигуряват опазването на местообитанията, растителните съобщества и видовото разнообразие, което се съдържа в тях. Установените 7 типа природни местообитания показват достатъчност на размерите на двете територии за запазване на биологичното разнообразие и за постигане на устойчиво управление на териториите. Във връзка с това не се налагат промени в границите на двете територии.

Група	Оценка	Причина
Лихенизирани гъби	Висока	Този спектър от микроместообитания прави територията на резервата оптимална.
Макромицети	Висока	Този спектър от микроместообитания, падналата дървесина, дебелата почвена покривка правят територията на резервата оптимална.
Мъхообразни	Висока	Разнообразието на екологичните ниши, разнородна растителност

Група	Оценка	Причина
		(иглолистна, широколистна), ручей, потоци и др. правят територията на резервата оптимална.
Висши растения	Висока	Наличието на възможности за генен дрейф, както между дървесните, така и при многогодишните тревисти видове прави територията оптимална за този тип растителност.
Лечебни растения	Висока	При предимно точковото разпространение на видовете лечебни растения териториалния фактор не е от значение. Дори и над горната граница на гората не се развиват лечебни растения (напр. <i>Juniperus sibirica</i>) с големи площи.
Безгръбначни животни	Висока	Няма данни за отрицателно влияние на размерите на резервата и ЗМ върху безгръбначната фауна. Размерите на резервата са достатъчни за поддържане устойчиви популации от водни безгръбначни.
Земноводни и влечуги	Висока	Площта на Р и ЗМ е достатъчна за опазване и поддържане на локалните популации на установените видове.
Птици	Висока	Няма данни за отрицателно влияние на размерите на резервата върху гнездовите популации на птиците.
Бозайници	Висока	Площта на Р и ЗМ дават възможност както за опазване, така и за поддържане на размножителния потенциал на характерните за този район видове бозайници.

Група	Оценка	Причина
Прилепи	Висока	Площта на Р и ЗМ дават възможност за опазване и поддържане на летни местообитания на характерните за този район видове прилепи.
Природни местообитания	Висока	Установените 7 типа природни местообитания в резервата и ЗМ показват достатъчност на размерите на двете територии за запазване на биологичното разнообразие и за постигане на устойчиво управление на териториите. Във връзка с това не се налагат промени в границите на двете територии

1.21.5. Биологично разнообразие.

На територията на резервата е формиран комплекс от ценози типичен за умерения пояс на Северното полукълбо. Установено е значително флорогеографско разнообразие - 19 групи флорни елементи. По численост отделните групи се подреждат по следния начин: Бореални – 27 вида (24.32. %); Субмедитерански – 9 вида (8.11 %); Европейски – 14 вида (12.6 %); Евроазиатски – 17 вида (15.31 %); Евромедитерански – 6 вида (5.40 %); Алпо - Карпато-Балкански – 7 вида (6.30 %); Балкански – 5 вида (4.50 %); Космополитни – няма; Балкано - Карпатски – няма; Суббореални – няма; Понтийско-Медитерански – 3 вида (2.70 %); Понтийски – 2 вида (1.80 %); Алпийско-Медитерански – 1 вид (0.90 %); Карпато - Балкански – 6 вида (5.40 %); Медитерански – 1 вид (0.90 %); Арктоалпийски – 3 вида (2.70. %); Алпийско Балкански – 1 вид (0.90 %); Евросибирски – 8 вида (7.20 %); Балкано Анатолийски – 1 вид (0.90 %). Очевидно е формирането на една флора под въздействието на формообразователни процеси с много широк географски спектър, с доминиране на бореалния елемент допълнен от субмедитеранско влияние в различни комбинации.

Биологичното разнообразие на резервата по отношение на фауната е относително богато.

Най-общо, животинските видове наброяват 242 таксона от които: 132 гръбначни животни и 110 безгръбначни. Приоритетни за опазване видове, които обитават територията на резервата са:

От установените видове сухоземни безгръбначни 6 вида са включени в Прил. II, III и IV на ЗБР и 2 в Прил. II и V Дир. на Съвета 92/43/ЕИО; 1 вид от херпетофауната е в Прил. II на Дир. на Съвета 92/43/ЕИО, съответно Прил. II на ЗБР; 14 вида Бозайници са от Прил. II на Дир. на Съвета 92/43/ЕИО (съответно Прил. II на ЗБР) и 3 вида Прилепи (от Прил. II на Дир. на Съвета 92/43/ЕИО (съответно Прил. II на ЗБР).

На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на Република България. Растителните сообщества са обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни.

Група	Оценка	Причини
Лихенизирани гъби	Средна	Сравнително еднородните условия в доминиращите по площ смърчови гори предопределят този видов състав.
Макромицети	Средна	Сравнително еднородните условия в доминиращите по площ смърчови гори предопределят този видов състав.
Мъхове	Средна	Сравнително еднородните условия в доминиращите по площ смърчови гори предопределят този видов състав
Висши растения	Висока	Около 50 % от високопланинската флора в комбинация със сенколюбивите растения от горските местообитания.
Лечебни растения	Средна	Разнообразни семейства, представени с малко количество индивиди-вероятно поради ограничената площ на просветлените места в горите.
Природни местообитания	Висока	В резервата са установени 7 типа природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на РБ. Независимо от малката площ в Р на приоритетно местообитание 4070* <i>Храстови сообщества от Pinus mugo</i> , резерватът има съществено значение за неговото възстановяване.
Наличие и брой растителни сообщества	Средна	Значително разнообразие на растителни сообщества, обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни.

Група	Оценка	Причини
Безгръбначни животни	Средна	6 вида сухоземни безгръбначни (савключени в Прил. II, III и IV на ЗБР и 2 в Прил. II и V Дир. на Съвета 92/43ЕИО. Интерес представляват и установените 2 редки вида, 1 български ендемит, 13 балкански ендемита. 3 вида са включен в Червения списък на българските паякообразни. От водните безгръбначни няма включени видове в нормативни документи, изтъкващи тяхната консервационна значимост. Видът <i>Gammarus fossarum</i> е по-слабо разпространен в България.
Земноводни и влечуги	Ниска	1 вид от Прил. II на Дир. 92/43 (също Прил. II на ЗБР); 8 вида от Прил. III на ЗБР; 5 вида от Прил. IV на Дир. 92/43 (същите и в Прил. II на Бернската конвенция)
Птици	Средна	За относително малката площ на резервата установените общо 106 вида (от които 86 гнездящи) показват относително голямо видово разнообразие.
Бозайници	Средна	От общо около 70 вида, разделени в 6 разряда, на територията на резервата се срещат 26 вида бозайници (без прилепи) от 5 разряда и 14 семейства или над 35.7 % от всички видове в страната.
Прилепи	Средна	От общо 33 вида, разделени в 2 разряда, на територията на резервата са регистрирани 10 вида прилепи или 30.3 % от всички видове в страната.

1.21.6. Стабилност и нестабилност.

Група	Оценка	Причина
Лихенизирани гъби	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията, сравнително стабилния водно-въздушен режим правят тази група стабилна.
Макромицети	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията, сравнително стабилния водно-въздушен режим, забранителния режим за събиране, сечи, голямото количество паднала дървесина

План за управление на резерват „Чупрене“

Група	Оценка	Причина
		правят тази група стабилна.
Мъхове	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията, сравнително стабилния водно-въздушен режим, доброто състояние на горския комплекс и падналите дървета правят тази група стабилна.
Висши растения	Висока	Високата степен на естественост, липсата на агресивни фактори от антропогенен тип прави тази група стабилна.
Лечебни растения	Висока	Като част от висшата флора и забранителния режим - стабилни.
Фауна	Висока	Стабилно състояние на популациите на отделните животински видове, липсата на агресивни фактори от антропогенен тип осигурява добро природозащитно състояние на местообитанията.
Горски екосистеми	Висока	Преобладават естествените горски екосистеми с висока степен на стабилност. Показателите свързани със структурата и функциите на растителните съобщества показват добро природозащитно състояние на природните местообитания.
Тревни екосистеми	Средна до Висока	Относително стабилно състояние на производните тревните екосистеми, които заемат малко площи в резервата.
Безгръбначни животни	Висока	Не са установени негативни влияния. За водните безгръбначни не са установени популации в негативно състояние
Земноводни и влечуги	Висока	Не са установени негативни влияния
Птици	Средна до Висока	Установената тенденция към намаляване на гнездовата популация на глухаря (<i>Tetrao urogallus</i>) сочи за известна нестабилност на екосистемите в него.
Бозайници	Средна до Висока	Разположената в непосредствена близост до резервата хижа “Горски рай” и други постройки са потенциални източници на шум от туристи може да предизвика прогонване и отрицателно влияние върху числеността на популациите на едрите хищници и копитните, особено през размножителния

Група	Оценка	Причина
		период. Като дестабилизиращ фактор може да се оцени и ловът в района, извън Р.
Прилепи	Средна до Висока	Като цяло прилепната фауна може да се приеме за относително необезпокоена.

Не са установени популации на видове, които се намират в нестабилно състояние.

Не са установени приоритетни местообитания и типове растителни съобщества, които са в нестабилно състояние.

Не са необходими нови мерки за премахване на вредното въздействие на дадени фактори по отношение популациите на растителните видове.

1.22. СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА

Показател	Оценка	Препоръки
Условия за участие на местни органи и обществеността при обсъждането и вземането на решенията, свързани с управлението на резервата.	Нормативната уредба (ЗЗТ, Наредбата за изготвяне на ПУ) предоставя възможност за участие на местните органи и обществеността при обсъждането и вземането на решенията, свързани с управлението на резервата.	При провеждане на общественото обсъждане да се осигури реална възможност за участие на местните органи (Община; ДГС) и обществеността в общественото обсъждане.
Оптимални форми на бъдещото управление и охрана на резервата.	Настоящия документ (План за управление) е база за оптимално бъдещо управление на резервата. Към момента няма данни за нарушение на режима на ЗТ.	Следване на изготвения план за управление на резервата. Назначаване на щатен служител за охрана на резервата.
Стопанисване и туристически дейности в	РИОСВ - Монтана стопанисва	Подобряване на възможностите за

<p>прилежащите територии и защитената местност.</p> <p>Оценка на тяхната съвместимост с предназначението, целите и режимите, определени със ЗЗТ.</p>	<p>законосъобразно резервата.</p> <p>Няма установени нарушения. При теренните проучвания не са установени негативни тенденции. Има обособена пътека за посетители, която позволява туристически дейности в границите на ЗМ. Районът е богат на природни дадености, които високо се ценят от туристите.</p> <p>Възможностите за посещение на района на околностите на резервата ,дават възможност за достъп на туристи до богатството на природата.</p> <p>Извършваните към момента туристически дейности в ЗМ и района са съвместими с предназначението, целите и режимите на резервата.</p>	<p>запознаване на туристите с ценностите на резервата, за да може районът максимално да се възползва от съвременното потребление и нагласи на посетителите – с опознавателна и образователна цел.</p>
<p>Културно - историческото наследство</p>	<p>В района на резервата няма установени паметници на културата и/или туристически обекти.</p> <p>Характерните за района на обичаи и традиции са туристически ресурс, който</p>	<p>Организиране на мероприятия с общини Чупрене и Белоградчик, които да включват екологичен, познавателен и културен туризъм в района на резервата и посещения с</p>

	трябва да бъде максимално използван.	научна и опознавателна цел в резервата.
Оценка на дейностите по ползване на ресурсите	В района има развит дърводобив и ловен туризъм. Също така, общината има добър ресурс по отношение на природните продукти. Няма установени нарушения на режимите и начина на ползване на горите, дивеча и природните продукти.	Да се положат усилия за запазване на тенденциите за природосъобразно използване на горите, дивеча и другите природни продукти.
Потенциала и условията в резервата за развитие и упражняване на образователни, туристически и рекреационни дейности	Предвид високата природна стойност на резервата, той представлява безценен ресурс по отношение на образователни дейности и като обект на посещения с познавателна цел.	Да се изгради информационно – обучителен център. Да се положат усилия за популяризиране на ценностите на резервата като място опознаване на българската природа.
Необходимостта от провеждане на санитарни дейности в горите, ако са установени проблеми.	В резервата има установено влошено здравословно състояние на отделни дървета, но това са естествени процеси, които протичат в насаждения с висока възраст.	Постоянен мониторинг на фитосанитарното състояние на горите
Нетипични и чуждоземни дървесни видове	Не са установени на територията на резервата и	Провеждане на мониторинг

План за управление на резерват „Чупрене“

	в района.	
Интереси на собствениците и ползвателите на земите и горите граничещи с Р при различните форми на собственост и ползване с оглед статута на Р и ЗМ	Интересите на собствените в района не се нарушават	
Възможности за привличане на частните собственици за изпълнение на целите и задачите на Плана	Няма отношение към целите на плана	
Степен на кадрова и материално-техническа осигуреност на РИОСВ - Монтана и на регионалните структури на ИАГ (ТП ДГС –Чупрене, Белоградчик) и необходимостта от развитие.	РИОСВ - Монтана е с добра материално-техническа обезпеченост. Има назначена охрана на резервата.	Повишаване на квалификацията на персонала отговарящ за управлението на резервата. При необходимост осигуряване на необходимите материали и технически средства.
Оценка на установените връзки и взаимодействие на РИОСВ - Монтана с регионалните структури на ИАГ - ТП ДГС - общини Чупрене и Белоградчик полиция, пожарна и др. и с неправителствени организации и необходимостта от разширяването им.	Налице са добре установени връзки и взаимодействие	Засилване на обмена на информация
Оценка на други органи или	Не са установени дейности	Насърчаване на участието

НПО, които изпълняват функции по: мониторинг на фактори на околната среда; обезпечаване сигурността и здравето на посетителите; борба с пожарите и други дейности (извън тези на РИОСВ и ДЛС/ДГС) на територията на резервата.	от други органи или НПО, свързани с резервата.	на НПО при вземане на решения за управлението на резервата
--	--	--

1.22.1. Формиране на основните и на специфичните проблеми на територията.

Няма ясно изразени проблеми.

Специфичните проблеми са свързани със здравословното състояние на горско-дървесната растителност, но това се дължи основно на възрастовата структура на насажденията.

В т. 4 са описани подробно основните тенденции/проблеми за резервата, за справянето, с които са изготвени и съответните програми и проекти.

1.23. ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

Оценка	Основание
Биологично разнообразие Резерват “Чупрене” и ЗМ “Чупренски буки” са територии със средна стойност на биологично разнообразие отнесено към територия на България.	Относително еднообразния характер на горските екосистеми предопределя малък брой микроместообитания и съответно по-малък брой видове, представители на Лихенизирани гъби, Макромицети и Мъхове. Наличието на реликтни видове, балкански ендемити и редки видове, придават на флорния комплекс висока стойност. Предимно точковото разпространение на лечебните растения, макар и с известно разнообразие има ниска стойност. При безгръбначните животни потенциалът на защитената територия не е много висок - почти всички целеви видове се срещат на много по малки надморски височини, защото трофично са свързани главно с

	широколистните дървесни видове. В резервата са установени два <i>редки</i> , <i>един български</i> и <i>13 балканскиендемични вида</i> ; 3 вида са включени в <i>Червения списък на българските паякообразни</i> (поп Асагi).От целевите видове е установен градинският охлюв (<i>Helix pomatia</i>), буковият сечко (<i>Morimus asper funereus</i>), червената горска мравка (<i>Formica rufa</i>) и пеперудата (<i>Nymphalis l-album</i>).
Място на обекта в Екологичната мрежа на страната	Резерват "Чупрене" се намира в западния край на зона "Западна Стара планина и Предбалкана" и една от от най-големите зони в страната включен в екологичната мрежа Натура 2000, код (BG0001040) – Защитена зона по Директивата 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания както и зона „Западен Балкан“ код (BG0002002) Защитена зона по Директивата за птиците 79/409/ЕЕС - 5 вида земноводни и влечуги- по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 8 вида бозайници по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 3 вида - по Директива 2009/147 на ЕС за опазване на дивите птици. На територията на резервата и защитената местност, съществуват 7 природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, от които 4 са в благоприятно природозащитно състояние.
Територия за съхранение на местообитания и видове с европейско и световно консервационно значение	На територията на резервата и защитената местност, съществуват 7 природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, от които 4 са в благоприятно природозащитно състояние. На територията на резервата се срещат 5 вида с консервационно значение, включени в Червения списък на мъховете в България (Natcheva&al. 2006). От тях един е в категория Застрашен (EN), 2 вида Уязвим (VU) и 2 вида Почти застрашен (NT). Един вид е включен в Приложение 2 на ЗБР, Директивата за

	<p>Местообитанията и Бернската конвенция.</p> <p>От фауната - видове със световна защита и значение-ендемита са: 1 вид птица – по IUCN, 9 вида птици –по CITES и 1 вид бозайник – по CITES. Видове с европейска защита и значение - 84 вида птици и 30 вида бозайници, по Бернска конвенция, 5 вида земноводни и влечуги - по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 8 вида бозайници- по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 3 вида - по Директива 2009/147 на ЕС за опазване на дивите птици, 5 вида земноводни и влечуги –по Бернска конвенция, 21 вида бозайници –по Бернска конвенция и 7 вида птици –по Бонска конвенция.</p>
Обект за образователни и научно - изследователски дейности	<p>Направления, подходящи за провеждане на научно-изследователски дейности:</p> <p>Проучване на слабо изучените растителни и животински видове</p> <ul style="list-style-type: none"> - Комплексен мониторинг на екосистемите и биотопите - Проучване на насоките на протичащите сукцесии в горските природни местообитания <p>Направления, подходящи за провеждане на образователни програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Опознаване и защита на редки и застрашени видове в района на резервата и Защитената местност - Опознаване на основните типове растителни съобщества и свързаните с тях природни местообитания - Запознаване с правилата на поведение в резервата - Популяризиране на съществуващите екологични и други туристически маршрути - Повишаване информираността и познанието

	на местните хора за ценността и значимостта на природния комплекс
--	---

Ресурси – обобщаваща оценка	Основание
Територия с възможности за развитие на туризъм и рекреация - територията предлага условия за посещения с опознавателна и образователна цел.	В периферията на резервата има инфраструктурни обекти за туризма. През резервата минава пътека за посетители, сливаща се по билото с пътеката от с. Горни Лом-за вр. Миджур; с. Чупрене – х. “Горски рай” - местн. Меджоба - вр. Оба, вр. Остра чука и др. Налице е реална възможност за развитие на познавателен туризъм, съчетан с рекреация в ниската предрезерватна територия от с. Чупрене.

Ч А С Т 2: ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Определянето на дългосрочните цели и ограничения е направено съгласно изискванията на Закона за защитените територии и приетата система за категоризация на Международния съюз за защита на природата IUCN.

Съгласно чл. 16. (2) от Закона за защитените територии Резерватите се управляват с цел:

1. Запазване на естествения им характер;
2. Научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг;
3. Опазване на генетичните ресурси;
4. Запазване на естествени местообитания и на популациите на защитени редки, ендемитни и реликтни видове;
5. Развитие на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания.

Съгласно “Насоки за управленски категории защитените територии” (IUCN) резерват “Чупрене” попада в **Категория I - Строг природен резерват / Зона на дива природа: защитена територия, управлявана главно с научна или с цел опазване на дивата природа; Категория Ia - Строг природен резерват: защитена територия, управлявана главно с научна цел**

Целта на тази категория защитена територия е:

- Опазване на местообитания, екосистеми и видове при възможно най-малка намеса;
- Поддържане на генетичните ресурси в състояние на динамично еволюционно развитие;
- Поддържане на текущите екологични процеси;
- Опазване на структурните особености на ландшафта или скални разкрития;
- Осигуряване на образци от природната среда за научни изследвания, екологичен мониторинг и с образователна цел, включително от ключови зони, до които достъпа е стриктно ограничен;
- Минимизиране на увреждането чрез внимателно планиране и провеждане на изследвания и други целесъобразни дейности; и
- Ограничаване на широкия достъп.

Основният принцип при определяне на дългосрочните цели, е територията да бъде управлявана по такъв начин, че спазвайки българското законодателство да се осигурява опазване и поддържане на биоразнообразието в дългосрочен план.

Идентифицирани са главните цели на управление на резервата, в съответствие с нормативните изисквания, направената оценка и изискванията посочени в Заповедите за обявяване на защитената територия.

2.1. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ

2.1.1. Определяне на главните цели.

Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията

Опазване на съществуващото фитоценотично разнообразие на растителността и благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР

Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове

Запазване на естествените местообитания на популациите на реликтни, ендемитни, редки и застрашени растителни видове.

Запазване на естествените местообитания на популациите на животински видове с висока консервационна тежест.

Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта

Опазване характерния високопланински и субалпийски ландшафт.

Недопускане разширяването на техническата инфраструктура в границите на резервата, с единствено изключение на такава, която допринася за неговото опазване и управление.

2.1.2. Определение на второстепенните цели

Второстепенна цел 1: Опазване, поддържане или възстановяване на горите

Запазване на естествения характер на горските екосистеми.

Ненамеса в горските екосистеми с изключение на потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на природни бедствия и каламитети в случаите регламентирани в ЗЗТ.

Второстепенна цел 2: Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел

Поддържане на съществуващата пътека за посетители.

Разкриване на потенциалната стойност и осигуряване на устойчиво развитие на територията.

Второстепенна цел 3: Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности

Организиране на комплексен мониторинг.

Повишаване екологичната култура на местното население и посетителите;

Подобряване и поддържане обществената информираност за възможностите, значимостта и ценността на резервата.

Създаване и поддържане на база данни.

Създаване на “Планински образователен център” - Възможно е в някои от хижите - например хижа “Горски рай“, да се устрои "Планински образователен център", където специалисти да обучават желаещи да се запознаят с флорния и (или) биотичен комплекс, да се провеждат летни практики и (или) зелени училища, скаутски лагери и др. Същите центрове биха могли да изпълняват и редица задачи по инвентаризация и (или) комплексен мониторинг на флората. Необходимо е да се поправи и поддържа ежегодно пътя до хижата.

Второстепенна цел 4: Институционално развитие

Усъвършенстване на управлението;

Постигане на дълготрайна подкрепа на местните общности за реализиране на целите на управлението;

Развиване възможностите за привличане и работа с доброволци, особено такива от селищата около резервата;

Постигане на дълготрайна подкрепа на ключови партньори за целите на консервацията и устойчивото развитие на територията.

Разработеният до тук спектър от главни и второстепенни цели и задачи осигурява устойчивото съществуване на резервата съобразно неговата естествена динамика.

2.2. ОГРАНИЧЕНИЯ

Постигането на посочените главни и второстепенни цели зависи от множество фактори на средата (от естествен или антропогенен произход), които както могат да стимулират тяхното осъществяване, така и да ограничат постигането им.

Ограниченията и заплахите за постигане на главните и второстепенни цели, съответстват на направените констатации и оценки. Оценката е направена като се използват един или свободно съчетание на подходящи критерии

По-долу са представени основните фактори (тенденции), които потенциално биха могли да окажат влияние на изпълнението на целите, идентифицирани в процеса на изготвяне на настоящия план за управление.

2.2.1. Тенденции с естествен характер

Промени в климата, почвите, хидроложкия режим

Глобалното затопляне е трайна тенденция, водеща до промяна на климата в световен мащаб и съответно локалните условия на средата. Води и до промяна в климатичните и почвените условия, хидроложкия режим и другите абиотични компоненти на средата. При трайно проявление може да настъпи промяна във видовия състав, намаляване и дори изчезване на консервационно значими видове и хабитати. Явлението има негативно въздействие върху горското стопанство и други фактори за развитие на територията. По този начин се ограничава постигането на основните цели, свързани с опазването на консервационно значимите видове и местообитания.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията	Средно	Хабитати	Потенциално Повсеместно
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове	Средно	Видове	Потенциално Повсеместно
Главна	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта	Средно	Видове Хабитати	Потенциално Повсеместно
Второстепенна	Опазване, поддържане	Средно	Видове	Потенциално

	или възстановяване на горите		Хабитати	Повсеместно
Второстепенна	Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел	Ниско	За хората	Потенциално Повсеместно
Второстепенна	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности	Ниско	За хората	Потенциално Повсеместно
Второстепенна	Институционално развитие	Средно	За хората	Потенциално Повсеместно

Природни бедствия (пожари и други)

Горските пожари са едни от основните причини, които могат да доведат до значителни загуби на биологично разнообразие. Други природни бедствия, които могат да окажат влияние върху биологичното разнообразие и да доведат до неизпълнение на целите на резервата са ветровали, ветроломи, снеговали, снеголоми, смерч и други.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията	Високо	Хабитати	Локално
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове	Високо	Видове	Локално
Главна	Опазване и съхранение на	Високо	Видове Хабитати	Локално

	естественото състояние и целостта на ландшафта			
Второстепенна	Опазване, поддържане или възстановяване на горите	Високо	Видове Хабитати	Локално
Второстепенна	Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел	Средно	За хората	Локално
Второстепенна	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности	Високо	За хората	Локално
Второстепенна	Институционално развитие	Високо	За хората	Локално

Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)

Природната уязвимост на основните консервационно значими видове и хабитати в резервата изисква повече усилия и по-комплексни мерки за тяхното опазване. Тясната специализация към местообитания и хранителна база, слабата репродуктивност и късният матуритет на част от приоритетните видове, междувидовата конкуренция, изолация, каламитетите, конкуренцията за хранителна база, промяна в протичането на естествените сукцесии, като цяло затруднява тяхното опазване. Явява се ограничител за постигане на основните консервационни цели.

По същия начин уязвимостта на приоритетни видове хабитати и различни групи на гъбите, водорасловата, мъховата флора и на голяма част от безгръбначната фауна и земноводните, тясно свързани с микроклимата в резервата, ще изисква значително повече усилия за тяхното опазване, свързани с допълнителни мерки.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията	Ниско	Хабитати	Локално
Главна	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове	Ниско	Видове	Локално
Главна	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта	Ниско	Видове Хабитати	Локално
Второстепенна	Опазване, поддържане или възстановяване на горите	Средно	Видове Хабитати	Повсеместно
Второстепенна	Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел	Ниско	За хората	Потенциално
Второстепенна	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности	Ниско	За хората	Локално
Второстепенна	Институционално развитие	-	-	-

2.2.2. Тенденции от антропогенен характер

Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията

В резервата няма условия за развитие на ерозия, нарушения на ландшафта и установени увредени местообитания.

Въздействието е само потенциално, ниско, засягащо хабитатите.

Браконьерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.

Няма установени нарушения и съставени актове. ДГС Чупрене осъществява ефективен контрол върху лова. Няма условия за риболов в границите на резервата. Не съществува отрицателни въздействия от антропогенен характер свързан с ползване на ресурси - билки и паша.

Въздействието е само потенциално, ниско, засягащо видовете.

Замърсяване на околната среда, шум

В близост до резервата няма условия за генериране на емисии, битови отпадъци и шум, които биха повлияли негативно върху целите на опазване. Близко до резервата е разположена хижа Горски рай, стопанисването на която е екологосъобразно и няма тенденция от замърсяване с отпадъци или генериране на шум тя да доведе до негативно влияние върху резервата.

Въздействието е само потенциално, ниско, засягащо видовете.

Нарушаване на водния режим

Няма условия за нарушаване на водния режим

2.2.3. Други ограничения и тенденции

Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.

Не се прилагат дейности в селското и горското стопанство, които могат да окажат влияние върху биологичното разнообразие. Не съществува опасност за обитаващите животински видове извън резервата.

По отношение на практиките в селското стопанство - нямат отношение към резервата.

Въздействието на горското и ловно стопанство е положително, повсеместно, силно, по отношение на хабитатите и видовете. Положителното въздействие се дължина спазване на предвидените мероприятия в лесоустройствените проекти на ДГС Чупрене и ДГС Белоградчик.

Предвиждания на регионални и местни планове и програми

Предвижданията на регионални и местни планове и програми свързани с увеличаване на антропогенния натиск могат да доведат до намаляване на екологичната стойност на района и да доведат до загуба на биологично разнообразие. В близост до резервата няма територии, предмет на ОУП или ПУП, които биха повлияли отрицателно върху предмета и целите на опазване на защитената територия.

По отношение на предвижданията на регионални и местни планове и програми въздействието не е установено.

Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг.

Липсата на достатъчно познания върху разпространението, числеността и динамиката на популациите на видовете и местообитанията, лишава управлението на резервата от възможността за провеждане на мониторинг върху тяхното състояние и вземане на адекватни мерки за опазването им. Това е от особено значение за консервационно значимите и приоритетни за опазване видове.

Настоящите проучвания поставят началото на натрупване на знания за някои групи растения и животни - начало на систематизирани проучвания върху разпространението, таксономичния състав, популационното състояние. Те ще са основата за по-нататъшни изследвания, наблюдаване на промените и влиянието върху тях. За значителна част от видовете, особено с консервационен статут, се дават конкретни данни за разпространението, състоянието и уязвимостта.

Някои групи и видове се нуждаят от по-продължителни проучвания, свързани със скрития им начин на живот, широкия ареал на разпространение и липсата на знания за тях до момента.

Ограничителят въздейства в различна степен върху постигането на всички консервационни цели.

Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво

Недостатъчното ниво на знания и опит много често е в основата на разрушителното отношение спрямо природата, което от своя страна води до намаляване на популациите на видове и местообитания, унищожаване на животни и растения от приоритетни и други видове. Ограничението въздейства върху постигането както на консервационните цели, така и на целите на устойчивото развитие. Положително е, че РИОСВ-Монтана има

назначен служител за охрана на резервата, който постоянно пребивава в село Чупрене и спомага за запознаване на местното население с правилата и ограниченията на резерватната територия.

Въздействието е високо, потенциално по отношение на видове и хабитати.

ВТОРА ОЦЕНКА

2.3. ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ

Въздействието на ограниченията, които имат естествен характер може да доведе до промяна на местообитанията, загуба на видовото разнообразие - на индивидуално ниво (намаление числеността); на групово ниво - намаление на броя на популациите; на видово ниво - до евентуално изчезване (за резервата) на даден вид. При трайно проявление е възможна промяна в екосистемното и ландшафтно разнообразие.

Въздействието на антропогенните ограничения, като пряко унищожаване на видове, може да доведе до нарушаване на естествената стабилност на структурите на популациите от едри и дребни бозайници в дългосрочен план, и за поддържане на цялостния баланс в екосистемата. Липсата на достатъчно познания върху разпространението, числеността и динамиката на популациите на видовете, не дават възможност за провеждане на мониторинг върху тяхното състояние и вземане на адекватни мерки за тяхното опазване. Недостатъчната екологична култура често е в основата на отрицателното поведение в природата, а това води до унищожаване на растения и животни.

В таблицата по-долу е дадена оценка на въздействието на ограниченията/тенденциите върху главните и второстепенни цели. Въздействията са оценени по значимост, обхват и честота. Представени са и мерки за справяне с неблагоприятните тенденции.

План за управление на резерват „Чупрене“

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Бракониерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Замърсяване на околната среда, шум	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Нарушаване на водния режим	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (вододайна зона)
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно

План за управление на резерват „Чупрене“

					ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока
	Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления
	Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми
Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг

План за управление на резерват „Чупрене“

	(сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)				
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Браконьерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Замърсяване на околната среда, шум	Средна	Локално	Постоянно	Засилен контрол Недопускане на замърсяване с битови отпадъци Информационни табели със забранителен характер по отношение на шума и битовите отпадъци
	Нарушаване на водния режим	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (вододайна зона)
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП.

План за управление на резерват „Чупрене“

					Мониторинг на туристопотока.
	Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления.
	Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.
Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг

План за управление на резерват „Чупрене“

Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
Бракониерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
Замърсяване на околната среда, шум	Незначително	Локално	Периодично	Засилен контрол
Нарушаване на водния режим	Незначително	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (вододайна зона).
Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока.
Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления.
Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща

План за управление на резерват „Чупрене“

					отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.
Второстепенна цел 1: Опазване, поддържане или възстановяване на горите	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Бракониерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Замърсяване на околната среда, шум	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Нарушаване на водния режим	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Значително	Повсеместно	Рядко	Запазване на статута на околните терени

План за управление на резерват „Чупрене“

					(вододайна зона).
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока.
	Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления.
	Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми
Второстепенна цел 2: Запазване и поддържане на условията за посещения с познавателна цел	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Незначително	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Средно	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове

План за управление на резерват „Чупрене“

					Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Бракониерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
	Замърсяване на околната среда, шум	Незначително	Локално	Периодично	Засилен контрол
	Нарушаване на водния режим	Незначително			Мониторинг
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните терени (вододайна зона)
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Мониторинг на туристопотока.
	Празнини в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления Изготвяне на информационни брошури, табели и други материали.

План за управление на резерват „Чупрене“

	Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Средно	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.
Второстепенна цел 3: Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Незначително	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локален	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Браконьерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Няма отношение	-	-	-
	Замърсяване на околната среда, шум	Няма отношение	-	-	-

План за управление на резерват „Чупрене“

	Нарушаване на водния режим	Няма отношение	-	-	-
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Няма отношение	-	-	-
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Няма отношение	-	-	-
	Празнини в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Няма отношение	-	-	-
	Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Няма отношение	-	-	-
Второстепенна цел 3: Институционално развитие	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други)	Значително	Локално	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите (сукцесии, междувидова конкуренция, изолация, каламитети и др.)	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг

План за управление на резерват „Чупрене“

Бракониерство по горите, лова, риболова и ползване на ресурси – билки, паша и др.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол
Замърсяване на околната среда, шум	Незначително	Локално	Периодично	Засилен контрол
Нарушаване на водния режим	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг
Практики в селското, горското и ловното стопанство и др.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните терени (вододайна зона)
Предвиждания на регионални и местни планове и програми	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока.
Празници в познанието за биологичното разнообразие в резервата и липса на организиран мониторинг	Значително	Повсеместно	Постоянно	Организиране на мониторинг по направления
Недостатъчно ниво на знания и опит на местно ниво	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация имаща отношение към управлението и

План за управление на резерват „Чупрене“

					опазването на резервата. Провеждане на образователни програми
--	--	--	--	--	---

2.4. ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

Оценка на потенциала	Основание
<p>Опазване на биологичното разнообразие -</p> <p>След допълнителни проучвания е възможно да се обогати информацията, с което ще увеличат и потенциалните възможности на резервата и защитената местност за опазване на биологичното разнообразие, при установения модел и режим на ниво на подпочвени води и заливане.</p> <p>Защитената територия притежава висок потенциал за опазване на биологичното разнообразие.</p>	<p>На територията на резервата и защитената местност, съществуват 7 природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, от които 4 са в благоприятно природозащитно състояние. На територията на резервата се срещат 5 вида с консервационно значение, включени в Червения списък на мъховете в България (Natcheva & al. 2006). От тях един е в категория Застрашен (EN), 2 вида Уязвим (VU) и 2 вида Почти застрашен (NT). Един вид е включен в Приложение 2 на ЗБР, Директивата за Местообитанията и Бернската конвенция.</p> <p>От фауната - видове със световна защита и значение - ендемити са: 1 вид птица – по IUCN, 9 вида птици – по CITES и 1 вид бозайник – по CITES. Видове с европейска защита и значение -84 вида птици и 30 вида бозайници, по Бернска конвенция, 5 вида земноводни и влечуги - по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 8 вида бозайници - по Директива 92/43 на ЕС по местообитанията, 3 вида - по Директива 2009/147 на ЕС за опазване на дивите птици, 5 вида земноводни и влечуги – по Бернска конвенция, 21 вида бозайници – по Бернска конвенция и 7 вида птици – по Бонска конвенция.</p>
<p>Територии с възможност за развитие на рекреационни дейности – туризъм, спорт, познавателен и екотуризъм.</p> <p>Предоставя добра възможност за опознавателни и образователни дейности.</p> <p>Оценката е средна, тъй като резерватът е трудно достъпен.</p>	<p>Местоположението на резервата и защитената местност е трудно достъпно.</p> <p>В близост до защитените територии съществуват обозначени туристически маршрути. Към хижа “Горски рай“ и хижа „Миджур“, водят 5 екопътеки. По границата с Република Сърбия и граничецо с резервата минава туристическия маршрут Западен Балкан - от Ком до Белоградчик.</p>
Източник на ползи за местното	Възможност за продажба на информационни материали, и

население - Дейности, свързани с използване на потенциалните възможности на територията. Средна оценка.	други източници на доходи.
--	----------------------------

Територията притежава 100 % потенциал за преживяване на видовете.

Съществуват реални възможности за научно-изследователска и научно-обучителна дейност на национално ниво.

Възможност за организиране на постоянна изложба в град Белоградчик или с. Чупрене на експонати от биоразнообразието на резервата.

ЧАСТ 3: РЕЖИМИ, НОРМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ

Предложените режими и норми са определени на базата на нормативно определени изисквания и аналитичната информация и оценки, представени в Част 1. Тяхното налагане цели преодоляване или ограничаване на въздействието на заплахите, идентифицирани в Част 2, осигуряване на условия за контрол и взимане на управленски решения.

3.1. ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ

Местоположението, характерът на територията и биологичното разнообразие не налага зонироване.

3.2. РЕЖИМИ И НОРМИ

Резерватът се управлява с цел:

- а) Запазване на естествените сукцесионни процеси в екосистемите;
- б) Опазване на образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им;
- в) Запазване на структурни особености на ландшафта;
- г) Насърчаване на научно - изследователска дейност и екологичен мониторинг.

Територията на резервата отговаря на следните критерии за определяне на **Режими и норми:**

- а) свободна от директна човешка намеса;
- б) съхраняването на биоразнообразието е постижимо само чрез опазване и не изисква активно управление или поддържане на местообитанията;
- в) дава възможност за постигане на целите, поради които се опазва.

Режим на защитената територия, определен в ЗЗТ

Чл. 17. (1) В резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

1. тяхната охрана;
2. посещения с научна цел;
3. преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;
4. събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите.
5. потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на

природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал. 1, т. 3 се определят със заповед на министъра на околната среда и водите.

(3) Посещенията по ал. 1, т. 2 и 4 се осъществяват с разрешение от Министерството на околната среда и водите.

(4) Санитарните мероприятия по ал. 1, т. 5 се извършват с разрешение от Министерството на околната среда и водите, издадено след положително научно становище от Българската академия на науките и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

ЗЗТ (ДВ, бр. 133/11.11.98 г., изм. и доп. ДВ, бр.98/99 г., изм. и доп. ДВ, бр. 28/04.04.2000 г., ДВ, бр.48/13.06.2000 г., ДВ бр. 78/26.09.2000 г., изм. ДВ. бр.23 от 1 Март 2002г., изм. ДВ. бр.77 от 9 .08. 2002 г., изм. ДВ. бр.91 от 25 .09. 2002 г., ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г., изм. ДВ. бр.98 от 28 Ноември 2014г.)

Режимът на защитената територия определен със Заповед № 358/09.02.1973 г. на Министерство на горите и опазване на природната среда за обявяване на резерват “Чупрене”, с цел да се запазят единствените компактни смърчови дървостои в Западна Стара планина в първичното им състояние.

В района на резервата се забраняват всякакви действия, които нарушават самотния характер на природата:

1. Паша на добитък от всякакъв вид и през всяко време.
2. Сечене, кастрене, чупене, изкореняване, обелване, дълбане на подписи, засичане или каквото и да било повреждане на цели дървета или части от тях.
3. Ловуване и гърмене с огнестрелно оръжие и други средства. Преследване, убиване на диви животни, ловене на риба, както и събиране или повреждане яйцата и гнездата на птиците и леговищата на бозайниците.
4. Внасяне на нови растения или животни.
5. Движение на посетители извън определените пътища, вдигане на шум и палене на огън.
6. Повреждане на съществуващи пътища, отваряне на нови или преминаването на превозни средства извън определените такива.

7. Копане на камъни, глина, пясък, събиране на почвена постилка, както и всякакъв вид действия, които рушат, изменят или загрозяват защитените обекти.

РЕЖИМИ И НОРМИ, ОБЩОВАЛИДНИ ЗА ЦЯЛАТА ТЕРИТОРИЯ НА РЕЗЕРВАТА

РЕЖИМИ

(1) Въвеждат се следните допълнителни забрани:

а) Използване на моторизирани средства, освен при изпълнение на неотложни дейности в горите и спасителни акции;

в) Преминаване на домашни животни;

г) Събиране на гъби, билки и диворастящи плодове;

д) Преминаване и престой на лица с арбалети, лъкове, гладкоцевно или нарезно огнестрелно оръжие, независимо дали е сглобено или разглобено, или в калъф, освен за служители на РИОСВ и МВР, при изпълнение на служебните им задължения или при отстрел за научни цели.

е) Задължително е спазване на противопожарните норми и ограничения въведени с противопожарните планове за резервата и на ДГС Чупрене. Не се допуска палене на огън.

(2) Забранява се всякаква човешка дейност освен:

а) Поддържане на маркираната пътека за посетители и обезопасителните съоръжения;

б) Извършване на научни изследвания;

РЕЖИМИ И НОРМИ ПО ВИДОВЕ ДЕЙНОСТИ НА ТЕРИТОРИЯ НА РЕЗЕРВАТА

ПРЕМИНАВАНЕ ПО МАРКИРАНИ МАРШРУТИ

НОРМИ

(3) Да не се допуска преминаване на туристически маршрути в близост до територии с високо консервационно значение.

УСЛОВИЯ

(4) Изграждането на нагледната информационна система за резервата, свързана с маркировка, информационни табла, указателни табели и печатна информация се извършва съгласно утвърдени работни проекти.

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

УСЛОВИЯ

(5) Използването на техника е ограничено.

(6) Всички съоръжения след приключване на наблюденията се демонтират и се възстановява изходното състояние.

ПРЕПОРЪКИ

(7) Предложенията за научно-изследователски дейности съдържат следните сведения:

- Конкретно се формулира проблематиката в проекта и се посочва как той служи на целите на опазването;

- Вид на данните и методика за получаването им.

(8) При провеждане на научни изследвания и мониторинг, да се оставя екземпляр от разработките на разположение в РИОСВ - Монтана.

(9) Необходимите контролни наблюдения на територията на резервата да се извършват пеш.

ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ

ПРЕПОРЪКИ

(11) Определяне и оборудване на информационни точки:

- Да служи като място за контакт с туристически оператори;

- Да има информация, къде туристът може да намери обучен водач;

- Дейността им да се съчетае с предлагане на резервации, продажба на дипляни и др., не само за този обект, но за целия район;

- Изборът на място да е съобразен с лесната ориентация за посетителите;

(12) Ежегодно да се провеждат срещи за обсъждане проблемите с браконьерството и дивечовите запаси, извън защитената територия, с представители на РИОСВ, ловните дружини, Общините, ДЛ, НПО, РПУ.

В Приложение № 3 е показана пътеката, по която може да се преминава през резервата.

ЧАСТ 4: ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ

4.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ

Отчитайки дългосрочните цели и фактори, които оказват влияние върху тяхното изпълнение, са формулирани следните **основни приоритети** по отношение на устройство, организация и управление през 10 - годишния период на действие на Плана за управление на резерват „Чупрене“:

- Управление на природните ресурси чрез опазване, поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие
- Координация на научни изследвания и публикации
  - Подобряване на условията за посещения с познавателна цел в резервата, чрез поддържане на пътеката за посетители, подновяване и добавяне на нови указателни табели
- Природозащитно образование
- Информационно осигуряване
- Връзки с обществеността
- Комплексен и дългосрочен мониторинг за опазване на биологичното разнообразие
- Прилагане на законодателството и нормативната база

4.2. ПРОГРАМИ

С **Програмите** се постигат целите на управлението. Групирани са в 4 направления. За всяка от програмите са посочени **проекти**, които могат да се изпълняват през церия период на действие на Плана за управление.

1. Програма - Научни изследвания

Проекти по програмата

- Проучване на сукцесиите на смесените иглолистни и иглолистно-широколистни растителни сообщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми
- Проучване на състоянието на клековите групировки и определяне на възможностите за възстановяване на местообитание 4070* Храстови сообщества с *Pinus tugo*

- Разработване на детайлна класификация на растителността по флористичния метод на Браун-Бланке
- Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот.

2. Програма – Комплексен и дългосрочен мониторинг

Проекти по програмата

- Мониторинг на приоритетни местообитания в границите на резерват “Чупрене”
- Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения в границите на резерват “Чупрене”
- Мониторинг на туристопотока в района

3. Програма - Природозащитно образование и връзки с обществеността

Проекти по програмата

- Устройване на "Планински образователен център" на територията на хижа “Горски рай”
- Поставяне на информационни табели
- Развитие на партньорство на различни нива
- Издаване на брошури за резервата и заснемане на рекламен видеофилм за резервата

4. Програма - Усъвършенстване, политика на управление и съблюдаване на законовата и институционална база

- Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората управляващи територията на резервата

4.3. ПРОЕКТИ

4.3.1 Проект “Проучване на сукцесиите на смесените иглолистни и иглолистно-широколистни растителни съобщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми”.

Цел:

Набиране на информация относно сукцесиите на смесените иглолистни и иглолистно-широколистни растителни съобщества, което ще спомогне за установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми.

Попълване на пропуските в познанията и създаване на база от данни за биологичното разнообразие и сравнителни анализи за състоянието на отделните елементи.

Обект на прилагане:

Местообитания

Метод:

Картиране

Очакван резултат:

Разширяване на познанията за биологичното разнообразие на територията на резервата, създаване на база данни. Проектът ще допринесе за по-доброто разбиране на процесите протичащи в горските екосистеми. От своя страна набраната и систематизирана информация ще спомогне за постигане на основната цел - опазване на биологичното разнообразие.

Срок за изпълнение:

2016 – 2020 г.

4.3.2 Проект “Проучване на състоянието на клеквите групировки и определяне на възможностите за възстановяване на местообитание 4070* *Храстови съобщества с Pinus mugo*”.

Цел:

Попълване на пропуските в познанията и създаване на база от данни за местообитание 4070*.

Обект на прилагане:

Местообитание 4070* *Храстови съобщества с Pinus mugo*

Метод:

Трансектни методи; картиране.

Очакван резултат:

Установяване на състоянието на местообитание 4070*. Разширяване на познанията за местообитание 4070* на територията на резервата. Изготвяне на база данни за местообитанието.

Срок за изпълнение:

2016 – 2020 г.

4.3.3 Проект “Разработване на детайлна класификация на растителността по флористичния метод на Браун-Бланке”.

Цел:

Установяване на синтаксономичното разнообразие на растителността на територията на резервата и включване на установените синтаксони в националната и европейска систематика на фитоценозите по метода на Браун-Бланке.

Обект на прилагане:

Растителност и местообитания

Метод:

Прилагане на методите на Браун-Бланке за фитоценологична характеристика на растителните съобщества в характерни участъци. Изборът на местата за залагане на пробни площи да се осъществява по екологични профилни линии, като характерните участъци се определят по физиономични и флористични признаци. При камералната обработка на фитоценотичните описания да се използва съвременен софтуер.

Очакван резултат:

Установяване на съществуващото синтаксономично разнообразие на растителността в резервата и попълване на националната фитоценологична банка със специфични описания на растителни съобщества разпространени в Западна Стара планина.

Срок за изпълнение:

2016 – 2018 г.

4.3.4 Проект “Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот”

Цел:

Установяване числеността на дивата котка в границите на резервата. Попълване на пропуските в познанията и създаване на база от данни за животинските видове, характеризиращи се със скрит начин на живот. Установяване наличието на рис и други животни, които вероятно обитават или преминават през територията на резервата.

Обект на прилагане:

Дива котка и други животни, характеризиращи се със скрит начин на живот.

Метод:

Трансектни и точкови методи; преки и косвени; фотокапани.

Очакван резултат:

Установяване числеността на дивата котка в границите на резервата.

Установяване на нови видове. Разширяване на познанията за биологичното разнообразие на територията на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 – 2019 г.

4.3.5 Проект „Мониторинг на приоритетни местообитания в границите на резерват “Чупрене”“

Цел:

Създаване на база данни и допълване на познанията за територията на резервата

Обект на прилагане:

Природно местообитание 4070* Храстови съобщества с *Pinus tugo*

Метод:

Използване на одобрени методики

Очакван резултат:

Установяване на тенденции в изменението на природозащитното състояние на местообитанието, въз основа на които да се вземат съответни управленчески решения

Срок за изпълнение:

2017 - 2020 г.

4.3.6 Проект „Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения в границите на резерват “Чупрене”“

Цел:

Установяване на здравословното състояние на горските насаждения

Обект на прилагане:

Смърчови гори

Метод:

Съгласно приета методика за оценка на здравословното състояние

Очакван резултат:

Управленски решения

Срок за изпълнение:

2016 - 2025 г.

4.3.7 Проект „Мониторинг на туристопотока в района“

Цел:

Установяване на натоварването на защитената местност „Чупренски буки“

Обект на прилагане:

Района на хижа „Горски рай“, начало на пътека за посетители през резерват Чупрене.

Метод:

По възприети методи. Наблюдение и отчитане на преминали туристи.

Очакван резултат:

Създаване на режими и норми за намаляване на отрицателното антропогенно въздействие.

Срок за изпълнение:

2016-2017 г.

4.3.8 Проект „Устройство на "Планински образователен център" на територията на хижа “Горски рай”“

Цел:

Развитие на природозащитното образование на местното население и посетителите на резервата.

Обект на прилагане:

Различни възрастови групи

Метод:

Лекции; Беседи; Презентации

Очакван резултат:

По-висока екологична култура; Опазване на биоразнообразието в резервата.

Срок за изпълнение:

2016-2025 г.

4.3.9 Проект „Поставяне на информационни табели“

Цел:

Поставяне на информационни табели в гр. Белоградчик, с. Чупрене и в близост до х. „Горски рай“. Развитие на партньорство на различни нива, чрез координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с развитието на екологичния и познавателен туризъм в района около резервата.

Обект на прилагане:

Посетители в района на резерват Чупрене

Метод:

Визуален

Очакван резултат:

Опазване на биоразнообразието

Срок за изпълнение:

Поставяне на табелите 2017 г.

4.3.10 Проект „Развитие на партньорство на различни нива“

Цел:

Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с развитието на екологичния и познавателен туризъм в района около, но извън резервата, и посещенията с научна и опознавателна цел в резервата.

Обект на прилагане:

Резерват „Чупрене“ и района

Метод:

Провеждане на срещи, организиране на проекти, изработка на планове и други документи.

Очакван резултат:

Провеждане на различни мероприятия с цел популяризиране на резервата.

Срок за изпълнение:

2016-2025 г.

4.3.11 Проект „Издаване на брошури за резервата и заснемане на рекламен видеофилм за резервата“

Цел:

Популяризиране на резервата

Обект на прилагане:

Резерват „Чупрене“

Метод:

Издаване на нагледни материали и заснемане на филм.

Очакван резултат:

Популяризиране на резервата

Срок за изпълнение:

2020 г.

4.3.12 Проект „Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората управляващи територията на резервата“

Цел:

Повишаване капацитета

Обект на прилагане:

Служители на РИОСВ-Монтана.

Метод:

Посещения на обучения, научни конференции, образователни курсове, курсове за повишаване на квалификацията и други.

Очакван резултат:

Подобряване на управлението

Срок за изпълнение:

2016-2025 г.

4.4. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ

Изброените оперативни дейности се отнасят до отговорностите на РИОСВ - Монтана по изпълнение на предвидените в Плана за управление програми и проекти. Те се изпълняват ежегодно в рамките на служебните задължения на служителите съгласно техните длъжностни характеристики.

При разработването на ежегодни планове за пожарна безопасност, предварително се събира информация от отговорните служители. Тя включва пожароопасни места, състояние на съществуващите и необходимост от оборудване на нови депа и др.

Ежегодно се организира обучение и инструктаж на служители и доброволци преди началото на пожароопасния сезон. Организират се съвместно с местните власти и се провеждат със съответните служби на Национална служба по противопожарна и аварийна безопасност, МВР, Гражданска защита и др.

Ежегодно се разработва график за конкретните задачи и дейности, за които са осигурени партньори и средства за изпълнение и отговарят на определените в Част 3 режими, норми и препоръки.

Прилагането на програмите за мониторинг се извършва от служители или се възлага на външни изпълнители, в зависимост от техните компетенции, по

предварително изготвени графици, съгласно Програмата за Комплексен мониторинг за опазване и поддържане на биоразнообразието.

За проекти, финансирани от външни донори и спонсори, след съгласуване по съответния ред, се определя експерт от РИОСВ, който следи тяхното изпълнение и резултатност. След приключване на всеки един проект или етап от него, той прави актуализация и на данните в ГИС. Създаването и поддържането на такава база данни може да се ползва от заинтересовани институции и от експерти, ангажирани с разширяване и доразвитие на информационната система.

Възможните допълнителни източници на финансиране са ОП „Околна среда“, Life+ и други. За постигане на желаните ефекти (осигурено финансиране) е необходимо на базата на заложените проекти да се изработи качествено проектно приложение към съответната финансираща организация или фонд. За повишаване на ефективността на финансиране се определя експерт от РИОСВ-Монтана, който приоритетно да се занимава с кандидатстване по проекти. Задължително условие е експертът да притежава необходимите знания и опит за подготовка на качествено проектно предложение.

Работата в партньорство с местните правителствени и неправителствени организации предлага повече опит, познания и идеи. Целта е приемане на общи планове за действие и обмен на опит, разпространение на периодичен печатен и/или електронен бюлетин и др. Координира се от експерта за връзки с обществеността.

Основни партньори са общинските администрации, природозащитните екологични НПО, горските стопанства, представители на търговски ориентиран и на социален туризъм, регионалните органи на РСПАБ, РДВР и РИОСВ.

4.5. РАБОТЕН ПЛАН

Проекти и задачи	Срок За изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Проучване на сукцесиите смесените иглолистни и иглолистно широколистни растителни съобщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми	2016 - 2020 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.		Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания; Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.
Проучване на състоянието на клековите групировки и определяне на възможностите за възстановяване на местообитание 4070* <i>Храстови съобщества с Pinus mugo</i>	2016 - 2020 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.		Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания; Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад
Разработване на детайлна класификация на растителността по флористичния	2016 - 2018 г.	Организация на работа Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.		Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните

Проекти и задачи	Срок За изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
метод на Браун-Бланке					проучвания; Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.
Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот	2016 – 2019 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Провеждане на теренни проучвания Изготвяне на отчет.	Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания; Закупуване на оборудване Провеждане на теренни проучвания по направления Изготвяне на междинен доклад.
Мониторинг на приоритетни местообитания в границите на резерват „Чупрене“	2017 – 2020 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Теренни проучвания. Изготвяне на отчет	
„Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения в границите на	2016 – 2025 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Избор на обекти Провеждане на проучвания.

Проекти и задачи	Срок За изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
резерват “Чупрене”					
Мониторинг на туристопотока в района	2016 – 2017 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания. Анализ на набраната информация.	Провеждане на теренни проучвания.		Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания. Анализ на набраната информация. Изготвяне на отчет.
Устройване на "Планински образователен център" на територията на хижа Горски рай	2016 – 2025 г.	Устройване на центъра. Създаване на условия за достъп до хижата., вкл. подравняване на пътя. Провеждане на обучения.	Провеждане на обучения. Поддържане на пътя.	Провеждане на обучения Актуализиране на програмите. Поддържане на пътя.	Устройване на центъра, вкл. подравняване на пътя. Разработване на обучителни програми и материали Провеждане на обучения.
Поставяне на информационни табели	2017 г.	Изработка и поставяне на информационни табели.			Изработка и поставяне на 3 броя информационни табели.
Развитие на партньорство на различни нива.	2016 – 2025 г.	Изготвяне на списък с потенциални партньори. Изграждане на партньорство.	Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни	Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с	Изготвяне на списъци с потенциални партньори, осъществяване на контакти; изграждане на

Проекти и задачи	Срок За изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
			програми, свързани с развитието на посещенията в резервата с познавателна и научна цел и екологичният и познавателен туризъм в района, около резервата.	развитието на посещенията с познавателна и научна цел и екологичният и познавателен туризъм в района, около резервата.	партньорска мрежа. Планиране на общи дейности.
Издаване на брошури за резервата и заснемане на рекламен видеофилм за резервата	2020 г.	Изготвяне на рекламни и образователни материали (брошури за резервата) Заснемане на видеофилм.			Изготвяне на рекламни и образователни материали (брошури за резервата). Заснемане на видеофилм.
Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората управляващи територията на резервата	2016 – 2025 г.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други.	Участие в поне едно обучение, научна конференция, свързана с управлението на ЗТ и опазване на биологичното разнообразие.

ЧАСТ 5: ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ

5.1. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

Съгласно ЗЗТ (чл.55, ал.2) Планът за управление се актуализира на всеки 10 години. Процесът на изготвяне на актуализацията на Плана започва непосредствено след публичното обсъждане на втория четиригодишен период от действието на Плана. На базата на направения пълен преглед и ревизия се изготвя план за действие през останалите две години и задание за актуализация на Плана за управление. Самата актуализация приключва на десетата година от действието на първоначално приетия План.

5.2. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ

В края на всяка година се извършва отчет за изпълнените задачи и проекти и тяхното значение за постигане на оперативните цели на Плана. Оценка на извършената работа и изразходваните средства и време по изпълнението на проектите се прави текущо през годината. Това позволява да се променят приоритетите при изпълнение на дейностите и да се пренасочат средства.

Оценката на изпълнението на проектите заляга в годишните отчети пред МОСВ и представлява база за съставянето на годишния план и бюджет за следващата година.

В годишния план се вземат предвид и писмено изразени законосъобразни становища и препоръки на всички партньори на РИОСВ и отделни заинтересовани физически и юридически лица. За тази цел е необходимо създаване на “Приемна” или “Пощенска кутия” към РИОСВ за изразяване на мнения и препоръки.

По отношение на състоянието на компонентите на околната среда, ежегодно да се представят доклади в РИОСВ за резултатите от мониторинговата дейност за всеки обект поотделно, в срок до месец март на следващата година, от оторизираната за това институция (организация) или лице.

При констатирани отклонения от допустимите норми, да се предприемат мерки от РИОСВ за налагане на законовите санкции на виновната страна и спиране на дейности, довели до това замърсяване.

ПРИЛОЖЕНИЯ